

Літаратура і мастацтва

газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

25 МАЯ 2001г.

№ 21/4105

КОШТ 127 РУБ.

29 МАЯ АДБУДЗЕЦЦА XIII З'ЕЗД САЮЗА БЕЛАРУСКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ

У сённяшнім нумары —
матэрыялы, прысвечаныя
XIII з'езду Саюза беларускіх
пісьменнікаў

3—7

3 НОВАГА СШЫТКА

Вершы **Максіма ЛУЖАНИНА**

8

КРАМОЛЬНЫ ВЕРШНІК

Старонкі з новага рамана
Алеся РЫБАКА "Галаброды"

9, 15

СТЫХІЯ БЕЛАРУСКАГА ДУХУ

Іван **Саверчанка** — пра новую
апавесць **Вольгі ІПАТАВАЙ**
"Вяшчун Гедзіміна"

12

ГОЛАС І СЛОВА

З кнігі афарызмаў
Георгія МАРЧУКА

13

ПЕРСАНАЛЬНАЯ СПРАВА

Нявыдуманая апавяданне
Фелікса ШКІРМАНКОВА

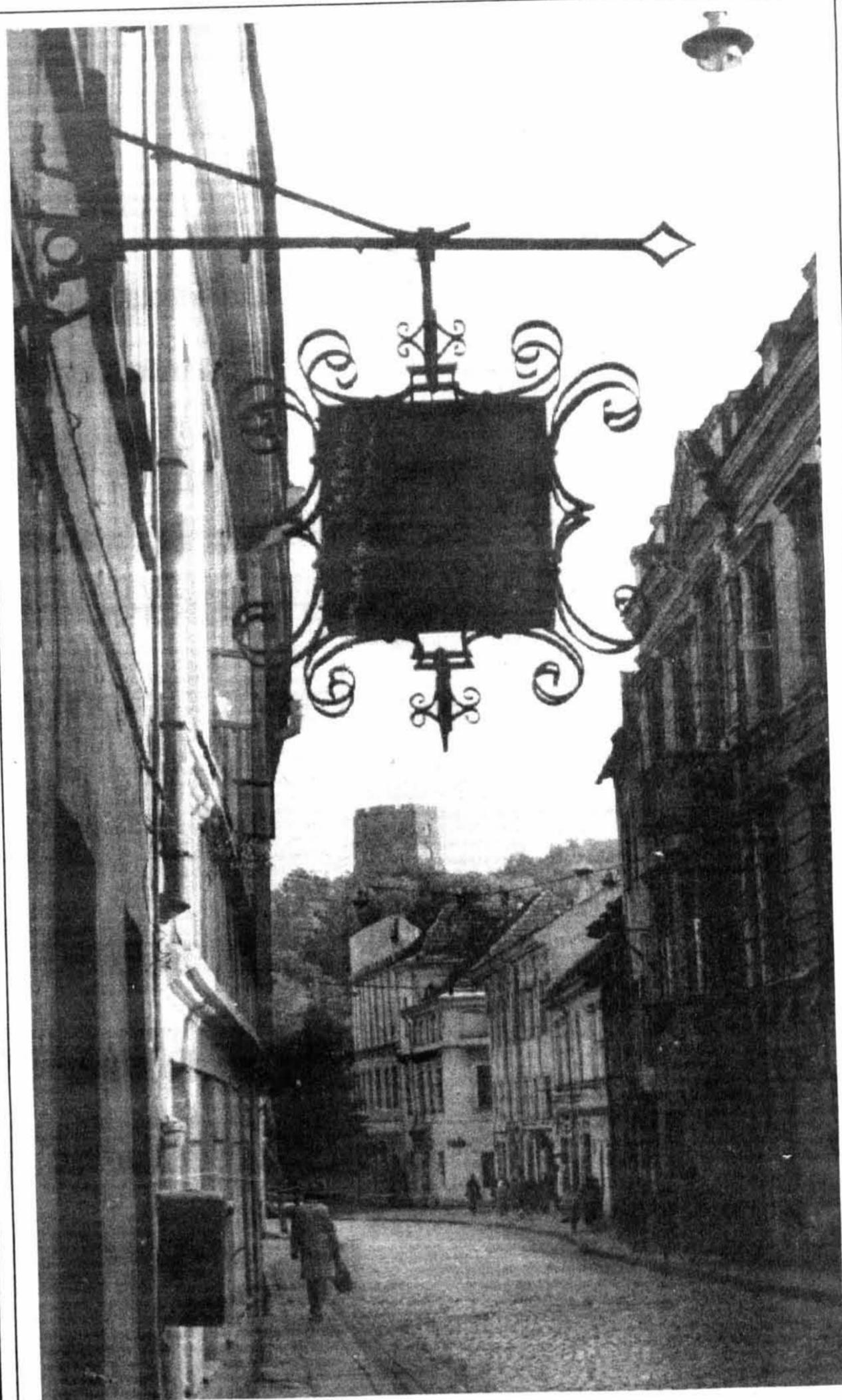
14—15

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы! Пачалася падпіска на "ЛіМ" на другое паўгоддзе 2001 года. Падпіску можна аформіць у любым паштовым аддзяленні. Кошт індыўідуальнай падпіскі на адзін месяц — 690 рублёў, на тры — 2070 рублёў, на паўгода — 4140 рублёў. Кошт ведамаснай падпіскі на адзін месяц — 1800 рублёў, на тры — 5400 рублёў, на паўгода — 10800 рублёў.

Індыўідуальны індэкс — 63856.

Ведамасны індэкс — 63857.

Вільня... Тут нараджалася беларуская кніга

Фота А. КАЛЯДЫ

Гэтыя тры падзеі другой паловы мая нібыта й не звязаны між сабою: усебеларускі народны сход, з'езд Таварыства беларускай мовы і маючы адбыцца ў наступны аўтарак з'езд Саюза пісьменнікаў краіны. Аднак жа ёсць адзін аспект, які збліжае і лучыць іх. Аспект гэты — моўны, і ён, як ужо даўно, — трывожны. Сёння мо трывожны, як ніколі. І падзеі згаданыя, няхай сабе і ускосна, яшчэ раз пацвердзілі гэта. Вось усебеларускі народны сход... А між тым, на ім практычна не гучала слова на роднай мове. Вось з'езд ТБМ. Зноў жа: галоўны клопат таварыства — не аб чысціні і развіцці роднай мовы, а — яе зберажэнні, выжыванні! І нарэшце маючы адбыцца з'езд Саюза пісьменнікаў. Аб чым пойдзе на ім гаворка? Вядома ж, пра набыткі нашай літаратуры апошніх гадоў, пра клопаты, праблемы і задачы пісьменніцкай арганізацыі, аднак жа несумненна і абавязкова — і пра становішча нашай роднай мовы, якое найперш і спараджае сённяшняе літаратурнае і кнігавыдавецкае нялёгкае, невырашальнае сітуацыі, тупіковыя варункі...

ПІСЬМО ТЫДНЯ

Яго прыслаў у "Народную волю" жыхар Брэста Пётр Гарбуноў. Яму давалося адпачываць у санаторыі "Белая Русь" на тэрыторыі Нацыянальнага парку "Нарачанскі". Добра адпачыў, падамаваў здароўе чалавек, тым не менш паехаў дадому не ў лепшым настроі. Чаму? Міжволі звярнуў увагу на тое, што ў тым нацыянальным парку літаральна ўсе шылды, надпісы і абвесткі — на рускай мове. Асабліва "расчуліла" П. Гарбунова назва прыбярэжнага кафэ — "Розовый фламинго". На беразе Нарачы — фламінга! Вось брэстаўчанін і напісаў ліст у газету, назваўшы яго гэтак: "А тут жа — беларуская зямля!" Спадар Гарбуноў заўважыў гэтку сацыялінгвістыку ў Нарачанскім краі, а яна ж не толькі там, а, на жаль, паўсюдна ў нашай краіне. І як не сказаць услед за абурэннем аўтарам ліста: "А тут жа — беларуская зямля!"

ТРОЙКА ТЫДНЯ

Цэнтр эканамічнай адукацыі Каліфарнійскага ўніверсітэта (ЗША) правёў Міжнародны адукацыйны конкурс на навучанні рабоце на фондавым рынку праз Інтэрнэт. У конкурсе прыняло ўдзел 1220 каманд з розных краін свету. І дайце веры: трэцяе месца заняла тройка нашых юнакоў — Аляксей Акейчык, Андрэй Гусеў і Цімафей Кузмініч. Хлопцаў падрыхтаваў грамадскі Цэнтр падтрымкі і развіцця юначага прадпрыемальніцтва. Набытыя здольнасці нашы прызёры не могуць, на жаль, прымяняць на радзіме, наша рынкава-сацыялістычная эканоміка не дае такіх магчымасцей, тым не менш — хлопцы перамаглі. Праўда, у іх няма сродкаў паехаць у ЗША на афіцыйнае ўзнагароджанне, аднак жа не парадавацца за іх — нельга. Слушаю пісаў паэт: "Досыць нас абываць у лапці!"

ЗАРОБКИ ТЫДНЯ

Паводле паведамленняў Міністэрства статыстыкі і аналізу, сярэдняя налічаная зарплата ў красавіку склала 105 тысяч 774 рублі, або прыкладна 77 долараў ЗША. У параўнанні з сакавіком рост намінальных заробкаў склаў 3,8, а рэальных, з улікам змяненняў цен на тавары і паслугі, — 0,5 працэнта. Як бачна, заробкі нашы практычна "замерзлі" — стаўця на адным месцы, а ў некаторых галінах (адукацыя, лясная і жыллёва-камунальная гаспадаркі) нават знізіліся. Ну, а цэны між тым растуць — з пачатку года яны выраслі амаль на дваццаць працэнтаў...

"АДМОЎНІКІ" ТЫДНЯ

Дэмаграфічная сітуацыя ў краіне па-ранейшаму застаецца трывожнай. Беларусь — адна з тых нямногіх краін, дзе каторы ўжо год няма звычайнага ўзнаўлення насельніцтва. Карацей — няма яго натуральнага прыросту. Рэзка знізілася нарадлівасць. Калі ў 1990 годзе нарадзілася 142 тысячы дзяцей, дык летась — усяго 94 тысячы. Яшчэ больш рэзка павялічылася смяротнасць. Летась, скажам, на згаданыя 94 тысячы народжаных памерла амаль 150 тысяч чалавек. Абстрае сітуацыю і такі фактар, як рост колькасці дзяцей, ад якіх адмаўляюцца бацькі. Гэта дзеці з так званых асацыяльных сем'яў. Дык вось, калі ў 1990 годзе са згаданых 142 тысяч народжаных дзяцей у дзіцячыя дамы паступіў 241 малых, дык з 94 тысяч народжаных летась, — ужо 735 немаўлят прынялі дзіцячыя дамы. Што ні кажыце, а робіцца ў нас нешта не тое...

ВЯРТАННЕ ТЫДНЯ

У вёсцы Лунна Мастоўскага раёна рашэннем мясцовага сельсавета вуліцы Элізы Ажэшкі (пісьменніца нарадзілася ў гэтых мясцінах) зноў вернута старая назва — Камсамольская. Ініцыятарамі гэтай акцыі выступілі мясцовыя камуністы, падтрыманыя ветэранамі. Малазначны факт? Няхай сабе й малазначны, аднак жа — сімптоматычны...

ЗАКАЗНІК ТЫДНЯ

Пастановай Савета Міністраў Беларусі ўтвораны рэспубліканскі ландшафтны заказнік "Траскоўшчына". Плошча яго — амаль 800 гектараў, размешчаны ён на тэрыторыі Мінскага раёна там, дзе бярэ пачатак пазычная рэчка Іслач. Заказнік створаны ў мэтах захавання ўнікальнага ландшафтнага комплексу, які характарызуецца біялагічнай разнастайнасцю і знаходзіцца ў стане ўстойлівай дынамічнай раўнавагі. Яшчэ адзін заказнік — гэта, вядома ж, добра. Тым больш, пад Мінскам, тым больш — у вярхоўі Іслачы, адной з нямногіх нашых рэчак, у якой водзіцца адмысловая рыба стронга...

ТРАГЕДЫЯ ТЫДНЯ

Многія жыхары памежных раёнаў ператварылі паездкі за мяжу ў крыніцу дадатковага заробку, а сёй-той наогул жыве з гэтага: возаць (па некалькі разоў за суткі) і прадаюць там гарэлку і цыгарэты, зарабляючы такім чынам за дзень 10 і больш долараў. З гэтага немалы час жыве і адзін жыхар Гродна. Вазіў у Польшчу гарэлку. Само сабою, хітраваў: на час памежных праверак хаваў "лішнія" пляшкі на даху электрычкі. Скончылася для яго ўсё трагічна: на даху вагона хлопца забіла электратокама. Шкада небаракі! Толькі ж ці будзе гэтая трагедыя навукаю іншым? Наўрад. Жыць жа неяк трэба, а лёгкі і, галоўнае, немалы (як для нас) заробак — спакушае...

ЦЫТАТА ТЫДНЯ

— Але калі ў краіне знікаюць людзі — хіба гэта нармальна? — Так, гэта кепска. І вы правільна пішаце: выкраданні праведзены прафесійна. Але сёння нельга сказаць адназначна, што міліцыя працуе дрэнна, што міністр працуе дрэнна... З другога боку, спраўды, калі не знайшлі, значыць, працуем дрэнна. І нікуды не ўцячы ад такой ацэнкі. Гэта як з сітуацыяй на Нямізе. Фармальна вінаватых няма. Але ёсць сітуацыі, дзе яны павінны быць "прызначаны". Разумеце? І я таксама не справіўся. За тых людзей, якія прапалі ў маю бытнасць міністрам, я нясу поўную адказнасць і перад народам, і перад сабой. З пасадага пункту гледжання я не справіўся са сваімі абавязкамі. З маральна-псіхалагічнага пункту гледжання таксама ёсць праблемы. Але вы не кажыце, што мы іх не знайшлі, бо не шукаем, не хочам шукаць. Спецыялісты правялі вялікую работу. Але што рабіць, калі няма слядоў, калі іх няма... (3 інтэрв'ю намесніка кіраўніка адміністрацыі прэзідэнта Ю. Сівакова. "Белорусская деловая газета", 22 мая г.г.)

У Саюзе беларускіх пісьменнікаў

Пад старшынствам в.а. старшыні СБП Вольгі Іпатавай адбылася чарговая рада Саюза беларускіх пісьменнікаў. Асноўным яе пытаннем стала падрыхтоўка да 13-га з'езда СБП, які адбудзецца 29 мая ў Доме літаратуры. Аб выніках работы камісіі па падрыхтоўцы да з'езда далажыў намеснік

старшыні СБП Навум Гальпяровіч. У абмеркаванні яго паведамлення прынялі ўдзел Н. Гілевіч, Г. Бураўкін, В. Адамчык, Г. Далідовіч, А. Мальдзіс, В. Зуёнак, А. Жук, У. Паўлаў, В. Блакіт, С. Законнікаў, А. Каско, Ф. Сіўко, У. Накляеў і іншыя. Было выказана нямаля прапановаў.

На радзе таксама было разгледжана пытанне аб прыёме ў СБП. Новымі сябрамі пісьменніцкай арганізацыі сталі Валянянна Кукса, Павел Гаспадыніч, Анатоль Мяснікоў, Сяргей Рублеўскі, Янка Лайкоў, Валерый Стралко.

Н.К.

ТБМ. Сёмы з'езд

Спадзяюся, будзе час, калі моўнага пытання ў нашай краіне нарэшце не будзе. Не, зразумела, не ў тым сэнсе, што "няма мовы — няма праблемы" (па аналогіі са сталінскім "няма чалавека — няма праблемы") — а проста для грамадзян Беларусі беларуская мова стане такой жа натуральнаю, як ангельская для ангельцаў і нямецкая для немцаў. І таварыства беларускай мовы, як гэта і мае быць у цывілізаванай краіне, будзе займацца пытаннямі развіцця і ўдасканалення мовы, а не праблемаю яе выжывання. Зрэшты, прыклад шэрагу народаў, і найперш нашых братаў чэхаў, сведчыць пра тое, што мова, здавалася б, пахаваная, выцесненая з уласнай краіны, здольная паўстаць з нябыту і забяспечыць нацыю "пачэсны пасад між народамі".

Чэшскі прэзэдэнт, дарэчы, згадваўся на чарговым, сёмым з'ездзе Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны, што прайшоў

20 траўня. Згадваўся ў прамове намесніка кіраўніка дыпламатычнай місіі ЗША Джона Кунстатара. Спадар Кунстатар вітаў з'езд на добрай беларускай мове. З'езд віталі Радзім Гарэцкі ад Згуртавання беларусаў свету "Бацькаўшчына", Вольга Іпатава ад Саюза пісьменнікаў, Вінцук Вячорка ад БНФ, Аляксей Кароль ад Сацыял-дэмакратычнай партыі (Народнай Грамады), праваабаронцы Вера Страмкоўская і Валерый Шчукін, вядомыя палітыкі Сямён Домаш (ён даслаў ліст), Міхаіл Чыгір, Павел Казлоўскі ды іншыя, неаб'яўленыя да лёсу Бацькаўшчыны людзі.

На з'ездзе разгарнулася палеміка адносна праграмных дакументаў — "Стратэгіі развіцця беларускай мовы ў XXI стагоддзі" і "Дэкларацыі аб беларускай мове". Адны, зыходзячы, так бы мовіць, з "аб'ектыўнай рэчаіснасці", выступалі за стрыманы і ў пэўным сэнсе двухсэнсоўныя праграмныя фармулёўкі. Другія заяўлялі, што калі ўжо Таварыства

беларускай мовы пачынае азірацца на ўрадавы "білінгвізм", дык давядзецца ставіць крыж на беларусчыне ўвогуле. "Дэкларацыя" нарэшце была прынята, але было агаворана права рэдакцыйнай камісіі на стыльвыя праўкі, а прыняцце "Стратэгіі" адкладзена на сур'ёзную дапрацоўку. Быў таксама прыняты зварот да Вярхоўнага камісара ААН аб парушэнні правоў чалавека (моўны аспект) Беларусі. Старшынёю таварыства зноў абраны Алег Трусаў. Рада цяпер складаецца з 51 чальца. Спецыяльная пастанова датычыць дысцыпліны ў кіруючых органах таварыства.

Не атрымліваецца ў нас пакуль мовы, культуры па-за палітыкаю. Але склад назіральнікаў і гасцей з'езда — гэта прадстаўнікі ўрадавых структур (хай і не вельмі высокага рангу), амбасадаў, палітычных партый — сведчыць, што і палітыка ў нашай краіне не можа ігнараваць культуру. Добры знак.

П.В.

ПЕРАДЗ'ЕДАЎСКАЯ ТРЫБУНА

Усвядоміць адказнасць

Перш за ўсё павінен выказаць шкадаванне, што "трыбуна", прычэпная сітуацыя краіне патрэбная, можна сказаць, зусім не скарыстана. З'явіўся адзін толькі ўласна перадз'ездаўскі матэрыял — гэта допіс Д. Бічэль ("ЛіМ", 18.05.2001). Што ж атрымліваецца? Хіба ж паўтысячы прафесійных пісьменнікаў намерыліся праводзіць свой з'езд як масоўку-тусоўку слепа-глухуняных, акрамя таго — непісьменных, а ў дадатак нямоглых інтэлектуальна і духоўна? Няўжо карпарацыя творчых асоб зноў абмяжуецца выгукамі з залы ды тупатам і свістам пры выступленнях дзсятка запісных прамоўцаў? Які ж толк з гэтага? Хоць смеяся, хоць плач, што называецца.

Таму, каб Данута Іванаўна не пачувалася так, быццам гучае ў пустыні, лічу неабходным таксама далучыцца са сваімі, няхай сабе неўпарадкаванымі, меркаваннямі, адштурхоўваючыся ад слоў Дануты Іванаўны: "Перад тым, як бегаць <...> і плакаць <...>, добра было б навесці нейкі парадак у Саюзе пісьменнікаў увогуле і кожнаму ў сваёй галаве ў прыватнасці".

Спраўды, як ні круці, а трэба прызнаць, што становішча ў нашай арганізацыі ненармальнае. Нават горшае, чым было перад мінулым

з'ездам. Тое ж самае даводзіцца гаварыць і пра статус яе ў дзяржаве, у грамадстве.

Вядома, за гэта нясуць адказнасць канкрэтныя асобы, якія бралі на сябе абавязкі нармалізаваць сітуацыю і атрымалі адпаведныя паўнамоцтвы чатыры гады назад. Але сваю віну за ўсё, што адбываецца, павінен прызнаць таксама кожны з нас. Адпаведна вось што галоўнае зараз: поўная шчырасць, прыцыповаць ацэнку зробленага кожным і ўсімі разам, але пры гэтым агульна намаганні не пераўтварыць з'езд у высвятленне адносін, г.зн. у звычайную зваду, роўна як і ў чарговы палітычны мітынг з непазбежным сутыкненнем адзінак і групак.

Ці выйдзе так, як трэба? Пакуль што звычайна чужэцца сярод калегаў: "Пачакаем — убачым". Усё ж такі не лепшая гэта пазіцыя для людзей з амбіцыямі ў розных планах — творчым, інтэлектуальным, духоўным, грамадскім, нават палітычным. Бадай, маляваць калектыўны партрэт пісьменніцкай суполкі — справа нялёгкае, рызыкоўнае, ды і не мая гэтым разам. Але тое, пра што ішла гаворка, здаецца, не лішнім было б удакладніць на паралелі. Вось яна.

Побач з Домам літаратуры на Свіслачы пры шлюзіку, створаным рукамі "цароў прыроды", здаўна і

летам, і зімою жывуць качкі (нібыта вольныя), якія выклікаюць пэўную ўвагу прахожых, часам атрымліваюць ад іх крошкі, аб'едкі піражкоў, нават цэлыя булкі. Канкрэтнае становішча былых пералётных, а цяпер "асвойтаных", залежыць ад таго, хто кіне і што кіне. Ды нехта некалі ж усё роўна кідае... І што ж у выніку?.. Перад намі стварэнні, якія страцілі генетычны код. У прыватнасці, яны забыліся, што трэба здабываць ежу годна сваёй прыродзе, што трэба ўздзімацца ўвысь, час ад часу лятаць у вырай і вяртацца. Дарэчы, вяртацца не ў забруджаную і атручаную зону вялікага горада, а туды, дзе забяспечваецца жыццё чыстае і правільнае, хоць і з неабходнасцю выконваць шматлікія цяжкія (!) функцыі, прызначаныя Тварцом (каму не падабаецца фармулёўка, чытай: прыродай). Аднак у птахуў — вольных, паводле першаснага азначэння, назвы і выгледу — спрацоўвае адно тое, што І.Паўлаў называў першай сігналаўнай сістэмай. Дастаткова, што яны спажываюць і выжываюць, прычым — не горш, а ў чымсьці і лепш за аднапляменнікаў. Ёсць, як адчуванне і як імкненне, здаволенасць, гэта — аснова асноў. Праўда, застаецца такі пытанне пра адпаведнасць іх правільнай класіфікацыі суадносна

Пазбегнуць радыкальных перамен

1. Па першым пытанні: шукаць шляхі актывізацыі членаў СП і прыцягнення грамадскай увагі да творчасці беларускіх літаратараў. Патрэбна рэклама, даступная і танная (на суперсучасную, як разумее, не хапае фінансаў). У рэкламных і інфармацыйных мэтах трэба ў поўнай меры выкарыстоўваць ТЭЛЕФОН і ПІШУЧУЮ МАШЫНКУ. Не баяцца лішні раз патрывожыць некага. Думаецца, знойдуцца і альтруісты, для якіх галоўнае не ганарары, а дапамога для ратавання духоўнасці і беларусчыны ў нялёгкае час. Шкада, што ні ў метро, ні на вуліцах Мінска няма інфармацыі аб месцазнаходжанні Дома літаратуры, не выкарыстоўваецца радыё і тэлебачанне так, як гэта хацелася б, хаця там працуюць і члены нашай арганізацыі.

2. Асабліва, вельмі значных дасягненняў, здаецца, не было, "планка" засталася на ўзроўні папярэдняга. Можна адзначыць перак-

лад Уладзімірам Скарыніным (завяршэнне яго тытанічнай працы) "Боскай камедыі" Дантэ. Мне асабіста запамініліся творы І. Пташнікава "Пагоня" і М. Гіля "Як спёкся папуас", "Кліч роднага звону" Г. Далідовіча, "Сказ пра Лігу Чыстакроўных..." Мікалая Яцьвяг-Тубылеца, выхад кніжкі сатырычных паэм нашага часу "Гэй, наперад! Гэй, назад! Ачмуэрэнне". Радавалі сваёй творчасцю Барадулін, Гілевіч, Іпатава, Грахоўскі, Шамякін, Мятліцкі, Камейша, Чобат і шмат хто іншы, усіх цяжка і пералічыць. На жаль, сувязь з чытачамі па шэрагу аб'ектыўных прычын жадала б лепшага.

3. Пазбегнуць радыкальных перамен, "коной на пераправе не мяняюць" (ці як там дакладней і правільна). Хацелася б бачыць на чале СП Вольгу Іпатаву, Навума Гальпяровіча, Генрыха Далідовіча, Генадзя Бураўкіна, Сяргея Законнікава. Хацелася б, каб будучыя кіраўнікі

ўмелі своечасова гасіць полымя радыкалізму як з левага, так і з правага бакоў, супрацьпастаўляючы эмоцыям спакойнасць, пераканаўчасць і розум. Ні ў якім разе нельга даваць верхаводзіць у СП староннікам крайнасцей з палітычным ухілам, якія вельмі прыгожа крычаць і мала могуць на справе. Калі яны такія непрымірымыя, разумныя, правільныя, смелыя, то ў знак пратэсту могуць выйсці з нашай арганізацыі, а час усё расставіць на месцы. Развальваць жа тое, што створана папярэднікамі, няхай сабе магчыма і з шэрагам памылак, — неразумна. Трэба шукаць новае на нядрэнным падмурку, дыя сцены, здаецца, пакуль не згілі. Калі прыгледзецца добра, то беларуская літаратура па мастацкіх якасцях трымаецца на прыстойным узроўні, іншая справа, што мова беларуская ў загане. Усе спадзяванні на будучыню...

Янусь МАЛЕЦ

Мінула 10 гадоў...

З гэтай нагоды юбілейныя урачыстасці не будзе. Хаця ў іншых эканамічных варунках можна было б зладваць прыгожы святочны вечар, з удзелам "імянінікаў". Хто яны? Рупліўцы на ніве культуры, педагогі, асветнікі, артысты, арганізатары канцэртнай справы, кіраўнікі творчых калектываў, адданыя мастацтву палырызатары і прапагандысты музыкі.

Дзесяць гадоў таму, 29 мая, іх маладое супольніцтва — Музычнае таварыства Беларусі — правяло чарговы з'езд, які прыняў рашэнне стварыць новы творчы саюз — Саюз музычных дзеячаў. Справы і праблемы Беларускага саюза музычных дзеячаў, на чале якога — адметная асоба, народны артыст Беларусі прафесар Міхась Дры-

неўскі, — заўсёды ў полі зроку "ЛіМа". Наш чытач ведае пра плённую працу асацыяцыі, створаных музыкантамі розных спецыяльнасцяў, пра арганізацыю майстаркласаў з удзелам знаных замежных педагогаў і выканаўцаў...

Вось і нядаўна саюз далучыўся да правядзення майстаркурсаў для піяністаў нашай краіны, куды была запрошана спецыяліст з Германіі Ала фон Бух. Разам з Асацыяцыяй беларускіх дамрыстаў і мандаліністаў, якую ўзначальвае прафесар Галіна Асма-лоўская, БСМД правёў рэспубліканскі семінар з нагоды актуальных праблем домравага мастацтва. Госцем Мінска быў заслужаны артыст Расіі, лаўрэат міжнародных конкурсаў Сяргей Круглоў.

Галоўнай падзеяй года ў жыцці саюза сталеца з'езд, прызначаны на снежань.

С.Б.
На здымку: беларускія дамрысты.
Фота В. СТРАЛКОЎСКАГА

Калі ласка, у "Гістарычную браму"

У горадзе Бяроза выйшаў першы нумар гісторыка-краязнаўчага часопіса "Гістарычная брама". Выдавец і рэдактар — настаўнік з вёскі Першамайская (да 64-га вёска Блудзень) Бярозаўскага раёна, улюбёны краязнаўца Мікалай Сінкевіч. Дэвізам часопіса стала выказанне Дж. Оруэла: "Чалавеку, які валодае мінулым, належыць будучыня". Нумар адмысловы тым, што ён з'яўляецца аўтарскім — на яго старонках выступае вядомы берасцейскі даследчык-краязнаўца, кандыдат фізіка-матэматычных навук Аляксандр Ільін. Мысліць ён арыгінальна і доказна даследуе тыя альбо іншыя з'явы і праблемы: дэкабрысцкае паўстанне (цэлая серыя артыкулаў) 1825 года, падзеі 1830 — 1831 гадоў (цыкл матэрыялаў), філамацка-філарэцкі рух на Берасцейшчыне. Вельмі грунтоўнымі падаюцца артыкулы А. Ільіна "Дзе шукаць вытокі беларускай нацыянальнай ідэі, альбо хто напісаў паэмы "Энеіда навіварат" і "Тарас на Парнасе", "Узнікненне беларускай нацыянальнай ідэі — новы погляд".

Міхась МАЛІНОЎСКІ

ВІСІБШЧЫНА...

На здымках — жыццё

Не часта ў Полацку арганізуюцца фотавыставы. Таму кожная з іх — падзея. Гэтым разам адкрылася экспазіцыя фотаздымкаў з архіва фотакарэспандэнта газеты "Полацкі веснік" Канстанціна Жарнасека. Травенскімі днямі яму споўнілася 70 год. На фатаграфіях майстра — людзі вядомыя і не вельмі. Але кож-

ная праца К. Жарнасека вызначаецца адмысловым ракурсам, выразнасцю і высокім прафесіяналізмам. Наведвальнікі выставы абавязкова знаходзяць нешта сугучнае сваёй душы, у чарговы раз пераконваюцца, што фотаздымкі К. Жарнасека — сапраўдны леталіс Полаччыны.

Таццяна ХМАРКА

МАГІЛЁЎШЧЫНА...

Ідуць у музей людзі

Музей баявой і працоўнай славы Бялінкавіцкай сярэдняй школы адзначае дваццацігоддзе. Яго заснавальнікі — педкаллектыў школы і асабіста настаўніца хіміі і біялогіі Тамара Мухарэўская. У музейнай экспазіцыі некалькі раздзелаў, прысвечаных Вялікай Айчыннай, партызанскаму руху, гісторыі калгаса і школы. Штогод музей папаўняецца новымі экспанатамі. Наведваюцца сюды моладзь з іншых школ, жыхары навакольных вёсак, былыя вучні. Дарэчы, настаўнікам за іх чырванец не прыходзіцца. Амаль усе скончылі інстытуты, раз'ехаліся па свеце.

Сярод іх Гаўрыла і Васіль Хомчанкі. Першы стаў доктарам хімічных навук, быў прафесарам Маскоўскага ўніверсітэта. Другі стаў пісьменнікам, дзве ўласныя кніжкі падараваў музею. Нельга не прыгадаць доктара тэхнічных навук, Васіля Пугачова. Стаў вучоным і Мікалай Максіменка, зрабіў адкрыццё ў квантавай фізіцы, працаваў у МДУ, пераехаў у Гомель. А народны мастак Беларусі Антон Бархаткоў падараваў школе пяць карцін. Адна з іх называецца "Успаміны". Намалювана дарога, якая вядзе з Бялінкавіч у вёску Шчаглоўка, дзе нарадзіўся вядомы мастак. Сярод колішніх вучняў і паэт Алесь Пісьмянкоў, доктар філалагічных навук Іван Саверчанка, пасол у Расіі Уладзімір Грыгор'еў, дыпламат Валянцін Бурскі...

Як з культурай у раёне?

У Касцюковічах адбылося пасяджэнне раённага выканаўчага камітэта. Гаворка ішла аб культурна-асветніцкай рабоце, аб арганізацыі мастацкай самадзейнасці ў працоўных калектывах раёна. У мерапрыемстве бралі ўдзел начальнік упраўлення ўстановаў культуры і народнай творчасці Міністэрства культуры РБ Тадэвуш Стружэцкі і дырэктар абласнога навукова-гістарычнага Цэнтра народнай творчасці і культасветработы Ігар Кузняцоў. На пасяджэнні было адз-

начана, што шэраг калектываў мастацкай самадзейнасці і самадзейных артыстаў раёна сталі лаўрэатамі рэспубліканскіх аглядаў і фестываляў. У іх ліку народны ансамбль раённага Цэнтра культуры "Калініца", народны ансамбль "Чабатуха" Прусінскага сельскага Дома культуры. На базе прадпрыемстваў і арганізацый зараз працуюць 13 калектываў мастацкай самадзейнасці, у якіх удзельнічае больш за 400 чалавек.

Уладзімір КАПАЕЎ

ГОМЕЛЬШЧЫНА...

"Дні мае залатыя"

У Палацы культуры Гомельскага раёна адбылося свята паэзіі "Дні мае залатыя", прысвечанае 50-годдзю паэта Міхаса Башлакова. Нарадзіўся ён у пасёлку Баштан на Гомельшчыне, зараз жыве ў Мінску. Башлакоў — аўтар сямі паэтычных зборнікаў... Юбіляра віталі кіраўнікі раёна, пісьменнікі Віктар Карамазэў, Васіль Ткачоў, Віктар Ярац, Юрый Фатнеў, загадчык кафедры мясцовага дзяржуніверсітэта Іван Штэйнер... Паэт і мастак Генадзь Говар напісаў партрэт Башлакова і ўручыў яго юбіляру.

Трыццаць палотнаў прыгажосці

Творы гомельскага жывапісца, заслужанага дзеяча мастацтваў, лаўрэата Дзяржпрэміі Беларусі Мікалая Казакевіча знаходзяцца ў самых розных музеях, у тым ліку у Нацыяналь-

ным мастацкім... Зараз трыццаць сваіх работ мастак прадставіў рэчыцкаму гледачу. У экспазіцыю, размешчаную ў гарадской выставачнай зале, увайшлі пейзажы, напісаныя ў апошні час.

Памяці земляка

Кафедра беларускай мовы Гомельскага дзяржуніверсітэта арганізавала міжнародную канферэнцыю, прысвечаную слаўтаму мовазнаўцу з Гомельшчыны Сцяпану Некрашэвічу. На канферэнцыі працавала 8 секцый, бралі ўдзел 120 навукоўцаў з Беларусі, Украіны, Польшчы. Разглядаліся пытанні гісторыі беларускай мовы і яе ўзаемадзеяння з іншымі мовамі, старажытнай беларускай літаратурнай пісьменнасці, сучаснага стану беларускага літаратурнага працэсу...

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

ГРОДЗЕНШЧЫНА

Свет самацветаў

У сёмы раз адбылася ў Гродне мінералагічная выстава-кірмаш "Свет самацветаў". Арганізатары выставы — кіраўнік народнай студыі "Карат" пры сярэдняй школе № 16 абласнога цэнтра Уладзімір Жданюк. На кірмаш пры-

везлі свае лепшыя творы майстры з Расіі, Украіны і, вядома ж, Беларусі. Сярод навінак гэтага года — упрыгожванні з бісеру і натуральных камянеў маскоўскай студыі "Рэал-бісер".

Лілія НАВІЦКАЯ

Вяртанне да святла

Такую назву атрымала выстава ў галерэі "P.S" (крама "Кніжны свет" на праспекце Машэрава). Яна прадстаўляе жывапіс Паўла Жураўлёва і скульптуру Валянціна Борздага. Фармальна мастакоў аб'яднала дата нараджэння — 1968 г. На самай справе творы іх вельмі розныя, як і лёсы, адносіны да свету і мастацтва. П.Жураўлёў меў магчымасць застацца ў Германіі, але палічыў для сябе яе для мастака больш вартым вярнуцца на радзіму. Сёння ён актыўна займаецца алейным жывапісам, выстаўляецца. В. Борзды запамніўся яшчэ на выставе

"Час. Прастора. Асоба" незаштампаванасцю, раскаванасцю ў падыходах да скульптурнага вобразу. Нечаканыя параўнанні прыходзяць у галаву, калі паўзіраешся ў вытанчана-іранічныя лініі жаночых фігур, а ад паліраванай бронзы даўжэзна-несапраўдных "малпаў" па зале бегае сонечны зайчык. І гэта правакуе гледача.

Падхапіў тэму гульні святла і колеру вядомы мінскі дызайнер Саша Варламаў, які прадставіў на адкрыцці выставы своеасаблівы міні-спектакль-перформанс. Пад гукі музыкі па зале хадзілі мадэлі яго агенцтва, апранутыя ў срэбна-зала-

тыя адзенні. Гэта апошняя калекцыя дызайнера пад назваю "1+1=1", якую ён сам вытлумачае як адзіноту — крэда кожнага майстра. Свята-ло надзіва прыгожа адбілася ў тканінах, і гэта эстэтычна пасавала да скульптурнай часткі выставы. Здавалася, скульптуры ажывалі, а трапічныя фрукты ў руках мадэляў уключалі іх у гульні без пачатку і канца. Дзеянне сапраўды ўразіла, а эстэтычны эфект ад яго быў калі не мацней, то нароўні з самай экспазіцыяй. Хацелася б спадзявацца, што такая форма супольніцтва розных відаў творчасці не будзе адзінакым выпадкам ні для мастакоў, ні для дызайнераў-мадэлераў.

Наталля ШАРАНГОВІЧ

На жаль, многія з нас цалкам страцілі адчуванне рэальнасці. Чаго варты шматлікія заявы, што ўлада не выдае кніжак, без якіх, маўляў, народ прападзе... Але чаму той, хто лічыць свае кнігі такімі патрэбнымі (а трэба разумець, і шматтыражнымі, г.зн. прыбытковымі), сам не выдае іх — не робіць бізнесу? Калі ж справа ў іншым, то чаму не займаецца канкрэтна гэтым іншым?

І вось яшчэ што. У сувязі з пэўнымі тэндэнцыямі арганізацыйнага характару згадваецца выказанае (у час адной з папярэдніх "перабудоваў") Б.Пастарнакам у лісце да В.Шаламава: "...Некуды кіліць, нешта прапаноўваюць. За ўсімі гэтымі рухамі цвёрдая ўпэўненасць, што ва ўсіх у галовах тая ж самая каша, і нічога іншага быць не можа, і толькі тая розніца, у якой выглядзе яе падаюць — гарачай ці халоднай, з малаком ці з маслам. Таго, што можна думаць зусім пра іншае і зусім пашімаму, няма і ў дапушчэнні".

Прыкра, што падобнае адбываецца і ў нас цяпер. І асабліва, што гэта адбываецца на стане самых набалелых і простых у вырашэнні спраў уласна творчай арганізацыі. Бадай, іншыя справы ёсць, для кагосьці яны, можа, нават важнейшыя за ўсе астатнія. Але няхай яны вырашаюцца асобна, у іншы час, у іншых абставінах.

А гэтым разам усё ж такі задача адна: з максімальнай адказнасцю паставіцца да таго, каб захаваць творчы саюз, годнасць карпарацыі і званне пісьменніка, павагу адзін да аднаго.

Іван ЧАРОТА

тым, што кожны пісьменнік (дакладней, кожны член СП) бярэ, не азіраючыся і не сумняваючыся ні ў чым, на сябе функцыі альбо прарока, альбо правадзяча нацыі. Перапрашаюся за адкрытасць, але ўжо як прафесійнае захворванне ўспрымаецца звычайна літаратару прамаўляць заўжды ад імя народа і нават публічна апраўдваць гэта атрыманымі пасадамі, акладамі, званнямі... А ці ж не абсурд, што той, хто карыстаецца мноствам прывілей, робіць выгляд, быццам бы ён такі ж самы, як вясковы трактарыст, што атрымлівае за месяц катаржнай працы гэтулькі ж, колькі мы за бязглуздыя і яму зусім не патрэбныя верш, апаваданне, артыкул, пераклад.

Мы апраўдваем значнасцю прызначэння, паклікання. Ды, па вялікім рахунку, літаратура, культура — гэта неабавязкова нарбак А., Б. і В., без розніцы, колькі ў А., Б. і В. ганарараў, званняў, ды і тамоў збору твораў. Не варты забывацца, што ўся ўсходнеславянская літаратура восем стагоддзяў усведамлялася без аўтара "Слова пра паход Ігаравы" і нават без самога твора.

Ёсць і меншы, але таксама істотны рахунак, пра які трэба гаварыць на з'ездзе: чаму завядзёнкі стала тое, што ледзь не кожны з нас дзе трэба і дзе не трэба выступае ад імя саюза, г.зн. імя ўсіх, а такое дапушчальна толькі пры ўмове, што ўпаўнаважаны і даручыў поўны склад суполкі, і даравальна хіба што ў выпадках юбілеяў ці пахаванняў.

ратура і дзяржава, літаратура і свет (сусветная літаратура), літаратура і рынак".

Сярод дасягненняў уласна самай літаратуры ў міжз'ездаўскі перыяд рэспандэнты называюць аповяданні і прыпавесці В. Быкава, творы С. Алексіевіч "Чарнобыльская малітва", Г. Далідовіча "Кліч роднага звона", вершы і публіцыстыку Н. Гілевіча, аповесці А. Федарэнкі, зборнік вершаў Г. Бураўкіна "Паміж зоркай і свечкай", вершы М. Мятліцкага, А. Разанава, пераклад "Боскай камедыі" Дантэ У. Скарыніна. А В. Кадзетава адзначае: "лічу галоўным тое, што наша літаратура (не так, як, напрыклад, руская) не апусцілася да эстэтызацыі насілля, пошласці, парнаграфіі".

Нямала яркіх, цікавых, адданых справе асоб называюць рэспандэнты, адказваючы на пытанні аб тым, каго яны хочучы больш бачыць у кіраўніцтве нашай творчай арганізацыі. Гэта і сённяшня кіраўнікі В. Іпатава, Н. Гальпяровіч, і такія славутыя пісьменнікі, аддадзеныя справе, як Н. Гілевіч, С. Законнікаў, Г. Далідовіч, А. Пісьмянкоў, М. Мятліцкі. Называюцца таксама імяны Р. Баравіковай, Г. Бураўкіна, У. Глушакова, А. Дударова, У. Ліпскага, Я. Сіпакова, В. Сёмухі і іншых.

Частка пісьменнікаў, відаць, палічыла, што свае меркаванні і прапановы выказаць неспраўдліва на з'ездзе, і не прыслала адказы. Зрэшты, з'езд, і толькі з'езд вырашыць усё набалелыя пытанні, даць адказ на тое, што хвалюе сёння пісьменніцкую грамадскасць, і ўсіх тых, каму неабякавы лёс айчыннай культуры.

Н.К.

АДРЭДАКЦЫ:

Сёння мы друкуем адказы на анкету, якія былі распаўсюджаны сярод пісьменніцкай грамады перад з'ездам. Вядома, іх прыйшло значна больш — кароткіх і разгорнутых, вострых і памяркоўных, нават зневажальных.

"Галоўнае дасягненне апошніх гадоў, — піша Г. Кірылаў, — не развіліся, трымаецца наш саюз... Саюз не ўдалося раскалоць, расцэпрыць, як і сталася пэўныя сілы".

З яго думкамі перагукваецца А. Легастаева: "Саюз пісьменнікаў, яе лепшую частку інтэлігенцыі, як арганізм беларускага пісьменства трэба захаваць і не дапусціць яго расколу, што адбылося ў Расіі і былых рэспубліках СССР".

Аб неабходнасці захавання Саюза пісьменнікаў пішуць практычна ўсе рэспандэнты. Словы падзякі на адрас сённяшняга кіраўніцтва выказваюць Н. Шклярава, В. Кадзетава, А. Мазько, У. Дуктаў, Т. Трафімава, З. Падліпская і іншыя.

Цікавыя прапановы, заўвагі зрабілі на адрас будучага кіраўніцтва Л. Левановіч, А. Бадак, І. Хадарэнка, Г. Айласенка.

Вось іх сутнасць: "Неабходна канцэптуальная распрацоўка стратэгіі прыцягнення грамадскай увагі на праблемы айчыннай літаратуры і мовы, больш цесная сувязь з грамадскімі арганізацыямі, дзяржаўнымі ведамствамі, выдавецтвамі".

А. Бадак сфармуляваў свае прапановы такім чынам: "Сёння перад СП стаць тры (а, магчыма, і больш) галоўныя праблемы, якія тэрмінова трэба вырашаць. Умоўна іх можна абзначыць так: літа-

Больш за сто кніг з уласнага кнігазбору падарыла Глыбоцкай раённай бібліятэцы пісьменніца Вольга Іпатава. Сярод іх — толькі што выдадзеныя творы В. Быкава, У. Караткевіча, Л. Геніюш, зборнікі вершаў беларускіх паэтаў Н. Гальпяровіча, В. Аксак, Н. Мацяш.

Выступленне пісьменніцы ў раённым цэнтры рамёстваў было змястоўным і цікавым. У перапоўненай зале, дзе сабралася мясцовая інтэлігенцыя і навучэнцы школ, разам з ёю выступілі паэтэсы Марыя Баравік, краязнаўца Іван Волкаў. Гучалі вершы, напісаныя тут, на глыбоцкай зямлі. Раман "Залатая жрыца Ашвінаў", з якім пісьменніца прыехала на сустрэчу, быў таксама створаны на Глыбоцчыне, і, як адзначыла загадчыца раённай бібліятэкі Ніна Протас, напісаны ён з любоўю да роднай Беларусі і на высокім мастацкім узроўні.

У канцы вечарыны пісьменніца адказала на шматлікія пытанні. Яе літаральна засыпалі кветкамі — зараз, у гэтую майскую пару, у гародчыках глыбачан цвітуць бэз і цюльпаны, якіх удзячныя чытачы не пашкадавалі для творцы, што часта бывае ў іхнім гасцінным і прыгожым краі.

Наш кар.

Паставы віншавалі пісьменніка

У Паставах адбылася ўрачыстая вечарына, прысвечаная 65-годдзю паэта і празаіка Аркадзя Нафрановіча. Павіншаваць юбіляра прыйшлі школьнікі, настаўнікі, прыхільнікі яго творчасці. Шмат удзячных слоў выказалі пісьменніку прадстаўнікі мясцовых улад, былыя вучні, сябры, сваякі. У святочным канцэрце гучалі песні на словы паэта. Ад імя літаратараў Віцебшчыны калегу павіншавалі сакратар абласной пісьменніцкай арганізацыі Франц Сіўко. Землякі Аркадзя Нафрановіча з задавальненнем пазнаёміліся з яго чарговай кніжкай "Мая Адысея", якая нядаўна пабачыла свет у выдавецтве "Юнацтва". Гэта аўтабіяграфічныя апавед пра пакуты ў фашысцкай няволі падчас Вялікай Айчыннай вайны.

"Белая амфара" — у сёмы раз

У Віцебску прайшоў конкурс мадэльераў і дызайнераў "Белая амфара". У сёмы раз гэты прадстаўнічы форум моды набыў статус міжнароднага. Конкурс праходзіў у дзвюх намінацыях: прамысловае і непамысловае мадэльіраванне. Было прадстаўлена больш за 80 калекцый. Акрамя мастакоў канцэрна "Беллепрам", 17 калекцый прадставілі прыватныя прадпрыемствы. Як адзначыў старшыня журы, вядучы мастак-мадэльер расійскага канцэрна "Панінтэр" У. Зубец, віцебскі конкурс — конкурс аўтарскай моды. А спецыяліст лабараторыі маскоўскага класіка моды Зайцава Л. Давыдава назвала віцебскі подыум інтэлектуальным. Першае месца на "Белай амфары" прысуджана Алене Міт з "Мілавіцы", а Гран-пры аддадзены Вользе Самошчанцы і Таццяне Катэс з Беларускай акадэміі мастацтваў.

Праблемы мастацкай педагогікі

Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П. Машэрава правёў другую міжнародную навукова-практычную канферэнцыю "Свет мастацтва і дзеці: праблемы мастацкай педагогікі". Навукоўцы з Латвіі, Расіі, Украіны, Казахстана і Беларусі абмеркавалі сучасныя падыходы ў развіцці школьнай мастацкай адукацыі. У чарговы раз было адзначана, што менавіта выхаванне праз мастацтва робіць наш свет больш шчаслівым.

— Сучасная школа шукае новыя адукацыйныя тэхналогіі, — гаварыў дацэнт Віцебскага дзяржуніверсітэта Міхась Цыбульскі. — Наш універсітэт павінен ёй у гэтым дапамагчы...

Святлана ГУК
Віцебск

Арганізацыйна-творчая работа Саюза беларускіх пісьменнікаў

Згодна з пастановай Рады СБП ад 16 лютага 2001 г. і камісіі па падрыхтоўцы XIII з'езда пісьменнікаў, кіраўніцтвам СП падрыхтавана даведка "Аб арганізацыйна-творчай рабоце СБП за перыяд паміж XII і XIII з'ездамі 1998—2001 гг.", якую мы друкуем у сённяшнім нумары як дадатак да асноўнага даклада, які даручана падрыхтаваць і агучыць на з'ездзе в.а. старшыні СБП В.М. Іпатавай.

Паколькі ў "Літаратуры і мастацтве" змешчаны справаздачы абласных аддзяленняў і на з'ездзе выступаць некаторыя старшыні творчых секцый, справаздача падаецца ў скарачаным выглядзе.

РАБОТА РАДЫ СБП

Рада Саюза беларускіх пісьменнікаў збіралася рэгулярна, згодна Статуту. На яе пасяджэннях разглядаліся творчыя і арганізацыйныя пытанні — справаздачы абласных аддзяленняў СБП, кіраўнікоў секцый, праца літаратурных аб'яднанняў пры раённых газетах і г.д. Таксама праводзіўся прыём у сябры СБП.

МІЖНАРОДНЫЯ ЛІТАРАТУРНЫЯ СУВЯЗІ (Красавік 1998 — травень 2001 гг.)

Праблема міжнароднага супрацоўніцтва мае асаблівую актуальнасць для культуры і, у прыватнасці, літаратуры Беларусі. Пра неабходнасць такога супрацоўніцтва і паказу свету сведчыць, у прыватнасці, выказанне выкладчыка Дортмундскага ўніверсітэта Д.Холтбруге — аўтара кнігі "Webrubland", якая выйшла ў Мюнхене ў 1996 г. Нямецкі даследчык робіць вывад аб тым, што Беларусь з'яўляецца адной з самых невядомых еўрапейскіх краін, якая і пасля падзей 1991 г. разглядаецца не як незалежная краіна, а як частка Расіі. Тым не менш абвясчэнне незалежнасці Беларусі, яе нацыянальна-культурнае і духоўнае адраджэнне далі свой плён. У свеце, у прыватнасці ў Еўропе, абазначылася і няўхільна пашырэнне цікавасці да беларускай літаратуры, яе нацыянальных асаблівасцей. Упершыню літаратура наша як частка ўсёй беларускай культуры выступае на міжнароднай арэне не як нейкі неад'емны элемент літаратуры савецкай (расійскай), а як літаратура самабытнага этноса, што мае шматвяковую гісторыю. З другога боку — наша нацыянальнае адраджэнне выклікае імкненне бліжэй знаёміцца з культурнымі дасягненнямі народаў свету, больш цеснаўзаемадзейнічаць з імі ў сферы літаратуры і мастацтва.

У 1999 годзе дэлегацыя беларускіх пісьменнікаў у складзе Сяргея Законнікава, Уладзіміра Някляева, Алеся Разанава, Людмілы Рублеўскай, Галіны Булыкі, Васіля Быкава наведвала Нямецчыну.

ХРОНІКА ТВОРЧАГА СУПРАЦОЎНІЦТВА: КАНТАКТЫ, ДЫЯЛОГІ, "КРУГЛЫЯ СТАЛЫ", ПЕРАКЛАДЫ, УГАНАРАВАННІ

На сваім першым у 1998 годзе пасяджэнні секцыя мастацкага перакладу і ўзаемаўзаемнай літаратуры СБП аб'явіла конкурс на лепшы пераклад твораў Адама Міцкевіча да 200-годдзя паэта.

Красавік 1998 года. Святлана Алексіевіч запрашаецца на міжнародны кніжны кірмаш у Лейпцыгу. Тут яе дакументальная проза адзначаецца прэстыжнай прэміяй "Еўрапейскае ўзаемаразуменне". Прэмію ўручыў прэзідэнт ФРГ Р.Герцэг.

Тыднёвік "Літаратура і мастацтва" ў нумары за 15 мая змяшчае артыкул Івана Чароты "І слова, і праўда агульня", прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння Д.Максімавіч. Адначасова змяшчаюцца і яго новыя пераклады з паэзіі сербскага класіка.

Літаратурная сустрэча на Свіцязі. Прэзентацыя зборніка "Свіцязянскі вянок", які склалі творы Адама Міцкевіча на польскай, беларускай і рускай мовах, а таксама напісаныя па свіцязянскіх матывах вершы Андрэя Валянціна — у арыгінале і ў перакладах на беларускую мову Рыгора Барадуліна.

Уладзімір Ліпскі стаў лаўрэатам прэміі імя Альберта Швейцара. Цырымонія ўручэння адбылася ў будынку Рады Еўропы ў прысутнасці яе кіраўнікоў. Атрымоўваю прэстыжную міжнародную прэмію наш пісьменнік з рук архібіскупа Страсбурга Шарля Амарэна Брандта. Такім чынам адпаведнае журы ацаніла дзейнасць У.Ліпскага на карысць беларускіх дзяцей, якія сталі ахвярамі Чарнобыля.

Пабачыў свет "Украінскі альманах", прысвечаны сустрэчы на памежжы берасцейскіх і вальнскіх літаратараў.

Адбылася прэзентацыя новага, юбілейнага выдання паэмы Адама Міцкевіча "Пан Тадэвуш". Твор выдадзены на трох мовах — польскай, беларускай і рускай, з ілюстрацыямі В.Шаранговіча, пад рэдакцыяй літаратурнага Язэпа Янушкевіча.

Прайшла чарговая польска-беларуская пісьменніцкая сустрэча ў Гайнаўцы (Беласточ-

чына, Польшча). Сваімі ўражаннямі падзялілася ў тыднёвіку "Літаратура і мастацтва" Галіна Каржанеўская. Яе нататка называецца "Там салаўі і пюць па-беларуску".

Пад дэвізам "Суладдзе сэрцаў" адбылася міжнародная літаратурная вечарына ў 1-ай гімназіі г.Даўгаўпілса (Латвія). На ёй ішла размова аб новых перакладах паэзіі Янкі Купалы і аб выданні анталогічнага зборніка твораў латвійскіх беларусаў "Крывіцкія руны". Праваўлі вечарыну Станіслаў Валодзька і Сяргей Панізінік.

Год 1999. Знаходзячыся ў Мінску з мэтай удзелу ў "круглым stole" на тэму "Беларуска-расійскія дачыненні: праблемы і перспектывы", вядомы рускі літаратар і аналітык Юрый Сураўцаў даў інтэрв'ю газеце "Літаратура і мастацтва". "Без нацыянальна арыентаванай інтэлігенцыі не будзе ні трываласці, ні развіцця творчага патэнцыялу любой дзяржавы, не будзе міжнароднага прызнання і павяг, а значыць, не будзе і эфектыўнай знешняй палітыкі, — кажа Ю.Сураўцаў. — Ну і, безумоўна, немагчыма стварэнне трывалай і сістэмнай беларуска-расійскай культурнай прасторы". Адказваючы на наступнае пытанне, Ю.Сураўцаў зазначыў яшчэ: "Усе расійскія колы, у тым ліку і афіцыйныя, апынуліся ў баку ад праблемаў вашага нацыянальнага адраджэння, ад абароны гінучай мовы самага блізкага этноса, якую, я перакананы, Расія павіна абараняць. Абараняць існуючую на гэтай мове этнакультуру, як адну з апошніх чыстых крыніц славянскай культуры". Інтэрв'ю пад загалоўкам "Улады павінны зразуменьць неабходнасць захавання і развіцця нацыянальнай культуры!" змешчана ў нумары тыднёвіка ад 12 сакавіка 1999 г.

Саюз беларускіх пісьменнікаў правёў семінар перакладчыкаў нашай літаратуры. На семінар былі запрошаны Стэфан Паптоней, Румяна Яўцімава (Балгарыя), Пётр Кошаль (Расія) і інш.

Сустрэча з балгарскімі калегамі адбылася таксама ў рэдакцыі газеты "Літаратура і мастацтва". У гутарцы, якую вёў галоўны рэдактар Аляксей Пісьмянкоў, прынялі ўдзел Ніл Гілевіч і Анатоль Вярцінскі.

Госці з Варшавы, намеснік галоўнага рэдактара часопіса "Творчасць" Зімовіт Фядзкі і перакладчык з беларускай мовы Чэслаў Сенько сустрэліся ў Саюзе пісьменнікаў з маладымі літаратарамі Ганнай Кісліцынай, Пятром Васюквенкам, Зміцерам Вішневым і Сержуком Мінскевічам. У сустрэчы браў удзел намеснік старшыні СБП Навум Гальпяровіч.

У Доме літаратара адбылося ўрачыстае адкрыццё выставы "Гэтэ і беларуская літаратура", прымеркаванай да 250-годдзя з дня нараджэння нямецкага класіка.

Двухдзённы семінар "Культура памежжа" адбыўся ў Гродні. У дыскусіі, прысвечанай беларуска-польскаму літаратурнаму стасунку прынялі ўдзел: з польскага боку — Эўгеніюш Кабатц, Чэслаў Сенько, Рамуальд Карась, старшыня таварыства "Польшча — Беларусь" Баляслаў Хмялінскі, Аляксей Барскі, з беларускага — в.а.старшыні СБП Вольга Іпатава, намеснік старшыні Навум Гальпяровіч, Уладзімір Мархель, Данута Бічэль-Зангентава, Аляксей Пяткевіч, Аляксей Чобат і Ігар Жук.

У свяце дружбы "Латвія — Беларусь", што праходзіла ў Віцебску, прынялі ўдзел Сяргей Панізінік, Франц Сіўко і іншыя. Свята было працягам папулярных у Латвіі раённа-саюскіх Дзён паэзіі.

Год 2000. На адрас кіраўніцтва СБП прыйшоў ліст ад старшыні Саюза славацкіх пісьменнікаў Яна Тужынскага, дзе зазначалася: "Адным з прыярытэтаў Саюза славацкіх пісьменнікаў лічу будучае супрацоўніцтва з вашым пісьменніцкім саюзам. У бліжэйшы час з задавальненнем прапаную вам праект ўзаемадзеяння нашых творчых арганізацый".

У сустрэчы пісьменнікаў Беларусі, Расіі і Украіны, што адбылася ў Ялце і мела на мэце абмеркаванне пытанняў творчага ўзаемаўзаемнага супрацоўніцтва, прынялі ўдзел Уладзімір Глушакоў, Генадзь Пашкоў, Анатоль Эзэкаў, Яўген Каршукоў, Аляксей Пашкевіч і Уладзімір Саламаха.

Адбылося чарговае пасяджэнне секцыі мастацкага перакладу і літаратурных ўзаемаадносін. Яно было прысвечана працы з маладымі перакладчыкамі і падрыхтоўцы да "Літаратурнага экспрэса Еўропа - 2000". Прайшоў

таксама абмен думкамі адносна хрэстаматыі па замежнай літаратуры, падрыхтаванай Лявонам Баршчэўскім. У пасяджэнні прынялі ўдзел Іван Чарота, Уладзімір Казьбярук, Яўген Каршукоў, Сяргей Панізінік, Міхась Кенька і Уладзімір Папковіч.

Падчас візіту ў Маскву в.а.старшыні СБП Вольга Іпатава мела гутарку з кіраўніцтвам Міжнароднай суполкі творчых саюзаў. У вечарыне беларускай літаратуры, якая прайшла ў Цэнтральным доме літаратараў, прынялі ўдзел Вольга Іпатава, Валянціна Коўтун, Леў Карайчаў, Іван Бурсаў.

З 2 чэрвеня па 17 ліпеня 2000 года адбылася адна з самых буйных грамадскіх і культурных падзей, прымеркаваных да сустрэчы новага тысячагоддзя, — міжнародны праект "Літаратурны экспрэс Еўропа-2000". У акцыі прынялі ўдзел больш за сто літаратараў з 43 краін Еўропы. Беларусь прадстаўлялі Вольга Іпатава, Леанід Дранько-Майсюк і Андрэй Федарэнка. 9—10 ліпеня ўдзельнікі "Літэкспрэса" знаходзіліся ў Мінску. Іх сустрэлі беларускія пісьменнікі. Адбылося вялікае тэатралізаванае свята ў Вязынцы. Прайшлі літаратурныя дыспуты і семінары ў Доме літаратара, у Нацыянальнай бібліятэцы, у гасцёўні Галубка, у музеях Янкі Купалы, Якуба Коласа і Максіма Багдановіча. У рамках дыскусій і публічных чытанняў абмеркаваліся праблемы агульнаеўрапейскай будучыні, моўнай і літаратурнай разнастайнасці Еўропы. Закраналася таксама праблема беларускай мовы. Вялікую падборку твораў удзельнікаў "Літэкспрэса Еўропа-2000", у перакладзе на беларускую мову, надрукаваў часопіс "Полымя" пад загалоўкам "Сумоўе душ — сумоўе галасоў".

18—20 кастрычніка ў Мінску знаходзілася дэлегацыя Саюза пісьменнікаў Масквы на чале з яго першым сакратаром, вядомай паэтэсай і перакладчыцай з беларускай мовы Рымай Казакавай. У складзе дэлегацыі былі Юрый Сураўцаў, Кірыл Кавальдзіч і інш. Падчас гутарак у СБП было абмеркавана шырокае кола пытанняў, звязаных з творчымі ўзаемаадносіннамі як пісьменніцкіх арганізацый, так і асобных мастакоў слова, з узаемадзеяннем у новых умовах дзвюх братніх літаратур.

Літаратуразнаўца і перакладчык, старшыня секцыі мастацкага перакладу і літаратурных ўзаемаўзаемнасцей Іван Чарота прыняў удзел у традыцыйнай Міжнароднай сустрэчы пісьменнікаў, што адбылася ў Бялградзе. У рамках сустрэчы адбылася прэзентацыя "Анталогіі лірыкі ўсходніх славян", якую склалі вершы беларускіх, рускіх і ўкраінскіх паэтаў на мове арыгінала і ў перакладах на сербскую мову, выкананых І.Чаротам.

У снежні быў ажыццёўлены сумесна з Інстытутам імя Гётэ ў Мінску адметны праект — нямецка-беларускі паэтычны дыялог "Каардынаты сучаснасці". Дыялог суправаджаўся прэзентацыяй зборніка вершаў нямецкіх паэтаў у перакладзе на беларускую мову Алеся Разанава пад назваю "Kurz Kurz Land" ("Кропка кропка працяжнік"). Прымалі ўдзел нямецкія аўтары Элькэ Эрб і Норберт Гумэльт. Паспеху акцыі спрыяў той факт, што раней прайшлі ўжо вечары-дыялогі Ніны Мацяш і Э.Эрб, Алеся Разанава і Г.Феспера.

Год 2001. З 16 па 21 студзеня ў Маскве знаходзілася ў рамках Дзён культуры Рэспублікі Беларусь у Расійскай Федэрацыі дэлегацыя СБП на чале з в.а. старшыні Вольгай Іпатавай. У дэлегацыю ўваходзілі Раіса Баравікова, Таіса Бондар, Генрых Далідовіч, Аляксей Дудараў, Уладзімір Карызна, Генадзь Пашкоў і Эдуард Скобелеў. Яны мелі гутаркі ў расійскіх пісьменніцкіх саюзах рознай палітычнай арыентацыі, прынялі ўдзел у беларуска-расійскім "круглым stole".

7—8 лютага па запрашэнні Саюза пісьменнікаў Літвы ў Вільнюсе знаходзілася дэлегацыя ў складзе в.а. старшыні СБП Вольга Іпатавай, Анатоля Вярцінскага, Сяргея Законнікава і Валянціны Коўтун. Абмеркаваліся планы творчага супрацоўніцтва паміж пісьменнікамі-суседзямі. Найперш размова ішла пра мастацкія пераклады, пра ўзаемаабмен публікацыямі новых перакладаў на старонках літаратурнай перыёдыкі. З літоўскага боку ў гутарках прынялі ўдзел старшыня Саюза пісьменнікаў Літвы, літаратуразнаўца Валянціна Святцянскас, літаратуразнаўца, перакладчыца з беларускай Альма Лапінскене, народны паэт Літвы, перакладчык нашай паэзіі Альгімантас Балтакіс, рэдактары часопісаў Даніелюс Мушыньскас і Эвалдас Матвас, літаратары Рамунас Клімас, Міндаўгас Кветкаўскас, Юнас Ліняўскас, Яніна Руткоўскене і дырэктар міжнародных праграм, паэт Эўгеніюш Алішанка. У пісьменніцкім клубе адбыўся вялікі літаратурны вечар, на якім выступілі таксама пасол РБ у Літве У.Гаркун і саветнік Уладзімір Скараходаў.

Арганізацыйна-творчая работа Саюза беларускіх пісьменнікаў

Вячаслаў Рагойша, Васіль Жуковіч, Браніслаў Спрычан, Валерый Стралко прынялі ўдзел ва ўрачыстасцях, прысвечаных 140-ай гадавіне з дня смерці Тараса Шаўчэнкі.

На пашыраным пасяджэнні секцыі мастацкага перакладу і літаратурных узаемасувязей ішла размова пра сучасны стан беларуска-балгарскіх творчых стасункаў. Адбыўся абмен думкамі пра такія выданні, як "Анталогія беларускай паэзіі", што выдадзена летась у Сафіі выдавецтвам "Панарама", і зборнік перакладаў з беларускай паэзіі Найдзена Выхава "Беларуская мая тетрадка" ("Мой беларускі сшытак"), што пабачыў свет у выдавецтве Беллітфонду. У абмеркаванні прынялі ўдзел Ніл Гілевіч, Вольга Іпатава, Анатоль Вярцінскі, Кастусь Цвірка, Яўген Каршукоў, Уладзімір Анісковіч, Уладзімір Сакалоўскі, Аляксей Яскевіч, Васіль Жуковіч, Аляксей Траяноўскі, балгарыстка Марына Абрагімовіч.

Балгарская газета "Български писател" ("Балгарскі пісьменнік") змясціла ў нумары за 28 сакавіка водгук на "Беларускі сшытак" Найдзена Выхава. Характарызуючы перакладчыцкую дзейнасць Н.Выхава, аўтар водгук зазначае, што пазіцыя 40 гадоў працаваў над сваёй аўтарскай анталогіяй і пераклаў звыш 8000 вершаў беларускіх аўтараў — з ХІ ст. да нашых дзён.

Аляксандр Пухавым падрыхтавана падборка перакладаў беларускіх аўтараў на асецінскую мову ў Паўночнай Асеціі ("Веснік", № 1).

У навукова-даследчыцкім аспекце можна гаварыць пра вырашэнне яе ў гісторыка-літаратурным плане і ў плане параўнаўчага аналізу. Маюцца на ўвазе найперш такія працы — манаграфіі, як "Беларуская літаратура: паўднёваславянскі кантэкст" Галіны Тварановіч, "Абранне вечнасці" Алены Яскевіч, "Творчасць Янкі Купалы і традыцыйна-духоўнай рэгіянальнасці ў польскай літаратуры ХІХ — пачатку ХХ стагоддзя" Галіны Тычкі, "Культурныя сувязі Беларусі з краінамі Цэнтральнай і Заходняй Еўропы" Віктара Шадурака. Сюды ж трэба аднесці шэраг публікацый, што з'явіліся на старонках літаратурнай перыядыкі, у прыватнасці: "Улада песняспеву" (Дыялог Ганса Ауэрвальда і Алены Лойкі пра асаблівасці перакладу паэзіі Ф.Шылера на беларускую мову), артыкулы "Чэшская літаратура: блізка і далёка" Ірыны Шаблюўскай, "Гэтэ і беларуская літаратура", "Творчасць Янкі Купалы ў Нямецчыне" Уладзіміра Сакалоўскага і інш.

У Саюзе беларускіх пісьменнікаў за гэты час былі прыняты дэлегацыі і сярбы пісьменніцкіх саюзаў Расіі, Польшчы, Сербіі, Швецыі, Украіны, Балгарыі. У Нямецчыне па запрашэнні "Літаратурнага калектыву і пры дапамозе Інстытута Гэтэ выступілі пісьменнікі У.Някляеў, Л.Рублеўская, Г.Булыка.

БЕЛАРУСКІ МАСТАЦКІ ПЕРАКЛАД НА СЁННЯШНІ ДЗЕНЬ. ПЕРАКЛАДЗЕНА НА БЕЛАРУСКІЮ...

Становішча з беларускім мастацкім перакладам (у прыватнасці перакладам паэтычным) уяўляе сабой сёння супярэчлівы малюнак. Тут назіраюцца як адмоўныя, так і станоўчыя тэндэнцыі. Палітыка так званых двухмоўя, эканамічны крызіс негатыўна адбіліся на справе выдання перакладной літаратуры. Так, спыніўся, па сутнасці, выпуск мастацкіх перакладаў у галоўным (дзяржаўным) пісьменніцкім выдавецтве "Мастацкая літаратура", перастала існаваць серыя "Скарбы сусветнай літаратуры". З-за адсутнасці бюджэтных сродкаў разабраны апошнім часам набор шэрагу падрыхтаваных да друку перакладных кніг. Знік папулярны некалі альманах "Далёка і блізка". З другога боку, з'явіліся новыя магчымасці і ўмовы. Так, выдавецтва "Беларускі кнігазбор" распрацавала і пачало паспяхова рэалізоўваць новую, трэцюю па ліку серыю "Замежная літаратура", якая мае на мэце знаёміць чытача з шэдэўрамі сусветнай літаратуры ў перакладах на беларускую мову непасрэдна з арыгінала. Апошняя ўмова забяспечваецца дзякуючы таму станоўчаму факту, што за перакладчыцкую справу ўзялося новае пакаленне літаратараў з адпаведным веданнем замежных моў і належнай адукацыяй. (На гэты момант, дарэчы, звярнуў увагу Васіль Сёмуха падчас нядаўняй лімаўскай дыскусіі "За гарбатай", прысвечанай праблемам перакладу).

Шмат зрабіў для росту прэстыжу і павышэння культуры мастацкага перакладу часопіс "Крыніца", змясціўшы на сваіх старонках — у перакладзе на беларускую мову — шэраг твораў сусветнай класікі. Стала прысутнічае рубрыка "Пераклады" ў тэматычным "Літаратура і мастацтва". Нягледзячы на фінансавыя і арга-

нізацыйныя цяжкасці, даволі паспяхова ажыццяўляе такі маштабны праект, як "Галасы свету", часопіс "Польмя". Ужо пабачылі свет і звярнулі на сябе ўвагу нумары, у якіх шырока прадстаўлены нямецкая, славацкая, балгарская, чэшская, украінская і сербска-словацкая літаратуры. На падыходзе "галасы" іншых літаратур. Як ужо згадвалася, "Польмя" на сённяшні дзень — адзіны ў Еўропе часопіс, які здолеў аператыўна падрыхтаваць і апублікаваць унікальны ў сваім родзе падборку перакладаў з творчасці пісьменнікаў свету — удзельнікаў праекта "Літаратурны экспрэс Еўропа-2000". А пераклад твораў пісьменнікаў-гасцей ажыццявілі на высокім духоўным узроўні Г.Скакун, Л.Дранько-Майсюк, В.Рагойша, М.Кенька, І.Чарота, Я.Каршукоў, В.Коўтун, Л.Баршчэўскі, А.Гуцаў, А.Далкюнас, Ю.Барысевіч.

Гэта — добры знак. Паказальны і той факт, што нядаўна адзін са славутых нашых майстроў мастацкага перакладу Васіль Сёмуха быў удастоены высокай дзяржаўнай узнагароды — Крыжа кавалера Ордэна "За заслугі перад Федэратыўнай Рэспублікай Германія". Званнем лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі — уганараваны за пераклад на родную мову "Боскай камедыі" Дантэ Уладзімір Скарынін.

НА ПРАЦЯГУ МІЖЗ'ЕЗДАЎСКІХ ГАДОЎ ДРУКАВАЛІСЯ Ў ЛІТАРАТУРНЫХ ВЫДАННЯХ ПЕРАКЛАДЫ НА БЕЛАРУСКІЮ МОВУ

З балгарскай — Н.Гілевіча, У.Анісковіча, В.Сахарчука, В.Куляшовай, В.Жуковіча, Р.Барадуліна, С.Законнікава, А.Вярцінскага, В.Зуёнка, М.Мятліцкага, А.Пісьмянкова, Л.Дранько-Майсюка, Ю.Свіркі, А.Канпелькі, Л.Платонавай, У.Скарыніна;

з рускай — М.Лужаніна, С.Грахоўскага, В.Зуёнка, В.Жуковіча, В.Аколавай, Р.Баравіковай, Р.Барадуліна, Ю.Свіркі, У.Паўлава, М.Кенькі, І.Чароты;

з польскай — А.Лойкі, К.Цвіркі, У.Мархеля, Г.Тычкі, Р.Барадуліна, С.Мінскевіча, В.Жуковіча, М.Валошкі;

з украінскай — С.Законнікава, В.Рагойшы, Н.Мацяш, В.Жуковіча, Г.Бураўкіна, У.Скарыніна, В.Коўтун, В.Зуёнка, А.Пісьмянкова, В.Шніпа, А.Клышкі, В.Рагаўцова, Н.Гальпяровіча, А.Бадака, Л.Рублеўскай, У.Паўлава, А.Федарэнкі, В.Стралко;

з нямецкай — В.Сёмухі, А.Разанава, Л.Баршчэўскага, У.Сакалоўскага, Г.Скакун, С.Законнікава, В.Іпатавай;

з латыскай — С.Панізніка, Р.Барадуліна, А.Гуцава;

з літоўскай — В.Коўтун, В.Іпатавай, С.Законнікава;

са славацкай — Я.Каршукова, В.Ляшук, М.Мятліцкага, В.Коўтун, А.Разанава, М.Кенькі;

з французскай — Н.Мацяш, Л.Баршчэўскага, А.Асташонка, Л.Казыры;

з сербскай — І.Чароты;

са шведскай — Л.Баршчэўскага;

з кітайскай — Г.Кашубы;

з курдскай — Р.Барадуліна.

УРАЧЫСТЫЯ ВЕЧАРЫНЫ І ЮБІЛЕІ

Вечарыны, якія праводзіліся ў ДOME літаратара, засведчылі, што беларускія слова паранейшаму прыцягваюць і пісьменнікаў, і аматараў беларускага слова. Поўная, а часам і перапоўненая зала — пацярджэнне гэтым.

За гэты час былі падрыхтаваны і праведзены на агульнадзяржаўным узроўні 100-гадовыя юбілеі такіх пісьменнікаў, як М.Лынькова і К.Чорны, 70-годдзе У.Караткевіча. Саюзам пісьменнікаў падрыхтаваны і вечарыны да 100-годдзя У.Дубоўкі, У.Жылікі. Зараз вядзецца падрыхтоўка да святкавання 150-годдзя Я.Лучыны.

За перыяд між з'ездамі былі адзначаны дні народзін нашых класікаў — Якуба Коласа, Янкі Купалы, Уладзіміра Караткевіча, Івана Мележа, Аркадыя Куляшова, Міхася Лынькова, Анатоля Вялюгіна, а таксама славутых пісьменнікаў Аляксея Карпюка, Хаіма Мальцінскага, Рыгора Кобеца, Веняміна Блажэннага і інш. У гонар 200-х угоддзяў з дня нараджэння Адама Міцкевіча адбылося вялікае свята на возеры Свіцязь. У сустрэчы прыняў удзел рускі паэт Андрэй Вазнясенскі. Свята сабрала многіх знакамітых майстроў паэтычнага слова. Адначасна быў праведзены рэспубліканскі конкурс. Саюз пісьменнікаў разам з газетай "Звязда" ў лістападзе 1998 г. арганізаваў на Піншчыне свята, прысвечанае 50-годдзю Яўгенія Янішчыц, чьім імем былі названы дзіцячая бібліятэка і вуліца. У в.Веляніцы адчынены музей Я.Янішчыц. Вечарына яе памяці прайшла таксама ў ДOME літаратара, праведзена вечарына

памяці М.Лынькова ў Дзяржынску.

Каля сарака юбілейных вечарын адбылося за гэты перыяд, а менавіта — Івана Шамякіна, Максіма Лужаніна, Леаніда Дайнекі, Георгія Юрчанкі, Віктара Казько, Аляксея Дударова, Галіны Каржанеўскай, Міколы Вярцінкіна і інш. Свае творчыя вечары на сцэне Дома літаратара правялі Рыгор Барадулін, Вера Страмкоўская.

У ДOME літаратара адзначалі і 75-годдзе з дня нараджэння Васіля Быкава, а таксама адбылася вечарына, прысвечаная 45-годдзю лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусі Міколы Мятліцкага.

Некалькі вечарын правялі і пачаткоўцы — прэзентацыю часопіса "Nihil", прадстаўленне групы "Соты", "Бум-бам-літа", а таксама маладых паэтаў — "традыцыяналістаў".

У 2001 годзе была наладжана вечарына, прысвечаная Міжнароднаму дню паэзіі, падведзены вынікі конкурсу сярод вучняў школ. Сямікласніца з Вілейкі Ірына Голубева стала яго пераможцай. Вынікам супрацоўніцтва творчых саюзаў: Саюза беларускіх пісьменнікаў, Беларускага саюза мастакоў, Саюза дызайнераў, Саюза тэатральна-дэячых стала маладзёжная вечарына "Світалыны подых" да дня святога Валянціна.

Двойчы за перыяд між з'ездамі праходзілі адноўленыя "Навагоднія яліскі" для дзяцей пісьменнікаў. Былі і падарункі. Тут істотную дапамогу аказалі Беларускі дзіцячы фонд, Саюз беларускіх жанчын, рэлігійныя арганізацыі.

УШАНАВАННЕ ПАМЯЦІ БЕЛАРУСКІХ ПІСЬМЕНнікаў

У перыяд паміж з'ездамі гісторыка-мемарыяльная камісія праводзіла планавую работу па ўшанаванні памяці беларускіх пісьменнікаў.

Так, напрыклад, яшчэ ў верасні 2000 года ў Навукова-асветным цэнтры імя Ф.Скарыны адбылося пасяджэнне аргкамітэта па падрыхтоўцы юбілею Янкі Лучыны. На пасяджэнні было прынята рашэнне правесці святкаванне на агульнадзяржаўным узроўні, адзначыць мемарыяльнай дошкай дом, дзе жыў пісьменнік, правесці выставы, прысвечаныя Я.Лучыну, зрабіць вечарыны памяці ў школах і бібліятэках.

Кожны год ва ўрадавыя ўстановы, а таксама ў абласныя і раённыя выканкамы пасылаліся лісты з просьбамі — адзначыць юбілеі і дні нараджэнняў пісьменнікаў арганізацыяй вечарын, выстаў, ушанаваць памяць нашых класікаў.

Кожнаму такому ўшанаванню папярэднічае вялікая арганізацыйная праца СБП.

Таксама вядзецца праца з бібліятэкамі і школамі горада Мінска. Напрыклад, 100-гадовы юбілеі У.Дубоўкі, С.Баранавых і інш. праводзіліся ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Шмат мерапрыемстваў па ўшанаванні памяці беларускіх пісьменнікаў праводзілася ў бібліятэцы Саюза беларускіх пісьменнікаў, дзе гучалі творы У.Жылікі, А.Моркаўкі, М.Сяднёва і іншых славутых творцаў. Паралельна з мерапрыемствамі па ўшанаванні памяці праходзілі і так званыя "уроки" — гэта новая форма папулярнага творчасці беларускіх літаратараў. На такія сустрэчы, звычайна прымаркаваны да юбілейнага пісьменніка, прыходзяць вучні старэйшых класаў (ды і не толькі старэйшых, часам да нас прыходзяць і вучні пачатковых класаў на сустрэчы з дзіцячымі пісьменнікамі). У іх прымаюць удзел не толькі пісьменнікі, але і навукоўцы. Пасля такіх сустрэч вучні і настаўнікі з задавальненнем прыходзяць не толькі ў бібліятэку СБП, але і на іншыя нашы мерапрыемствы. Гэта садзейнічае таму, што наша моладзь бачыць на ўласныя вочы, што беларуская літаратура жыве не толькі ў падручніках. Былі праведзены "уроки" па творчасці Паўла Міска, Міколы Ермаловіча.

Супрацоўнічае камісія і з літаратурнымі музеямі. Так, 105-гадовы юбілеі К.Крапівы праходзіў у Музеі гісторыі беларускай літаратуры і з дапамогай супрацоўнікаў музея.

Сіламі гісторыка-мемарыяльнай камісіі быў падрыхтаваны "мемарыяльны спіс". Гэта база дадзеных, у якую закладзены звесткі аб чатырохстах пяцідзесяці памерлых пісьменнікаў: дата нараджэння, дата смерці, звесткі аб тым, дзе пахаваны пісьменнік, звесткі пра яго родных (імяны і прозвішчы, адрасы, тэлефоны). Мэта гэтай працы — дапамагчы грамадскасці не толькі даведацца, дзе пахаваны пісьменнік, але і наведаць яго магілу. Часам жыхары якой-небудзь вёсчакі нават не ведаюць, што на іхніх вясковых могілках пахаваны славуты дзеяч беларускай культуры.

У перыяд паміж з'ездамі СБП былі адкрыты помнікі П.Панчанку (Маскоўскія могілкі, г.Мінск), А.Макаёнку (в.Журавічы Рагачоўскага р-на Гомельскай вобласці, бюст), І.Чыгрынаву

(Маскоўскія могілкі, г.Мінск). Былі ўстаноўлены мемарыяльныя дошкі М.Танку Ф.Багушэвічу ў Мінску, У.Караткевічу ў Оршы, Тадэвушу Даленгу-Мастовічу. Імямі А.Адамовіча, М.Танка, Т.Кляшторнага былі названы вуліцы не толькі ў Мінску, але і на малой радзіме пісьменнікаў. Адкрыццё вышэйназваных памятных знакаў праходзіла ўрачыста, з удзелам грамадскасці. Праўда, некаторыя помнікі не ўсталяваны да гэтай пары, напрыклад, Б.Сачанку. Але справа пасля неаднаразовых звяротаў СБП усё ж такі зрушылася з месца. Таксама былі падрыхтаваны і адпраўлены лісты ў Мінскі гар- і аблвыканкам наконт ушанавання памяці М.Ермаловіча з прапановай прызначыць месца для помніка, даць імя даследчыка адной з вуліц Мінска і ўсталяваць мемарыяльную дошку на доме ў Маладзечне, дзе жыў пісьменнік. Нягледзячы на ўсе цяжкасці, праца па ўсталяванні памятных знакаў вядзецца, і не безвынікова.

За гэты час праводзіліся літаратурныя чытанні, прысвечаныя У.Караткевічу (Орша), Ф.Скарыну (Полацк), плануецца літаратурныя чытанні, прысвечаныя Цётцы (Шчучын), Э.Ажэшцы (Гродна) і інш. Працягваецца традыцыя паэтычных святаў у Багдановічавай Ракуцёўшчыне, Купалавай Вязынцы, Коласавай Мікалаёўшчыне.

Штогод праходзілі сустрэчы пісьменнікаў з грамадскасцю ў дзень нараджэння і ў дзень смерці такіх пісьменнікаў, як М.Багдановіч, Я.Купала, У.Караткевіч. Ускладаліся кветкі ля помнікаў і на могілках, гучалі словы пісьменнікаў, артыстаў, мастакоў, чыталі вершы творцаў.

Значная праца была праведзена па падрыхтоўцы кнігі аўтабіяграфій беларускіх пісьменнікаў, рукапіс якой знаходзіцца зараз у выдавецтве "Мастацкая літаратура".

АБ ПРЫЁМНАЙ КАМІСІІ СБП

Наноў абраная рада СБП на адным са сваіх першых пасяджэнняў удзяліла адпаведную ўвагу ўдасканаленню работы прыёмнай камісіі. Так, было распрацавана і зацверджана новае Палажэнне, сфарміраваны новы склад прыёмнай камісіі. Гэтыя і іншыя захады былі скіраваны на павышэнне патрабавальнасці ў справе прыёму новых членаў у Саюз пісьменнікаў. Не заўсёды выхад у свет кніжкі прозы або паэзіі дае падставу аўтару ступацца ў дзверы прыёмнай камісіі — усё вырашае мастацкі ўзровень твораў, талент прэтэндэнта. Тым больш, што сёння, маючы грошы, выдаць кнігу проста. Аб прыняццёвых прыёмнай камісіі лепей за ўсё скажуць наступныя лічбы. Творчасць 111 прэтэндэнтаў на пісьменніцкі білет разгледзена яна за справядлівага перыяду, а рэкамандавала — 44. Усе яны і сталі сябрамі саюза, годна папоўнілі шэрагі пісьменніцкай арганізацыі. Вось некаторыя імяны тых, хто быў прыняты ў Саюз пісьменнікаў у апошні час і на каго мы ўскладаем вялікія надзеі: Ірына Дарафейчук, Валянціна Кадзетава, Таіса Супрановіч, Маргарыта Прэжар, Наталля Капа, Таццяна Мушынская, Алена Яскевіч, Анатоль Майсееў, Сяргей Сцяпан, Янка Лайкоў і іншыя.

Характэрна, што сярэдні ўзрост прынятых у саюз недзе ад 30 да 40 гадоў, калі ўжо можна гаварыць сур'езна і пра творчую сталасць.

Вялікая роля ў выхаванні маладой літаратурнай змены належыць нашым літаратурным выданням — часопісам, штодзёніку "Літаратура і мастацтва". Але ў першую чаргу варта назваць часопіс "Маладосць" з яго серыянай бібліятэкай, у якой мае шанс выдацца пачатковец. Прафесійна адрэдагаваны і выдадзены кніжкі таленавітых маладых аўтараў даюць зялёнае святло для паступлення ў Саюз пісьменнікаў. Галоўны рэдактар часопіса Генрых Далідовіч з'яўляецца адначасова і старшынёй камісіі па рабоце з маладымі аўтарамі.

РАБОТА З МАЛАДЫМІ ЛІТАРАТАРАМІ

Пачынаючы з 1999 года ў Саюзе пісьменнікаў пасля дзевяцігадовага перапынку была адноўлена традыцыя правядзення рэспубліканскіх семінараў маладых літаратараў. Так, у 1999, 2000, а таксама ў маі 2001 г. на некалькі дзён было сабрано больш за 140 маладых літаратараў. На жаль, сёлета семінар перанеслі ў сталічны Дом літаратара, бо ў семінары адмовіўся прымаць удзел Дзяржкамінтэст па справах моладзі. Але тым не менш праца з маладымі па творчых секцыях адбылася. Пра яе вынікі можна меркаваць па розгаласе ў рэспубліканскім друку. Творы ўдзельнікаў апошніх семінараў былі змешчаны на старонках газет і часопісаў: "Знамя юности", "Першацвет", "Маладосць", "Польмя", "ЛіМ", "Переходный возраст", "Чырвоная змена" і іншых.

(Працяг на стар. 6—7)

У кожнага ў жыцці бываюць свае шляхі і часта яны вядуць далёка і ад роднага дома, і ад мясцін, у якіх нарадзіўся. Вяртанні ж найчасцей аднолькавыя: у родны дом, да таго кутка, адкуль пайшоў у вялікі свет жыцця. І чым больш гадоў за тваімі плячыма, тым мацнейшае гэтае жаданне вярнуцца туды, дзе ўсё роднае, блізкае, знаёмае з маленства і дзе сам ты па сутнасці ўжо чужы. У правільнасці падобных думак лішні раз пераконваешся, калі знаёмішся з кнігай Навума Гальпяровіча, “Шляхі і вяртанні”, што стала красавіцкім за сёлетні год нумарам “Бібліятэкі часопіса “Маладосць”. Кніга для Навума Якаўлевіча — не звычайная. Дагэтуль мы ведалі яго больш як паэта, аўтара таленавітых кніг “Сцяжына”, “Брама”, “Востраў душы”, “Струна”, шматлікіх паэтычных публікацый у перыёдыцы. Асобныя ж вершы Н. Гальпяровіча, дзякуючы вядомым беларускім кампазітарам Эдуарду Зарыцкаму, Уладзіміру Будніку, Алегу Елісеенкаву і іншым, сталі песнямі. Праўда, апошнім часам ён заявіў аб сабе і як публіцыст, эсэіст. З эсэ і складалася кніга “Шляхі і вяртанні”. Аднак яна — зборнік эсэ — па жанравым вызначэнні самога аўтара. Уважлівы і дасведчаны чытач лёгка заўважыць, што ў кнігу ўвайшлі не толькі эсэ. Правільнай, асобнай эсэ выходзяць за рамкі свайго жанру і ператвараюцца па сутнасці ў апавяданні, у якіх моцная дакументальная аснова. А гэта пацвярджае таму, што Н. Гальпяровіч упэўнена заявіў аб сабе і як празаік. Як, для прыкладу, у нацеле “Ванда”. Падлетак, адпачываючы далёка ад дома, знаёміцца з дачкой гаспадыні, якая крыху старэйшая за яго. І перажывае тое дзіўнае пачуццё, што і слова цяжка выказаць. А пасля было развітанне. Навела заканчваецца на элегічнай ноте: “Наступны раз у Друскенікаў я быў гадоў праз дваццаць. Горад вельмі змяніўся, і хаты, дзе жылі цётка Зося, Фрэд і Ванда, я, вядома, не знайшоў. А паштоўка ляжыць у папцы з маімі няўмелымі рыфмаванымі радкамі ў тым самым бланкоце, куды я запісаў новыя словы, каб навучыцца гаварыць на літоўскай мове”. Чаму ж так твор краане за душу, абуджаючы ў ёй самыя патаемныя струны? Ды, як няцяжка заўважыць, таму, што ўсё гэта не прыдумане, а ўзятае з памяці, адтуль, што і падпадае пад вызначэнне “вяртанне”. Падобнае пачуццё перажываеш, калі чытаеш і нацеле “Фаціма”. Праўда, гэтым разам тая, на каго звярнуў увагу апавядальнік, засталася да яго аб'якавай. Тым не менш, след у душы застаўся назаўсёды: “Прайшлі гады. Былі іншыя сустрэчы і расстанні, былі каханне і роспач. Але кожнай вясной я бываю ў знаёмых мясцінах, блукаю па ціхіх вулках юнацтва, слухаю дождж і рогат крыг, гляджу ў цёмную ваду. Вяртаючыся назад, я праезджаю паўз яе дом. Я ведаю, што яна даўно з'ехала адсюль, і ў той кватэры жыве яшчэ яе старэнькая сівая мама, якую я калісьці так баўся сустрэць. Дзіўна, але праз столькі гадоў я памятаю нумар іх тэлефона. І часам, у нейкія незразумелыя мне самому хвіліны, я заходжу ў будку аўтамата і набіраю гэты нумар, потым павольна кладу трубку”.

“Сяргей — божа чалавек” — гэта ўжо не толькі драматызм жыцця, а і яго трагізм. Юнак, які спяваў у царкоўным хоры, многімі не зразумелы (а адбывалася гэта яшчэ тады, калі панаваў ваяўнічы атэізм), канчае жыццё самагубствам. І іншыя творы Н. Гальпяровіча напісаны так псіхалагічна глыбока і пераканаўча, што адразу выклікаюць на суперажыванне. Гэта тычыцца і тых, у якіх апавядальнік расказвае пра шматлікія п'ездкі (“Казакі пад Варнаў”, “Маскоўскія канікулы”, “Душанбе”, “Па трэніроўцы”). Цікава напісаны ўспаміны пра У. Караткевіча “Выйшаў себят на нівы свае”. Да ўсяго Н. Гальпяровіч цудоўна валодае гукарам (іншаземец). А яшчэ асобным раздзелам у зборніку прадстаўлены “Адлюстраванні”. Гэта думкі, што ўзніклі пад уражаннем працы тых кніг, назіранняў над сучасным літаратурным працэсам. Развагі надзіва лаканічныя, але адначасова багатыя зместам, важкія падагульненнямі. Увогуле, калі ж гаварыць пра кнігу “Шляхі і вяртанні” ў цэлым, яна цікавая і тым, што адкрывае новыя грані таленту Н. Гальпяровіча, ды і аўтарскім умненнем ствараць адпаведны настрой, асэнсоўваючы жыццё ў яго, здавалася б, нязначных фактах, якія пад яваром аўтара ператвараюцца ў тое, што і дазваляе сказаць: “Жыццё непаўторнае. Толькі трэба ўмець яго назіраць”.

Міхась ГЕНЬКА

Арганізацыйна-творчая работа Саюза беларускіх пісьменнікаў

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 4—5)

Падчас семінараў адбываецца ўзнагарода нашых маладых прэміямі па намінацыях “Паэзія”, “Проза” і “Крытыка”. Але, на жаль, усё яшчэ не выдадзены зборнікі нашых семінарыстаў. У 2000-м годзе старшыня Дзяржаўнага камітэта па друку на сустрэчы з семінарыстамі і прэсай асабіста паабяцаў выданне твораў маладых кнігай памерам у некалькі аркушаў, тым болей, што яшчэ ў 1999 годзе ад Саюза беларускіх пісьменнікаў была паддана заяўка на грант Фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва з мэтай ажыццяўлення выдання 10 кніг маладых праз дзяржаўныя выдавецтвы. Але не першы год Вольга Гапеева, Вальжына Морт, Арцём Кавалеўскі, Серж Мінскевіч, Аляксандр Туровіч, Андрэй Хадановіч, Віктар Жыбуль, Янка Лайкоў, Алена Занкавец і Андрэй Кузнечык спадзяюцца на выданне сваіх твораў. Рукапісы пералічаных аўтараў нават не ўключаныя ў планы выдавецтва “Мастацкая літаратура” на 2002 год. Дарэчы, усе рукапісы прайшлі папярэдні адбор Бюро секцыі паэзіі. Кожны малады аўтар меў магчымасць напярэма працаваць з некалькімі прафесійнымі паэтамі.

Апроч таго, што за апошнія гады ў вялікай зале Дома літаратара было наладжана 5 буйных маладзёжных вечарын, маладзёжныя мерапрыемствы, пачаткоўцы выступалі ў кіна-тэатры “Змена”, у аэрапорце “Мінск-1”, у розных школах, вучэльнях, каледжах і ўніверсітэтах. Так, адбыўся цэлы шэраг вечарын у рамках “Супер-вобраз XXI стагоддзя — гук, колер, форма”, якая была падтрыманая рознымі творчымі саюзамі і, у прыватнасці, Беларускай дзяржаўнай ўніверсітэтам. Дзякуючы гэтым мерапрыемствам нашы маладыя мелі магчымасць выступаць па дзяржаўным тэлебачанні і радыё. Атрымалі першыя і другія прэміі па намінацыях “перфоманс”, “эсэ”, “апавяданне”, “вершы” наступныя літаратары: Юрась Барысевіч, Ігар Сідарук, Ілля Свірын, Лявон Вашко, Вальжына Мартынава, Юры Гумянюк, Альгерд Бахарэвіч, Сяргей Мінскевіч, Аляксандр Аркуш, Усевалад Гарачка, Арцём Кавалеўскі. Яшчэ дзесьці чалавек атрымаў заахвочальныя прэміі.

Дарэчы, ужо другі год спонсарам многіх маладзёжных мерапрыемстваў выступае Мінскхлебпрам.

Наладжваюцца добрыя кантакты паміж маладымі беларускімі літаратарамі і літаратарамі іншых краін. Так, у красавіку 2000 года Беларусь наведвалі сем паэтаў і празаікаў з Латвіі: Ірве Трэйл, Карлас Вердынш, Пецерс Драгунс, Агіта Драгуна, Джоланда Сіланэ, Мартс Пуятц, Марыанс Рызіджс. Былі арганізаваны сустрэчы, выступленні і “круглыя сталы” не толькі ў Мінску, але і Гомельскім дзяржаўным ўніверсітэце і Гомельскім палацы глухих. Падчас сустрэч з удзельнікамі літэкспрэса “Еўропа-2000” аднымі з самых актыўных былі менавіта маладыя. Да прыкладу, адным з некалькіх перакладчыкаў “Анталогіі беларускай паэзіі” ў перакладах на англійскую мову, што мусіць быць выдадзена па выніках удзелу нашай краіны ў літэкспрэсе, з’яўляецца 19-гадовая паэтка Вольга Гапеева.

Прыемна, што пакаленне новых літаратараў не застаецца па-за ўвагай замежнікаў. Так у выдадзенай летась “Анталогіі беларускай паэзіі ў перакладах на балгарскую” былі змешчаныя творы Зміцера Вішнёва, Альгерда Бахарэвіча, Ганны Ціханавой і Вальжыны Морт.

Штотыднёва а 18-й гадзіне ў Доме літаратара адбываецца пасяджэнне літаратурнага аб’яднання “Літаратар”, якім кіруе літаратурны кансультант Аляксандр Масарэнка. Сябры Бюро секцыі паэзіі збіраюцца ў сярэднім 12 разоў на год і, акрамя працы з маладымі, што жадаюць уступіць ў Саюз беларускіх пісьменнікаў, ініцыруюць правядзенне “круглых сталюў”, сустрэч, вечарын. Напрыклад, было праведзена некалькі мерапрыемстваў сумесна з Польскім інстытутам у Мінску і Польскім гуманітарным клубам “Дах”. Адно з апошніх — “Вечар з рэальнай паэзіі”, дзе гучалі не толькі творы беларускіх і польскіх класікаў, але і творы зусім маладых літаратараў.

Апошнія два гады адбываецца цеснае супрацоўніцтва паміж Беларускай саюзам мастакоў, Саюзам беларускіх дызайнераў, Саюзам тэатральных дзеячаў. Так, быў праведзены шэраг сумесных мерапрыемстваў, як у Доме

літаратара, гэтак і ў рэспубліканскім Палацы мастацтваў, Нацыянальнай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь. Да прыкладу, на рэспубліканскай маладзёжнай выставе “Час. Прастора. Асоба”, што ладзілася ў 1999 годзе ў Палацы мастацтваў, выступілі каля дзевяці маладых паэтаў.

Не застаюцца па-за ўвагай Саюза беларускіх пісьменнікаў літаратурныя конкурсы. Так, акрамя конкурсу, што праводзіўся ў рамках Акцыі “Супер-вобраз XXI стагоддзя — гук, колер, форма”, разам з газетай “Звязда” штогод праводзіцца конкурс на лепшае апавяданне. У 2000-ым годзе сталі пераможцамі: Аляксандр Наварыч (1-я прэмія), Адам Глэбус (2-я прэмія), Расціслаў Бензьярук, Сяргей Грышкевіч (3-я прэмія). Акрамя традыцыйных грашовых прэміяў, пераможцы атрымалі бясплатныя пучэўкі ў Дом творчасці “Іслач”. Да Сусветнага дня паэзіі 21 сакавіка быў прымеркаваны конкурс на лепшы верш сярод навучэнцаў сярэдніх навучальных устаноў. Пераможцамі сталі: Ірына Голубева, Валерыя Кустава і Кацярына Варславан. Яны мелі магчымасць выступіць у вялікай зале Дома літаратара, атрымалі дыпламы і прызы. Верш Ірыны Голубевай сёлета змешчаны на старонках часопіса “Крыніца”.

На жаль, амаль згублены для маладых літаратараў часопіс “Першацвет”, ідэя і арганізацыя якога належала А. Масарэнку і рэдакцыя якога мясцілася ў Доме літаратара. Пры часопісе працавала і творчая суполка “Літаратар”.

Нам удалося ўсё ж захаваць творчую суполку “Літаратар”, якую як літкансультант СБП вядзе А. Масарэнка. Тыя 70 кніжак “Першацвету”, што ён выдаў за час свайго рэдактарства, сталі унікальнай бібліятэчкай маладога аўтара. За апошнія два гады пад рэдакцыяй гэтага майстра яра ў выдавецтве “Беларускі кнігазбор” выйшаў шэраг кніг аўтараў-пачаткоўцаў: альманах “Высокае неба” (творы ўдзельнікаў конкурсу “Дэбют”), зборнікі вершаў Валерыя Скакуна “Мяне вецер шукае”, Марыі Мажар “Я Не Я”, Галіны Казак “Белая птушка”, Валерыя Скрыпкіна “Запретныя сны”, Лідзіі Мядзведзевай “Траекторыя взлёта”, кніга прозы Адама Выгодскага “Сузор’е дабрыні”. На гэтых днях у выдавецтве “Ураджай” выйшла складзеная Алесем Масарэнкам “Анталогія маладога верша”, на старонках якой змешчаны нізкі вершаў ажно 67-мі маладых аўтараў. І гэта дало плён.

Шмат хто з былых першацветуцаў сталі сябрамі нашага СБП — празаікі Анатоль Крэйдзіч, Ягор Коней, Уладзімір Клімовіч, Уладзімір Міхно, Андрэй Гуцаў, Аляксандр Давыдаў, паэты Вячаслаў Корбут, Наталля Капа, Тамара Мазур, Аляксандр Пашкевіч, Вольга Угрыновіч-Камінская. На творчых секцыях рэкамендаваны для прыёму ў СБП Марыя Мажар, Людміла Кебіч, Павел Гаспадыніч, Сяргей Патаранскі...

Самым выбітным аўтарам уручаюцца літаратурныя прэміі. Да нас ідуць маладыя творцы. Ёсць сярод іх рабочыя, інжынеры, настаўнікі, бібліятэкары і журналісты. СБП робіць усё для таго, каб яны маглі больш маладых таленавітых аўтараў атрымалі падтрымку і дапамогу.

У бібліятэцы СП рэгулярна праводзіліся кніжныя выставы, прысвечаныя юбілеям пісьменнікаў. (Прыкладна 3-5 выставаў на месяц). Некаторыя з іх праводзіліся сумесна са сваякамі пісьменнікаў. Напрыклад, у ліпені 1998 года была наладжана кніжная і фотавыставка, прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння Р.Кобеца. Дэманстраваліся дакументы з сямейнага архіва, якія прадаставіла Алена Кобец-Філімонава. Выставу паказвалі па ТВ, пра яе пісаў “ЛІМ”.

Напрыканцы 1998 г. былі арганізаваныя выставы, прысвечаныя 200-годдзю з дня нараджэння А. Міцкевіча.

У 1999 г. праводзіліся выставы кніг і фотаздымкаў, прысвечаныя 130-годдзю з дня нараджэння Ядвігіна Ш., 80-годдзю — В. Хомчанкі, 85-годдзю з дня нараджэння А. Куляшова, 70-годдзю Е. Лось, 90-годдзю В. Маркова, 80-годдзю А. Алешкі і іншых.

Сумесна з архівам-музеем зробленыя выставы, прысвечаныя 100-гадовым юбілеям А. Моракаўкі, М. Лынькова, У. Жылкі, К. Чорнага.

У 2000 г. прайшлі кніжныя і фотавыставы, прысвечаныя

80-годдзю М. Аўрамчыка
75-годдзю І. Навуменкі
80-годдзю П. Прыходзькі
60-годдзю У. Мархеля
80-годдзю А. Пысіна
75-годдзю В. Шведа
60-годдзю Я. Чыквіна
65-годдзю В. Зуёнка
80-годдзю А. Астапенкі
95-годдзю П. Глебкі
70-годдзю У. Караткевіча
і іншыя выставы.

Сумесна з “Белкнігай” была арганізавана кніжная выстава “Літэкспрэс-2000”.

У 2001 г. праводзіліся выставы, прысвечаныя

60-годдзю М. Зарэмбы
65-годдзю В. Куляшовай
105-годдзю К. Крапівы
115-годдзю З. Бядулі
75-годдзю У. Ідэльсона і інш.

У 1999 г. з фондаў бібліятэкі сярэдняй школе г.п. Мір Карэліцкага р-на перададзена каля 200 кніг беларускіх пісьменнікаў.

МІЖНАРОДНЫЯ І БЕЛАРУСКІЯ ПРЭМІІ І ўзнагароды:

С.Алексіевіч: расійская незалежная прэмія “Трыумф” (1998г.)

Р. Барадунін атрымаў латышкі “Ордэн трох зорак” (1998г.).

В.Быкаў за творы апошніх гадоў прысуджана расійская незалежная прэмія “Трыумф” (1999г.). У Італіі прысуджана міжнародная прэмія Уан Вальяціна. Гэтай узнагароды пісьменнік удастоены па ініцыятыве асацыяцыі “Падтрымка гуманітарным добраахвотным рухам”, якая дзейнічае ў Церні. Прэмія ўручана ў Мінску у гонар нацыянальнага свята Італіі — Дня абвешчання рэспублікі (1998).

Т.Бондар: юбілейны медаль імя маршала Жукава (2001г.).

Н.Загорская: атрымала ордэн рускай праваслаўнай царквы Святой раўнаапостальнай Вялікай княгіні Вольгі (2000 г.)

В.Сёмуха: латышкі “Ордэн трох зорак” (1998 г.), Крыж кавалера ордэна “За заслугі перад Федэратыўнай Рэспублікай Германія” (2001 г.).

У.Скарынін: прэмія Міністэрства замежных спраў Італіі за пераклад “Боскай каме-ды”.

М.Скобла: атрымаў прэмію і медаль імя Аляся Адамовіча за цыкл перадач “Вольная студыя” на радыё Свабода (прагучалі ў 1998-2000 гг.) (2000 г.).

А.Слесарэвіч: за вялікі ўклад у развіццё ўкраінска-беларускіх літаратурных сувязей удастоены пачэснай адзнакай Саюза пісьменнікаў Украіны (2000 г.).

В.Стома: лаўрэат Ганаровай прэміі імя В.Далы (4 красавіка 2001 г.).

А.Мальдзіс: удастоены Ганаровага Медаля Гонару амерыканскага біяграфічнага інстытута.

У.Ліпскі: лаўрэат прэміі імя Альберта Швейцара (1998 г.).

Р.Сакалаўскі: заслужаны дзеяч культуры РБ (1998 г.).

За вялікі асабісты ўклад у развіццё нацыянальнай літаратуры, актыўную навуковую і грамадскую дзейнасць І. Навуменка атрымаў ордэн Айчыны III ст. (25 кастрычніка 2000 г.)

І.Шамякін: удастоены ордэн Айчыны III ст. за вялікі асабісты ўклад у развіццё беларускай мастацкай літаратуры, актыўную творчую і грамадскую дзейнасць. Ганаровым знакам Міністэрства культуры (2000 год).

А.Гударыў: прэмія Прэзідэнта РБ за стварэнне гістарычных п’ес, пастаўленых Нацыянальным акадэмічным тэатрам імя Я. Купалы (3.01.2001 г.)

ЛАЎРЭАТЫ ДЗЯРЖАЎНАЙ ПРЭМІІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

1998 год

Уладзімір Някляеў
Мікола Мятліцкі
Аляксандр Марціновіч
Эдуард Скобелеў

Уладзімір Глушакоў
Генадзь Пашкоў
Васіль Шырко

2000 год
Уладзімір Скарынкін
Міхась Кусяноў
Уладзімір Ліпскі

ЛАЎРЭАТЫ ЛІТАРАТУРНЫХ ПРЭМІЙ СБП

1998г.

У. Паўлаў — літаратурная прэмія імя І. Мележа за аповесць “Пад схіленым дрэвам”.

А. Пісьмянкоў — літаратурная прэмія СБП імя А. Куляшова за кнігу паэзіі “Вершы”.

А. Верабей — літаратурная прэмія імя У. Калесніка за кнігу “Абуджаная памяць” Нарыс жыцця і творчасці У. Караткевіча.

Ф. Гурыновіч — літаратурная прэмія СБП імя Я. Маўра за кнігу вершаў “Птушыная азбука”.

1999г.

Л. Левановіч — літаратурная прэмія імя І. Мележа за раман “Ларыса альбо Прыгоды аўтамабіліста”.

М. Лужаніну — літаратурная прэмія імя А. Куляшова за паэтычныя творы, апублікаваныя на старонках мастацкіх часопісаў і ў іншых перыядычных выданнях у 1998 г.

С. Панізнік — літаратурная прэмія імя У. Калесніка за зборнік гістарычнай літаратуры з серыі “Бацькаўшчына”, прысвечаны Еўфрасінні Полацкай (ідэя стварэння серыі і яе падрыхтоўка).

А. Дзержынскі — літаратурная прэмія Я. Маўра за зборнік “Вернасць”.

2000г.

А. Ветах — літаратурная прэмія імя І. Мележа за кнігу прозы “Хроніка смутку”.

Ю. Голуб — літаратурная прэмія імя А. Куляшова за паэтычныя творы, апублікаваныя на старонках мастацкіх часопісаў.

М. Тычына — літаратурная прэмія імя У. Калесніка за кнігу “Аляксандр Пушкін і Якуб Колас” і артыкул “Цана прароцтва”.

Н. Галіноўска — літаратурная прэмія імя Я. Маўра за кнігу “Клубок і калабок”.

СТЫПЕНДЫ МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ

Саюз пісьменнікаў падрыхтаваў дакументы і прапаноўваў кандыдатуры пісьменнікаў для атрымання стыпендыі Міністэрства культуры. У між’ездаўскі перыяд іх атрымалі:

1998

Жыбуль В.
Васючэнка П.
Тармола-Мірскі Р.
Гардзіцкі А.
Жуковіч В.
Пяхота А.
Аколава В.
Коўтун В.

1999

Мінкевіч С.
Скарынкін А.
Лукша В.
Капыловіч І.
Хатэнка А.
Зуёнак В.
Аўрамчык М.

2000

Чаропка В.
Гарачка В.
Баравік М.
Кірылаў Г.
Наўроцкі А.
Тулупава Н.
Купрэў Н.
Пруднікаў П.

2001

Голуб Ю.
Фатнеў Ю.
Лук’янаў М.
Дамашэвіч У.
Паўлаў У.
Кустава В.
Дэбіш А.
Стома В.

ТЭХНІЧНАЕ ЗАБЕСПЯЧЭННЕ СБП

За перыяд між’ездамі набываюць 3 камп’ютары, факс, ксерак, што дазволіла стварыць базу дадзеных па працы гісторыка-мемарыяльнай і іншых камісій, а таксама аказаць дапамогу маладым літаратарам у наборы іхніх кніжак.

Падрыхтоўчыя курсы па камп’ютэрных сістэмах прайшлі 3 супрацоўнікі апарату СБП.

ВІШНУЕМ!

"Гэты свет люблю дзівосны..."

ПАЎЛУ САКОВІЧУ — 60

Орша — горад з багатымі гістарычнымі і культурнымі традыцыямі — радзіма Паўла Паўлавіча. Народзіўся П. Саковіч 24 мая 1941 года ў сям’і чыгуначніка. Пасля заканчэння сярэдняй школы працаваў на заводзе “Легмаш”. Вабіла юнака нацыянальная даўніна, хацеў паболець даведанца і аб тым, што на працягу стагоддзяў адбывалася ў іншых краінах, таму і паступіў на гістарычны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Атрымаўшы дыплом аб вышэйшай адукацыі, вярнуўся ў родны горад. А палітскі прымушэнне, стаў працаваць у рэдакцыі газеты “Ленінскі прызыў”. Пасля была служба ў арміі, праца ў рэдакцыі газеты “Чырвоная змена”, у гаркаме і абкаме Кампартыі Беларусі, Міністэрстве культуры БССР,

Белсаўпрофе. Апошнія пяць гадоў П. Саковіч працуе ў рэдакцыі часопіса “Польмя”. З гумарыстычна-сатырычнымі творами, у тым ліку з пародыямі, эпіграмамі рэгулярна выступае ў перыядычным друку, з’яўляецца аўтарам многіх калектыўных зборнікаў. Не чужая Паўлу Паўлавічу і дзіцячая літаратура. А наколькі ўмела трымае ён пяро ў руках, чытачы маглі ўпэўніцца і па яго кнігах прозы (“За матчыным часам”), сатыры і гумару (“Калочы серпанцін”, “Як я жонцы спадабаўся”), “Эпіграмы як рэкламы”, “дарослай” і дзіцячай паэзіі (“Мілавіца” і “Гром на калясніцы”).

З юбілеем, шануюны Павел Паўлавіч! Яшчэ доўгіх і доўгіх год жыцця Вам! Надалей пацвярджайце сваімі творами і кнігамі, якая жыццядайная на таленты аршанская зямля!

Павел САКОВІЧ

Мне гімні каханню не забыць,
Шчымымі гэтка і напеўны.
І гімні свабодзе загучыць:
Такі ствараецца, напэўна.

А Богу гімні — нібы вянец
Маёй удзячнасці без краю
Багаславі той гімні, Айцец,
Які душа сама спявае!

Зайздрасць...
да зайздросніка

Я ўсім кажу: мне зайздрасць
не знаёма.
Калі маю, Усявышні пракляне.
Я пазайздросціў бы

зайздросніку такому,
Які б хоць крышку пазайздросціў мне!

Мы з Джэкам, здаецца,
амаль аднагодкі:
Яму адзінаццаць,
а мне — шэсцьдзесят.

Чаму век сабачы да крыўды кароткі,
Дый мой, чалавечы,
даўжэй не нашмат?

Мы з сябрам адно неразрыўнае
штосьці:
У душ нашых, пэўна, адны карані.

Чаму ж у сабак мы больш
вучымся злосці,
А варта б вучыцца — найперш дабрыні.

Травень

Гэты час люблю дзівосны!
Салаўіны ранні золак.
Тэ вясна на вечных кроснах
Дываны з чароўных зёлак.

Гнуць траву да долу росы,
Сонца сочыць драем вока,
Як вярба палоща косы
У рачульцы неглыбокай.

На гнязде стаіць высока
Бусел-вартаўнік вясковы,
А пад ім пльвучу аблокі
З белай квецені садовай.

Свой убор зляжалы сушыць
Маці свежым ранкам майскім.
Цвет вішнёвы зацяршыць
След яе у садзе райскім

Неба на крылах

Я веру, што птушкі на крылах сваіх
Узнясяць нябёсы штодня рапцюю.
І ўніз беражліва, стаміўшыся, іх
Да нас апускаюць вячэрняй парою.

Матчына мова

Гаворку вяду з беларусам “тыповым”,
Ды чую ў адказ я не нашыя словы.
Нібыта не крэўныя мы, а чужыя.
Ці ведаем самі, хто ўсе мы такія?
Няшчасцях замнога,

жывем беднавата,
Без матчынай мовы —
бацькоўская хата.

Ці вернецца памяць да ўсіх нас калісьці
На словы, што чулі ад маці з калыскі?
Каб мы гаварылі з усімі нароўні
На мове уласнай, спрадвечу шануюнай.
Тады перастанем быць белай варонай
І свет больш не будзе

глядзець падазрона.
З народамі станем братацца нанова,
Бо ў іх, як і ў нас,
тая ж — матчына! — мова.

Пакаянне

Даруйце ўсе, каму я мог,
Аднак нічым не дапамог.
Чужое гора абмінуў,
Слабым рукі не працягнуў...

Цяпер я чулы стаў і добры,
Бліжэй чужыя мне хваробы.
Слабых мой позірк не міне...
Ды сіла на ўсё ці хопіць мне?

Мае гімны

Мой першы гімні — Жанчыне той,
Якая Свет мне падарыла.
І сонцу гімні асобны, свой,
І Воршы гімні — радзіме мілай.

На разломе

Зямля дрыжыць, зямлі баліць.
Разлад нябачны ў прыродзе,
Бо людзі ў ёй не прыродзе,
Няўжо Зямля іх спапляціць,
Каб лепшых потым нарадзіць?

Ідзе разлом тысячагоддзяў...

Тлабе

Таямнічыя зорачкі свецяць
З глыбіні васільковых вачэй...
Знаю я: покуль

ёсць ты на свеце,
Крыж свой несці мне будзе лягчэй.

Калі ж свет у вачах пахіснеца,
Апраўданне расстанню знайду:
Шлях Туды небяспечны,
здаецца,
Лепш адзін я ў разведку пайду...

Перад іконай Маці Божай

Як сустрэнуся позіркам з ёй,
Адчуваю свой лёс я сірочы,
Бо ніхто пасля маці маёй
Не глядзеў мне
з такой дабрынёй
І самотным прароцтвам у вочы.

Фота В. МАЙСЮКА

“Лістам
дарога запала...”

“Дарогай паэзіі і праўды” — за гэтай назвай прадмовы народнага паэта Беларусі Пімена Панчанкі да кнігі выбранага Сяргея Законнікава “Лістам дарога запала...”, якая пабачыла свет у выдавецтве “Мастацкая літаратура”, тое найбольш важнае і істотнае, што і вызначае творчасць гэтага аднаго з самых цікавых сучасных беларускіх паэтаў. Чытач можа яшчэ раз перагарнуць старонкі папярэдніх кніг С. Законнікава, каб дзякуючы яго лепшым творам, лішні раз пераканацца, наколькі ярка і надзіва арыгінальна ён піша. Як пяро слухаецца майстра, а сам майстра здатны знайсці тое, адзіна неабходнае, слова, якое і дазваляе найлепш выказаць сваю думку, прымушае ўспрыняць напісанае, як сапраўднае характэрнае паэзіі. Дарэчы, як відаць з кнігі “Лістам дарога запала...”, С. Законнікаў з першых сваіх крокаў у літаратуры звярнуў на сябе ўвагу вершамі, у якіх здзіўляючая вобразная напоўненасць. Сведчанне таму і гэты безымянны верш:

Сякуць жанчыны ў гарадах капусту,
За імі паўзе непрыкметна вечар.
Ляццяць качаны ў барозны з хрустам,
Стаяць качарыжкі, нібы свечкі.

Майстэрству паэта застаецца па-добраму пазайздросціць. А яно не абмяжоўваецца гэтым малюнкам. Напрыканцы прыхавана няменш уражлівае, сатканае з той жа назіральнасці і дару няменна застаецца паэтам:

Сняжынак соль на зямлю, як на лусту,
Рукою шчодрай сыпле мяцеліца.
Сякуць жанчыны ў гарадах капусту,
Качаннем марозным рыпіць аселіца.

Быццам убіраеш у сябе гэтае “с”, што нараджае ланцуг асацыяцый — сняжынак, соль, лусту, сыпле, сякуць, капусту, аселіцу... І толькі адноадзінакавае “з” прабіваецца, але якім дысанансам яно гучыць! І сапраўды — як бы з марозу яно нарадзілася, зазімак з сабой нясе, золкасць паветра. І няважна, што ў творы ўсяго “качанне марознае”, але яно такое марознае, што ўся аселіца “рыпіць”. Упэўнена адчувае сябе С. Законнікаў і ў жанры паэмы. У шэрагу падобных твораў і “Чорная быль”. Па словах П. Панчанкі — гэта “адзін з першых у паэзіі паэтычных твораў і па часе напісання і па высокай мастацкай вартасці”. Маецца на ўвазе твор чарнобыльскай тэматыкі. “Чорная быль” — праўда Чарнобыля і праўда паслячарнобыльскай Беларусі. А калі глядзець шырэй, дык і ўсяго чалавецтва.

С. Законнікаў не проста піша. Ён — такое адчуванне — зазірае ў самую душу людзей-пакутнікаў. У цэнтры яго ўвагі сам народ, які апынуўся на свайго родзе галгофе ХХ стагоддзя. Сам пульс часу страшнага беззаконнага пазт вельмі ўражліва і праўдзіва перадае ў паэме “Цівалі”. У аснову твора пакладзены факт, які меў месца ў сапраўднасці. Бальшавіцкія нелюдзі, знішчыўшы перад вайной па загадзе наркама Л. Кагановіча вялікую групу беларускіх чыгуначнікаў, каб схваць сляды злачынства, пахавалі расстраляных каля вёскі Цівалі пад Мінскам, у могільніку, у якім знаходзілася жывёла, памерлая ад эпідэміі. С. Законнікаў, як і ў паэме “Чорная быль”, паказаў усю трагедыю беларускага народа:

На Беларусі — мор.
Мор — у кожную хату і двор.
На жывёлу — эпідэмія:
Сібірская язва,
Яшчур,
Сан
Ды пошасць, якой не чулі.
На людзей —
Нянавісці класавай інфекцыя:
У Сібір,
На Поўнач — этап
Або ў памылку — куля
На Беларусі мор.

“Дарогай паэзіі і праўды” працягвае крочыць С. Законнікаў. А таму і знаходзіць напісанае ім належны водгук у чытацкіх сэрцах.

Міхась ГЕНЬКА

ПАЭЗІЯ

Максім
ЛУЖАНІН

З новага сшытка З кнігі быцця

Адгарнуўшы першую старонку,
Бачу я
Белым-белую чаромху
Каля ручая.

Там, зазваўшы ліст і цвет на дрэвы,
У маі,
Днём і ноччу сыплюць срэбра спеваў
Салаўі.

Перагорнецца яшчэ старонка,
На другой
У малым свіронку ўе пастронкі
Бацька мой.

Ён сабе пакурвае ў рудую
Бараду.
Звіў пастронкі:
Маеш! — прапануе, —
Барануі.

Будзеш — сейбіт, не імкніся
У салаўі.
Хай спявае пробашч лысы,
Ліха з ім!

Што на свеце лепей, чым пакінуць
Баразну?
Так, як і наказваў бацька сыну,
Барану
Цягну.
2000

Цесляры

Зазелянеўся лес стары,
Ідуць туды старыя людзі —
У засмучэнні цесляры,
Што ў іх вясны ўжо больш не будзе.

Ды любы ім вясновы чад,
Хоць для жыцця другая мера.
Спрабуі злічы —
не злічыш хат,
Куды яны прасеклі дзверы.
2001

Тарманіст

Ён ішоў па гасцінцы услед за вятрамі
І падслухаў гамонку вясновых прысад,
Ён ішоў праз жыццё і жыццём быў абраны.
Каб музычнай рукою прайсці па басах.

І здавалася: ўсё навакол падпявала —
Гай бярозавы, вёска з ружовым галлём,
І ўсміхалася таго, што ноч пракавала,
Не гасіўшы агня за дзявочым вакном.
2000

Выбухаюць нервы не з дакукі —
Над зямлёю поблізу чуваць
Згукі вельмі горкае навукі —
Разбураць, паліць і забіваць.
2001

Канец веры

Вам здаралася стрэць
Невідучае вока,
Што нахабна сябе
Раздзімае ў прарока?

Ёсць яны,
Абцяюць ліслівым манерам:
“Кінь сваю,
Мая — лепшая вера!
Без хады, без журбы,
Без праседжвання лаў
Ты пабачыш, кім быў,
Ты адчуеш, кім стаў,
І паверыш у тога,
Хто павінен быць богам”.

Я паверыў, і слепа —
Да магільнага склепа.

Дзякуй богу, гісторыя
Руль закрунула.

...Адварнула...
2001

Сэрца

Што! Наша сэрца крывавае камяк,
Сплеціва цягліц, сасудзін і нерваў?
Я б устрымаўся выказвацца так.
Гэта ж выток чалавецкае веры.

Сэрца не можа — і сорам, і грэх! —
Слацца, як ліст, пад нагамі чужымі.
Сэрца заклікана думку сагрэць,
Думка штандары і песні падыме.

Рвецца яно, калі нельга трываць —
Ветру бракуе ад порта да порта,
Рвецца яно, не сказаўшы “бывай”...
...Колас памёр ад разрыву аорты.
2001

Плач на чалавецтву

Вякі суровыя, сівыя,
З кельнямі і сякерамі,
З вапнаю і цэментам
Горад людзям стаўлялі.

Гады
Яго разбудоўвалі,
Шырылі,
Падхарошвалі,
Каб цешыў вока суседзям,
У гасці здалёку клікаў.

А землятрэс падкраўся
І меней чым за хвіліну
Здэмухнуў з аблічча зямнога
Працу вякоў без следу.

...Плачу на Сальвадору,
Плачу на чалавецтву...
2001

Соль

Мець базаце не ўсім дазволена,
Там-сям золата льецца ліўнем,
А нам трапіла торба з солямі
Спажывецкаю і калійнай.

Размінаючыся з няўдачамі,
Папытаем у ветру ў полі:
Ці не тымі аднымі смачкамі
Перасыпана наша доля?

І салёныя скрозь на Случчыне
Бэры свойскія, качкі дзікія
...Хто да солі здаўна прывучаны,
І да горкага хутка звыкне.
2001

Сон

Са мною вёў размовы колас
Даспелы, цяжкі, залаты,
Тады на поле ў дзесяць столак
Наслала лета пекнаты.

І зноў, як толькі блісне золак,
Здалёку загудуць драты:
“Спяшай, цябе чакае колас
Даспелы, важкі, залаты”...

Іду я, дзёрзкі і вясёлы:
Насустрач выбягаеш ты.
2000

Водаправодчык

Трэба ж усім вады
Даць,
Колькі хто хоча,
А ён такі малады —
Майстар-водаправодчык.

Ён — жыхарам радак,
Круціць, мяняе краны,
А тут — не яго бяда —
Дзед не вылезе з ванны.

Сяк-так дастаў.
Абцёр.
Падапрагнуў старога.
Але ж і той васцёр:
— Вылі са мной, нябога, —

А то глыну вады, —
Святлеюць старыя вочы, —
Колькі ў цябе хады,
Еш, не стыдайся, хлопча!
2001

Унучцы Т. Кляшторнага
Тамары

Мы з табою
кветкі даглядалі,
Кветкі ў нас адменныя жылі
І калі вясною расцвіталі,
На цябе падобныя былі.

Ты ў руках трымала гаспадарку
І была такі
дастойны спец:

Падпякала драпікі на скварках,
Астуджала слаўны халадзец.

Калі хто дазволіць жарт калючы,
Проста ў вочы абвешчай брыдзе:
Ты мне засталася толькі ўнучкай,
Я табе застаўся толькі дзед.
2000

Просьба

Сарваўшыся з зямнай вобраці
На пошук зорных прыгод,
На белых палойках воблакаў
Гайдаецца самалёт.

А поблізу, з крайняй хаты,
Будучы авіятар —
Хлапчук —
Бяжыць па гразі:
— Дзядзечка, падвезі!
2000

Запытайка

Мой знаёмы хлопчык, Запытайка,
Што не папытае — адкажы,
Хто цяжэй вагою: слон ці лайка?
Дзе глыбей: у Нёмне ці ў Сажы?

Як завецца мудрасці багіня,
І адкуль маральны заняпад:
Страусы выводзяць птушанят,
Страусіхі швэндаюць з другімі?

Ад пытанняў сэрца загарчыла,
У каго б самому запытаць,
Ці не брыдка лаяцца жанчынам
Словамі, што пішуць на платах?
2001

Усмішка

Папу стрэў: слабы, вядуць пахолкі,
Я напэўна, болей пахадзіў,
Можа, ён распуснічаў не столькі
У сэнсе — самагону меней піў.

Смех манашак чуць не пападала,
Я любіў — дзявочы, малады,
Ды, шкада, зімовая навала
Пабяліла і дала пад дых.

Мусіць, ён калісьці быў няўрымсны,
А цяпер, хай думае канклаў,
Я б, па ўзросце, мог быць папам рымскім,
Каб таго хоць трошкі пажадаў.
2000

На выхадзе з бальніцы

Мне ноччу сніўся выжал,
Майго маленства пёс,
Ён бег і гаўкаў:
— Выжыў!
А я вясны прынёс.

Пад’ём.
Прыйшла сястрыца
І проста да мяне:
— Вам час бы пагалаціца,
І, проша, ў кабінет.

Іду.
Што доктар скажа?
— Як, доктар, я здароў?
— Я вас хачу паважыць.
Пара, пара дамоў!

Бягу збіраць манаткі,
Іх балазе няшмат,
І мой сусед палатны
Такой нагодзе рад:

— Ну й выдужаў, ну й выжыў...
— Я ашукаў свой лёс,
Мне пасміхнуўся рыжы
Майго маленства пёс.

— Сабакі ж не смяюцца...
— Мой — ледзь не гаварыў:
Мы спалі з ім у будцы,
Ва ўсім былі сябры.

Гатоў я, хоць у цэркву...
— Сястрычка, на — халат,
Ды вось яшчэ цукеркі,
Вам з Настай напалам.

— Бывай, аднапалатнік!
— Бывай, браток, бывай.
Мне будзе сумнавата,
Дый я праз тыдні два

У вочы б’е праменне,
Нібы вясны прынёс.
І зараз мяне стрэне
Маленства рыжы пёс.
2000

У ШКОЛЕ толькі і шэпту было, што пра гэты незвычайны малюнак. Праўда, шапталіся найперш тыя, хто што-кольвечы кумекаў, а хто не ведаў, таму па завуголі тлумачылі сэнс намалёванага. Малеча з першага паверхна зусім была не ў курсе разгубленасці і страху настаўнікаў, сцішанасці і замкнёнасці старэйшых школьнікаў. Ды ёй ніхто і не спрабаваў увесці ў вушы, што на самай справе адбылося. Аднак і самыя ўжо абьякваныя і лянівыя карапузы, была ім у гэтым пільная патрэба ці не была, бегалі разам з дарослымі да прыбральні, каб яшчэ і яшчэ раз глянуць на таго каня, намалёванага чырвонай фарбай паўз усю надворную сцяну гэтай прыземістай, халоднай і няўтульнай, але та-

мёртвыя і нічога нат у рот не ўзялі, адно вару з зёлкамі папілі. А што нада? Я апасля скажу. Хай жа паспяць. А Ляксею той крайні, ля стала што. Яго ўсё ж ускатурхалі, і праз хвілін колькі Аляксей быў перад кабінетам Ракутнага, які са сваім штабам, гэтак жа, як і камандзір брыгады, размясціўся ў былой школе, драўлянай, досыць прасторнай, але ўжо вельмі запушчанай будыніне пасярод вёскі. У Ракутнага было некалькі чалавек, усе жанчыны, усе мясцовыя, панізоўскія. "Што ім трэба?" — убачыўшы праз шыкліну прыадчыненых дзвярэй у вялікім пакоі жаночы гурт, Аляксей адразу не зайшоў да начштаба, рашаў трохі перачакаць у калідоры, пакуль той вызваліцца.

талі, як і з чаго пачынаць, мы яшчэ абмазгваем. Найперш вызвалім памяшканне, каб нікога ў школе, апроч дзяцей, не было. Па-другое, — і ў гэтым нам людзі памогучы — паклапоцімся хоць пра якія, на першым часе хай не парты, але сталы, лавы. Майстры ж у вёсцы, думаю, не зьяліся. — Хведар Мамонька гатовы зрабіць што хочаце. Бязногі, затое рукі зала-тыя, — падказала адна з жанчын, бойкая хударлявая маладзіца, якая надта ж гарэзліва зірала на Аляксея, ён нават вымушаны быў адводзіць убок позірк. З таго ўсё і пачалося. Ніколі не думаў Аляксей Мітрафанавіч, што дзеці, многія галодныя, кепска, у абы-што апра-нутыя, так ахвотна будуць наведваць заняткі, агрызкамі алоўкаў пісалі, ра-

сёе са слаўнага, незвычайнага мінулага сваёй Бацькаўшчыны, што хавалася за сямю замкамі, выклідалася з усіх кніжак і падручнікаў, і адно дзякуючы яго на-стырнасці, жаданню дакапацца да са-мага караня, а найперш такой-сякой уцалелай, але забароненай літаратуры, якую з вялікай асцярогай далалі яму пачытаць на ноч самыя блізкія сябры па інстытуце, ён гэта спазнаў, а спаз-наўшы, нібы адкрыў для сябе новы сус-вет.

Алесь РЫБАК

КРАМОЛЬНЫ ВЕРШНІК

Раман, які карціць хутчэй скончыць, — працяг папярэдняга рамана "Трэба было жыць". Галоўны герой твора — усё той жа падлетак Вадзім Гурко. Па волі лёсу неўзабаве пасля вайны ён змушаны быў перасяліцца ў адзін з заходніх раёнаў Беларусі і становіцца сведкам лёсавызначальных, часам вельмі трагічных падзей у жыцці сялян. Там яшчэ толькі пачыналі арганізоўвацца калгасы, нярэдка уначы грэмелі стрэлы, органы бяспекі праводзілі арышты. У новай школе, дзе вучыўся Гурко, таксама было неспакойна...

Старонкі з новага рамана, які я назваў "Галаброды", прапаную ўвазе чытачоў штотыднёвіка.

Аўтар

кой патрэбнай для ўсіх цаглянай будыніны.

Малеча дзівілася: конь, здаецца, як конь, мо як і ў многіх з іхняга мястэчка, а вось уся яго пастава, збруя на ім зусім не тутэйшая, нейкая надта ж гожая. Уздыбленыя пярэднія ногі, распушчана-ная грыва, магутны торс сведчылі, што на такім кані хіба толькі ляцеш у бойку з незлічоным варожым войскам, секчы галовы і перамагаеш. Гэтую здагадку пацвярджаў і чалавек-ваяр у сядле, у жалезным шлеме, са шчытом, з высока ўзнятай правай рукой, у якой, здаецца, аж пабліскае востры, як брытва, сталёвы меч. Гэты меч у дзятвы выклікаў асаблівае захапленне: вясць бы такі меч, як бы добра было з ім гуляць у "вайну" з хлапчукамі з суседняй вуліцы. З такім ужо дудкі, ніхто не пакрыўдзіў бы. Рукі занадта кароткія...

Аднаму дырэктару было ні да мітусні, ні да трывожных перамоў між сабою настаўнікаў. Яму, калі казалі раніцай, толькі пачаліся заняткі, пра малюнак, і калі схадзіў да прыбральні і глянуў сам, стала зусім дрэнна. Замкнуўся быў у сябе ў кабінцеце — добра, што ўрокі па гісторыі ў яго былі пазней, — выняў са сподняй кішэнькі пінжака таблеткі ад сэрца, узяў у рот ажно дзве, запіў з графіна вадой. Пасядзеў на кушэтцы хвілінаў пяць, але, не адчуўшы палёгка ў грудзях, з цяжкасцю дайшоў да дзвярэй, адмакнуў іх. Падумалася: трэба вытры-ваць, не распускаць нервы. Няма безнадзейных сітуацый. Мо як абдызецца. Хоць...

Было з ім ужо такое пяць гадоў таму. Вайна яшчэ паўсюле сеяла смерць, але ўжо бачыўся нейкі прасвет. Усё паказ-вала на тое, што немцы выдыхаюцца і хутка пакоцяцца назад.

Іх партызанская брыгада, хоць і вый-шла з блакады з вялікімі стратамі, усё ж падлячыла раны, трохі акрыяла і зараз актывізоўвала свае дзеянні. У многія вёскі, атуленыя вялікімі лясамі і дзе не было чыгункі, гасцінцаў ці больш-менш значных дарог, немцы і не совалі носа. Гэта ўжо была іх, партызанская, зона, і жыццё тут ладзілася на даваенны манер.

Тады, увосень сорок трэцяга, і вы-рашыўся ягоны далейшы лёс. Частка іхніх партызан атабарылася ў вялікай, двароў мо на чатырыста, вёсцы Панізо-ўе.

Аляксей і яшчэ двое з ім, Коля Пан-цюхін і Дзіма Марачкін, моцна спалі пасля двухдзённай адлужкі — хадзілі ў тыл на рызыкаўнае заданне, як у хату, нарабіўшы стукату-грукут, заявіўся пасыльны ад начальніка штаба.

— Хто тут Мятліцкі Аляксей? — па-сылны паўглядаўся на саламяны, на падлозе, шырозна матрац, на якім, ак-рытыя адной дамацкай поспілкай, нацягнутай паверх галоў, спалі трое.

Ніхто з іх ні на голас, ні на стукат-грукат не звярнуўся і не адклікнуўся. З-за коміна, праўда, высунула галаву хваравітая на выгляд, з сівымі нячэса-нымі валасамі старая, прашмакала бяс-кроўнымі губамі:

— Яны ж, галубе, толечкі пад раніцу ляглі. Дацягнуліся да парога ўжо як

Жанкі, аднак, нікуды не спыталіся, і Аляксей заглянуў у пакой, павітаўся, папрасіў прабачэння за затрымку. Па тым, як прыняў яго начштаба, была прамільгнула думка, што мо Ракутны зараз развітаецца з жанкамі, а сам будзе падрабязна распываць, як прайшла аперацыя, падзякуе за "языка" — важ-нага нямецкага афіцэра, якога яны ўсё ж упалівалі, які шмат ведаў і мог рас-крыць многія сакрэты. Праўда, калі здавалі камандзіру атрада сваю "здабы-чу", яны пра ўсё далажылі. Аднак жа, мусіць, мала гэтага...

Ракутны, між тым, і не думаў выпра-ваджаць наведвальніц.

— Садзіся, — ён паказаў Мятліцкаму на ўслончык пры стале, які служыў за-мест крэсла. — Ты не здагадваешся, чаго цябе выклікалі, дзеля чаго прыйшлі гэтыя жанчыны?

— Не, — Аляксей недаўменна паціс-нуў плячыма.

Ракутны не стаў чакаць, агаломшыў нечаканай прапановай:

— Бярыся, Аляксей Мітрафанавіч, наладжвай у Панізоўці навучальны пра-цэс. Мы ведаем, што ты настаўнік гісто-рыі, ведаем усю тваю біяграфію. Леп-шай кандыдатуры на пасаду дырэктара школы не знайсці. Не за гарамі наша перамога, і трэба працягваць вучыць дзяцей. Во і маткі прыйшлі з такой просьбай. Малыя перарастаюць, зусім здзіцэлі і адбіліся ад рук...

Чаго заўгодна чакаў Аляксей ад нач-штаба, але не гэткай неспадзёўкі. Як гром сярод яснага неба...

— А як жа — ён хацеў сказаць, што гэта, ва ўмовах вайны, амаль немагчы-мая справа, няма ні падручнікаў, ні мэблі, ды і іншыя ж настаўнікі патрэб-ны. А ў школе, да ўсяго, зімой і паліць трэба, і нечым жа хоць крыху пасабляць людзям, што рабіць возьмуцца.

Ракутны як бышчам адгадаў яго думкі, яго заклапочанасць, перапыніў на паў-слове:

— Ведаю, зараз будзеш даводзіць, што таго, гэтага няма, што не настаў яшчэ момант, трэба дабіць ворага і тады ўжо дбаць пра школу. Я напачатку таксама думаю, як і ты. Але кабеты, во, перака-налі. Спадзяюся, і цябе пераканаюць. Што да кадраў, то ўпэўнены, яшчэ не-калькі настаўнікаў, а найперш настаўніц, знойдзецца сярод мясцовых. Для сямі-годкі хопіць.

У пацвярджэнне гэтых слоў жанкі дружна загаманілі, пачалі называць прозвішчы, хто мае адпаведную адука-цыю і яшчэ да вайны вучылі дзяцей, а цяпер толькі і чакаюць не дачакаюцца гэтага моманту.

Як і казаў начштаба, сярод названых былі адны жаночыя імёны, у тым ліку і Лініна. Пры ўпамінані дзяўчыны ў Аляксея радасна засвіціліся вочы. Мільганула, што Ліна ж, пэўна, яшчэ й не ведае пра ягонае вяртанне, недзе мо таксама не спала ночы, хвалілася за яго жыццё. Сёння, калі ўдасца сустрэ-цца, во сюрпрызаў ёй будзе!

Гэтую радасць, ззянне вачэй Мятлі-цкага начштаба вытлумачыў па-свой-му:

— Па табе бачу, што згодны. Усе дэ-

шалі задачы ў шпытках, зробленых са шпалераў, іншай якой паперы, абы чысты быў хоць адзін бок. Падручнікі ў таго-сяго таксама знайшліся: не ўсе паспелі парваць іх на курыва ці іншую патрэбу, многія знірок схавалі іх у такіх хованках, пра якія і самі былі забыліся. Цяпер бач як прыдаліся.

Ліна выклалала батаніку, гэта была яе прафесія, але адначасова згадзілася весці і ўрокі нямецкай мовы. У інстыту-це, дзе яна вучылася перад самай вай-ной, была вельмі строгая, патрабаваль-ная "немка", і па гэтым прадмешце ў Ліны, як і па яе любімай батаніцы, значыліся адны пяціркі.

Хапіла клопату з той нямецкай мо-вай. Ні дзеці, ні бацькі і слухаць спачат-ку не хацелі пра яе. "Нашто дзесям фашыстоўскай гергетня? — падлавілі на вуліцы і ажно атакавалі Аляксея жанкі. — Мы ўжо наслухаліся, хапіла. Дык шчэ й дзесям у школе тлуміць мазгі?"

Аляксей Мітрафанавіч спачатку смя-яўся, пасля як мог угаворваў, даказваў, але на другі ўрок па нямецкай мове так і не з'явілася ніводнага вучня. Давялося ўжо абайма, яму і Ліне, хадзіць па хатах, зноў тлумачыць, зноў угаворваць. Пац-іху ўсё ўладзілася, і Ліна больш не скар-дзілася, што нехта ігнаруе яе заняткі па нямецкай.

Што вельмі здзівіла і ўзрадавала Аляк-сея Мітрафанавіча, дык гэта нікім афі-цыйна не абвешчаны, але неяк сам са-бою ўсталяваны, бышчам так заўсёды было і павінна быць, дух беларускасці ў школе. Ці мо таму, што настаўніцы былі мясцовыя, ці ўжо за вайну развучыліся па-іншаму, па-гарадскому думаць і гавар-ыць, але з радасцю, нібы нават з гона-рам як на пераменках між сабою, так і на ўроках з дзецьмі размаўлялі і тлумач-чылі прадметы толькі па-беларуску. Нават Ірына Спяпануна, якая паспя-хова спраўлялася з рускай мовай і літа-ратурай, хваліла часта дзяцей за дбай-насць, у побыце, у дачыненнях з кале-жанкамі адразу забывалася, што яна "русічка", пераходзіла на родную гавор-ку. Гэткае навучанне, гэткае школьнае атмасфера, адчуваўся па ўсім, былі вельмі па нутры і дзесям, і іхнім хатнім.

Аляксей Мітрафанавіч, які, абвык-шыся, з партызанамі гаварыў на тра-сянцы, зараз, у школе, на кожным кро-ку кантраляваў сябе, баяўся, каб незна-рок не ляпнуць што з багатага парты-занскага жаргону, не абняславіцца пер-рад ці не залішне далікатнымі панен-камі-настаўніцамі. А найперш — перад Лінай. Ён таксама ўсё ўрокі веў на род-най мове. Спачатку, праўда, не вельмі гладка ў яго атрымоўвалася, бо за два з гакам гады тое-сёе падзабылася, выпалі з памяці асобныя трапныя словы, вы-разы. Аднак галоўнае, сутнасць таго, што ён хацеў данесці дзесям па гісторыі, помніў назубок, і гэта дапамагло хутка асвойтацца, адчуць сябе як рыба ў вал-зе. Больш таго, ведаючы, што ніхто не кантралюе, што няма і не прадбачыцца ніякіх правяральшчыкаў, мог дазволіць расказаць старэйшым дзесям, найперш — пяці-шасцікласнікам, папрасіўшы, праўда, каб гэта засталася ў іх толькі наўме, толькі як зарубка ў памяці, тое-

Па тым, як, затаіўшы дыханне, школьнікі слухалі яго, Аляксей Мітра-фанавіч зразумеў: недзе ў іхніх душах тоіцца, запрапаранае на саменькае лон-ца, перадаленае ім невядома якім чы-нам, мо па току крыві ад дзядоў і пра-дзедоў, адчуванне сваёй годнасці, сілы духу і велічы, і яно, гэтае падсвядомае адчуванне, калі-небудзь праклюнецца, абудзіўшыся, і дасць добрыя ўсходы.

Школа з цяжкасцю, але жыла, гула дзіцячымі галасамі, ішлі ўрокі, і многія ўжо нібы звякліся, што так яно і паві-на быць. Аднак пагроза і Панізоўка, і тамашнім жыхарам прыйшла нечакана. У адну з начэй партызанская брыгада ў спешыцы знялася з асвоенага месца, па-далася ў невядомым накірунку.

Раніцай панізоўцы толькі і гаварылі аб гэтай падзеі. Найбольш са страхам. Людзі са свайго жыццёвага вопыту ве-далі, што пуста та не можа надта доў-жыцца, і рабілі выснову — калі адступілі адны, значыць, чакай неўзабаве іншых.

Над вёскай, усім наваколлем павісла злавесная цішыня. Той-сёй агітаваў ушякаць у лес і, пакуль не будзе якой пэўнасці, адседзецца там. Калі, крыў Божа, заявіцца немцы — бяды не міна-ваць. Не даруюць, што прывячалі парты-зан. Шчэ, чаго добрага, хаты папаліць, а то й людзей разам з імі. За вайну ж усяго наслухаліся...

Аляксей Мітрафанавіч таксама не ведаў, як быць і самому, і са школай. Было няўсям, як маглі ні начштаба, ні хто іншы не папярэдзіць, што пакіда-юць вёску. Ён жа быў дома, у Ліны, маглі б пабудзіць. Хата іхняя хай і ста-яла наводшыбе, але ж дабегчы ці пад-кочыць на кані — раз плюнуць. Чаму так спехам зняліся з месца? Што змус-іла? Тэрміновы загад? Ці нечаканая пагроза? А мо асабліва важнае заданне, і не было ніводнай лішняй хвілінкі, каб да некага там бегаць, папярэджаць?

Як бы там ні было, а ўсё ж крыўда і недаўменне распіралі грудзі. А яшчэ гэтая няпэўнасць, паніка людзей...

Галава пухла ад думак. Спыніць вуч-обу, распусціць па хатах, будыць нічога і не было, дзяцей, іхніх настаўніц? Гэта лягчэй за ўсё. А ці не разумеюць мно-гія, што ён сам збаяўся, падаўся пані-шчы? Настаўніцы ж, во, усе як адна, і большыня з дзяцей з'явіліся на ўрокі, нягледзячы на розныя страхі. А ён жа дырэктар, на яго глядзяць, што скажа, як распарадзіцца. За ім апошняе слова.

Масла ў агонь падліла шчэ і Клара Васільеўна, Лініна маці:

— Мае ж вы дзеткі, баюся я за вас. І сны нядобрыя сняцца. Мо б вы таксама ў лес? Ты ж, Ляксея, ведаеш усе снежкі-дарожкі...

Ліна не вытрывала, сыкнула на мат-ку:

— Хоць ты памаўчы ўжо, мама. І так моташна. Алёша сваю галаву на плячах мае. Хай рашае. Што да мяне, дык я цябе адну не кіну. Перад кім я правін-ілася, каб ушякаць? Думаю, што і ўсё ў школе, і дзеці, і настаўнікі, што адны вучацца, другія іх вучаць — таксама грэшнага нічога не зрабілі і не робяць. Ды, урэшце, хто сказаў, што немцы сюды сунуцца? Мала што пльвузаюць...

Саму вёску яны і праўда мінулі. Мо збаяліся якой засады? Аднак па загу-менні, дзе была добра ўезджаная даро-га, прайшлі, не замаруджваючы ходу, вялікай калонай. Аляксей Мітрафанавіч веў якраз урок з пяцікласнікамі, як па-чуў зводдаль гул матораў. Ён выйшаў на ганак школы, глянуў у бок загумення. Хоць было і няблізка, але адразу па-знаў, што гэта немцы: і па машынах, акрытых брызентам і, пэўна, бітком набітых салдатамі, і па тарахценні мата-чыклаў. У многіх машынах, згледзеў, ззаду былі прычэплены гарматы. "Божа, хоць бы пранесла, хоць бы не спыні-іся, не заглянулі ні ў вёску, ні ў школу", — як не маліўся ў думках ён.

Дзеці таксама не ўседзелі, прыліплі да вокнаў, і Аляксею Мітрафанавічу, колькі ні ўгаворваў, так і не ўдалося вярнуць іх на месца. Пачуўся рух у ка-лідоры — відаць, і ў іншых класах стала не да заняткаў.

(Працяг на стар. 15)

Школьная сцэна. Чаго чакаем?

У Беларускім акадэмічным тэатры імя Якуба Коласа вось ужо пяты год запар праходзіць фестываль "Школьны тэатр". У гэтым годзе ён уключаны ў праграму Рэспубліканскага фестывалю "Мастацтва — дзецям". Прагляд школьных тэатральных калектываў пачынаецца па раёнах. Потым лепшыя запрашаюцца для ўдзелу ў гарадскім фестывалі. Прыемна адзначыць, што з кожным годам майстэрства старшакласнікаў, якія ўдзельнічаюць у гэтым фестывалі, расце.

Журы ў складзе старшын кандыдата мастацтвазнаўства Тацяны Катковіч, намесніка старшыні — галоўнага рэжысёра тэатра заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі Віталія Баркоўскага, сталічных гасцей загадчыка аддзела тэатра часопіса "Мастацтва Людмілы Грамыкі, журналіста Андрэя Ганчарова, акцёраў-коласаўцаў народнага артыста Беларусі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі Тадэвуша Кокшыса, заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь, старшыні Віцебскай арганізацыі БСТД Баляслава Сяўко, актрысы, куратара завочнага акцёрскага курса Беларускай акадэміі мастацтваў Тамары Скварцовай, прадстаўнікоў гарадскога і раённых органаў адукацыі было прадстаўлена 12 тэатральных школьных калектываў г. Віцебска. Складана было вызначыць пераможцаў, бо шмат калектываў прэтэндавалі на галоўныя прызы фестывалю. Перавагу аддалі аўтарскаму праекту студэнта ВДУ Сяргея Кашпара "Мікіта", які ён ажыццявіў пры дапамозе школьнага тэатра 17-ай СШ (кіраўнік Т. Б. Абразевіч). Балючы дыспут пра лёс сённяшніх старшакласнікаў нікога не пакінуў абыякавым. Магчыма, хлопчыкам і дзяўчынкам з 9 "Б" класа пакуль не хапае акцёрскага майстэрства, але ёсць галоўнае — шчырасць і непрыхаваны боль. Старшакласнікі 39-ай СШ паказалі спектакль "Легенды старажытных амфараў".

1. Аненскага. Іх падарожжа ў сярэднявечча таксама пазначана прыкметамі сучаснасці, бо хлопчыкі і дзяўчынкі самі рыхтавалі тэатральныя касцюмы, вядома ж, стылізаваныя, і па кніжках тых часоў рабілі дэкарацыі — старажытныя амфары. У 23-ай СШ нарадзіўся спектакль пра апавесці К. Сергіенкі "Бывай, яры!". Вядомая гісторыя, але тут яна спраектавана на праблемы людзей, якія толькі збіраюцца сутыкнуцца з дарослым жыццём. Калектывы 39-ай і 23-ай школ атрымалі першае месца на школьным фестывалі. 3-я і 42-ая сярэднія школы са спектаклямі "Юбілей А. П. Чэхава і "Што нам жыццё? — Гульня!" падзялілі 2-ое месца, а 10-ая і 11-ая школы са спектаклямі "Трыбунал" А. Макаёнка і "Ведзьма" М. Кацюбінскага — 3-яе месца.

Былі прызы і за лепшы акцёрскі дуэт фестывалю (ім адзначаны калектывы ліцэя № 1), і за лепшую харэаграфію (42-ая і 39-ая СШ), і за поспех у глядача (21-ая СШ), і нават за глыбока прыхаваны гумар. Адзначаны і лепшыя акцёрскія работы.

Самае прыемнае, што гэты фестываль выклікае вялікую цікавасць у глядача, да яго нераўнадушныя кіраўнікі школ і органаў адукацыі Віцебска, а цяпер да ўсіх гэтых людзей далучылася Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, якое выдзеліла сродкі на прызы і кветкі.

Мяркую, што тэатру імя Якуба Коласа трэба працягваць гэту работу яшчэ і таму, што маладыя людзі з тэатральных гурткоў з цягам часу папоўняць труп тэатра, а магчыма, стануць асновай для новага маладзёжнага тэатра, пра які марыць кіраўніцтва коласаўскага тэатра.

С. ДАШКЕВІЧ,
загадчык літаратурнай часткі тэатра імя Якуба Коласа

Двайная перамога

Студэнты Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі ўжо даўно набылі імідж актыўных удзельнікаў міжнародных конкурсаў у розных краінах свету. Грунтоўная падрыхтоўка з дапамогай выдатных спецыялістаў дае выхаванцам акадэміі магчымасць атрымаваць найвышэйшыя ўзнагароды.

Чарговая перамога аказалася для Акадэміі музыкі не зусім звычайнай. І I і II прэміі ў дзвюх намінацыях "Музычнага конкурсу Францыі", які адбыўся ў Руане, заваявала студэнтка IV курса аддзялення фартэпіяна Лі Фан, чья радзіма — Кітай. Яна займаецца ў класе дацэнта А. Хімчанкі, выхаванцы якой не раз выходзілі ў пераможцы. (Некалькі гадоў таму, напрыклад, трэцяе месца ў спаборніцтве ў французскім горадзе Брэсце атрымала яе вучаніца Сяо Мяо Янь).

У праграме маладой піяністкі — творы Баха, Бетховена, Шапэна, Равэля, Шастаковіча і іншых кампазітараў.

Для Лі Фан конкурс стаўся своеасаблівай рэпетыцыяй — цяпер яна рыхтуецца да ўдзелу ў міжнародным спаборніцтве, што адбудзецца ў Італіі. Лаўрэаты не спыняюцца на дасягнутым, і гэта ўзнаймае аўтарытэт Беларускай акадэміі музыкі за мяжой.

Марына МРАЧКО,
студэнтка I курса БАМ

ФЕСТИВАЛІ

Патрапіць на VI Рэспубліканскі фестываль "Музы Нясвіжа" мне, на вялікі жаль, не давялося: акалічнасці вымусілі застацца ў Мінску. Балазе, у традыцыйную майскую вандроўку выправілася вядомая даследчыца беларускай музычнай даўніны. Удзельніца распрацоўкі канцэпцыі кожнага нясвіжскага фестывалю, яна вядзе канцэрты, суправаджаючы іх папулярным асветніцкім каментарыем, выступае на пасяджэннях навукова-практычнай канферэнцыі, штогод рыхтуе разам з брыгадай Беларускага тэлебачання мастацка-пазнаваўчыя праграмы пра імпрэзы ў Нясвіжы. Гэта — кандыдат мастацтвазнаўства **Вольга ДАДЗІЁМАВА**, якая пагадзілася падзяліцца сваімі сёлетнімі фестывальнымі ўражаннямі.

— Пяць гадоў запар "ЛіМ" распавядаў пра музычныя імпрэзы ў Нясвіжы. Тыя распаведы жывіліся штораз непаўторнымі ўражаннямі, шчырай захопленасцю пачутым, адчутым, убачаным. Як было сёлета: ці не знізілася цікавасць да "Музаў Нясвіжа" ў асяроддзі месцічаў, сярод саміх арганізатараў і ўдзельнікаў фестывалю?

— Вольга, паводле сёлетняй канцэпцыі фестывалю, праграма складалася пераважна з музыкі дзвюх вялікіх эпох: класіцызму і рамантызму. Мы інфармавалі чытачоў пра гэта, а таксама пра склад удзельнікаў — як заўсёды, гэта былі камерныя калектывы, што працуюць у структуры Дзяржаўнага аркестра

сімфанічнай і эстраднай музыкі Беларусі пад кіраўніцтвам Міхала Фінберга, іншыя мастацкія калектывы. Ці ўсё адбылося адпаведна абвешчанай праграме?

— Так, выступалі Камерны аркестр, Ансамбль драўляных духавых інструментаў, "Сірынкс", "Інтрада"... Рэпертуар перагукаўся з тым, што гучаў на фестывалі "Заслаўе-2001". Але аркестр падрыхтаваў і прэм'еру: фрагмент з оперы Антонія Радзівіла "Фаўст" — вакальны нумар у бліскучым, віртуозным інструментальным пералажэнні Андрэя Шпянёва. Сёлета "Музы Нясвіжа" не адкрылі нейкіх новых "зорных" іменаў. Імёны кампазітараў былі ўжо добра вядомыя слухачам: Радзівіл, Агінскі, Абрамовіч, Ельскія; заходнеўрапейскія і рускія класікі... Але творы амаль не паўтараліся. Шарм быў і ў тым, што слухачы маглі параўноўваць розныя трактоўкі знаёмай музыкі. Да прыкладу, розныя інструментальныя версіі папулярнага "Паланеза" Агінскага. Наогул, "Музы Нясвіжа" спрыяюць глыбокаму ўсве-

З'ява элітная — і папулярная

— Цікавасць да "Музаў Нясвіжа" не толькі не страцілася, але нават узрасла! Мне давялося правесці ўжо шмат канцэртаў, але такой атмасферы, як на сёлетніх нясвіжскіх, здаецца, не было ніколі. Ніколі зала не слухала музыку і слова гэтак уважліва і спагадліва. Фестывальныя канцэрты зацягваліся да дзвюх з паловай гадзін, але людзі не спяшаліся сыходзіць дадому. Нават пасля цырымоніі закрыцця фэсту публіка заставалася на сваіх месцах, нібы чакала працягу праграмы. Мала таго: аўдыторыя ў Нясвіжы надвычай цікаўная і дасведчаная. У антрактах ці пасля канцэртаў за кулісы ішлі людзі — ад падлеткаў-дзяўчат да пацівага ўзросту дзядкоў, задавалі зусім не дылетанцкія пытанні: пра інтэрпрэтацыю аднаго і таго ж твора рознымі выканаўчымі калектывамі, пра дэталі інструменту, пра даты заканчэння той або іншай аўтарскай рэдакцыі опуса... Няцяжка зрабіць выснову, што за пяць дзяпер ужо шэсць гадоў наведнікі фестывалю прайшлі своеасаблівы курс "народнай кансерваторыі", гэта выхаваньня, падрыхтаваныя слухачы, дасведчаныя ў Беларускай музычнай спадчыне часам ці не горш за некаторых маіх студэнтаў. Адчуваючы сапраўдны плён сваёй працы, арганізатары і выканаўцы, натуральна, працуюць з яшчэ большай самааддачай і энтузіязмам.

Іскрынкi свята.

Баль збірае гасцей...

Музыказнаўца Вольга Дадзіёмава і мастацкі кіраўнік фестывалю народны артыст Беларусі Міхал Фінберг.

Першы намеснік старшыні Мінскага аблвыканкама Уладзімір Дразын сярод глядачоў.

І ў сэрцах струны адгукнуцца!

Эпоха рамантызму?

Такі настаўнік — асоба ВЫКЛЮЧНАЯ

дамленню унікальнасці нашай культурнай спадчыны, усведамленню таго, што культура Беларусі узнікла і фарміравалася на скрыжаванні розных арэалаў, увабраўшы ў сябе еўрапейскія каштоўнасці, вызначыўшыся поліканфесійнасцю і г.д. І пры гэтым стаўшыся культурай-донарам для народаў-суседзяў...

— “Музы Нясвіжа” з першых жа гадоў вызначыліся тым, што ўлучалі ў свае праграмы і творы сучасных беларускіх кампазітараў. Памятаю, як Міхал Якаўлевіч Фінберг вітаў ідэю гэтага спалучэння даўніны і “голосу” новай эпохі, ідэю пераемнасці традыцый — барокавых, рэнесансавых, класічных, рамантычных — у нашым музычным мастацтве. Ён шчыра захапляўся нясвіжцамі, якія тонка адчулі, зразумелі не толькі традыцыйную стылістыку, але і стыль, і мову сучасных твораў. Кампазітары, дарэчы, дагэтуль успамінаюць свае сустрэчы з тамтэйшай публікай. Есць нямаля музыка, якая адпавядае адраджэнскаму духу гэтага фестывалю. Пад уражаннем ад “Музаў Нясвіжа”, ад наведання нашай некаранаванай сталіцы п’ішацца новае. Сімвалічны “Нясвіжскі шытак” моцна скласці адпаведныя творы Галіны Гарэлавай, Генадзя Ермачэнкава, Валерыя Жывалеўскага, Уладзіміра Захарова, Аляксандра Літвіноўскага, Дзмітрыя Лыбіна ды іншых...

— На сёлетні фестываль таксама былі замоўлены творы некаторых нашых сучаснікаў. На жаль, прагучы толькі адзін — твор Галіны Гарэлавай у выкананні ансамбля “Інтрада”. Мне здаецца, што падчас нарады з нагоды падрыхтоўкі наступнага фестывалю гэты момант, пра які вы нагадалі, будзе ўлічаны. Праблема, на мой погляд, толькі ў тым, што музыканты калектыву працуюць з велізарнай нагруккай: падрыхтоўка шэрагу фестывалю, розных паасобных канцэртных праграм вымагае столькі часу! А праца над кожнай новай партытурай — вельмі адказная справа, якая таксама вымагае багата часу.

Між іншым, важна, каб праца музыкантаў захоўвалася не толькі ў сэрцах слухачоў, але і фіксавалася на кампактдысках, на касетах, распаўсюджвалася сярод аматараў беларускай музычнай даўніны. Кампакт з леташняга фестывальнай праграмай, зроблены на Беларускай радыё, стаўся прыемным сюрпрызам для выканаўцаў. Але ж як было б хорава, калі б запісы нясвіжскіх канцэртаў тыражаваліся, каб іх маглі набыць наведнікі фестывалю — многія людзі, дарэчы, цікавяцца старадаўняй беларускай музыкай, а набыць касету ці кампакт няма як.

— Калі ласка, Вольга, колькі слоў пра іншыя імпрэзы сёлетняга фестывалю.

— Надзвычай змястоўная атрымалася навукова-практычная канферэнцыя. Тама яе гучала так: “Мастацкая спадчына Беларусі: шляхі і перспектывы даследавання”. Доклады і размятайны паведамленні акрэслілі новыя далягяды айчынай навукі, перспектывы яе развіцця, а таксама прапанавалі рэзультатны погляд на пэўныя праблемы, падсумавалі зробленае раней. Безумоўна, як адкрыццё прагучаў даклад доктара мастацтвазнаўства Надзеі Федараўны Высоцкай, загадчыцы аддзела старажытнага беларускага мастацтва Нацыянальнага мастацкага музея, — “Нясвіжская калекцыя партрэтаў паводле інвентарызацыі ХУІ—ХХ стагоддзяў”. Цікавую канцэпцыю прапанавалі Уладзімір Конан у дакладзе “Беларуская мастацкая культура пачатку ХХ стагоддзя”. Уладзімір Мархель — а тэма ў яго была “Нясвіж Уладзіслава Сыракомлі і Якуба Коласа” — унёс у агульную атмасферу лірычна-рамантычны настрой, аздобіўшы сваё выступленне чытаннем уласных перакладаў Сыракомлі... Зрэшты, з матэрыяламі канферэнцыі можна будзе азнаёміцца ў спецыяльным зборніку.

Адмысловую фестывальную атмасферу стваралі, як заўсёды, мастацкія выстаўкі. У фае разгарнулася экспазіцыя малюнкаў юных мазыран (студыя пад кіраўніцтвам Святланы Купрыянавай), а таксама работ мінскага мастака Уладзіміра Хадаровіча. Прыемна, што “Музы Нясвіжа”, базуючыся на творчым патэнцыяле Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі, прымаюць і гасцей. Сёлета імі былі Акадэмічная харавая капэла імя Шчыры пад кіраўніцтвам Людмілы Яфімавай ды капэла “Sonopus” на чале з Аляксеем Шутам. А яшчэ дэбютавалі ў Нясвіжы “Ігуменскія крыніцы” пад кіраўніцтвам Генадзя Шлакоўскага. Прычым, у адрозненне ад іншых гасцей, гэты ансамбль выконваў выключна старадаўнюю музыку Беларусі: творы Міхала Клеафаса Агінскага, Фларыяна Міладоўскага, Напалеона Орды, Станіслава Манюшкі...

Самых лепшых слоў заслужылае адданасць гэтаму фестывалю яго мастацкага кіраўніка Міхала Фінберга. Ідэя “Музаў Нясвіжа” не мае аналагаў: элітная з’ява, высокая акадэмічнае мастацтва прыходзіць, па сутнасці, у правінцыю — і прымаецца, і ўкараняецца тут! І калі задума Фінберга — ахапіць сур’ёзнымі музычнымі фестывалямі шэраг малых беларускіх гарадоў і мястэчак — з часам рэалізуецца, гэта будзе азначаць адраджэнне структуры поліцэнтральнай культуры, характэрнай для Беларусі колішніх стагоддзяў.

— Фестываль, праведзены на пачатку года ў Заслаўі, а таксама жанравае ўзбагачэнне праграм Нацыянальнага свята беларускай песні ды паэзіі, што адраджаецца гэтым летам у Маладзечне, думаю, даюць спадзеў на такую перспектыву. Дзякуй, Вольга, за размову.

С.БЕРАСЦЕНЬ

Фота В. СТРАЛКОўСКАГА
Здымкі 1997—98 гг.

Вестыбуль Рэспубліканскага каледжа пры Беларускай акадэміі музыкі. Вечар. Пяці-шасцігадовыя дзеткі бегалі, шумяць, смяюцца, не зважаючы на ўгаворы бацькоў паводзіць сябе ціха і не парушаць школьнай дысцыпліны. Гэтыя хлопчыкі і дзяўчынкі вучацца ў падрыхтоўчым класе. Яны прыйшлі на ўрок сольфеджыю і з радасцю чакаюць сваю настаўніцу.

І вось са школьнага калідора выходзіць жанчына і спакойна спыняецца каля лесвіцы, нічым не паведамляючы пра сябе. Нехта з малых крычыць: “Святлана Уладзіміраўна прыйшла!”, і ўсе навывперадкі кідаюцца, імкнучыся хутчэй абняць жанчыну, якая дорыць ім добрую ўсмешку. “Як мы ходзім па школе?” — пытаецца настаўніца, і нядаўнія гарэзы ўміг ператвараюцца ў самых паслухмяных дзяцей на свеце і, узяўшыся за рукі, ціха і ўрачыста ідуць у клас.

Чым можна гэтак заваяваць дзіцячыя сэрцы? Чым растлумачыць тую радасць, з якой маленькія дзеці, якія яшчэ не ўмеюць усур’ёз спасцігаць нотную граматыку, ідуць на ўрок сольфеджыю? Думаю, сакрэт гэты — у любові. Святлана Федарыныч мае гэты рэд-касны дар — умернене любіць дзяцей. Кожнае дзіця. Яна разумее іх душы, іх свет, інацэпці іх непасрэднасць і шчырасць. Яна радуецца, калі на яе глядзяць некалькі пар зіхоткіх жывых вачэй. І маленькія дзеці плячэць сваёй настаўніцы вялікай любоўю, яны адчуваюць сябе ўпэўненымі, патрэбнымі, ганарацца тым, што займаюцца сур’ёзнай справай.

Яшчэ адзін сакрэт Святланы Уладзіміраўны: яна вучыць дзяцей такім чынам, што складаныя азы музычнай граматыкі дашкаляты авасіваюць у гульні. А даўно даказана педагогамі і псіхолагамі, што гульні для дзіцяці — гэта не забава, не свавольства, а сапраўднае жыццё. Спасцігаючы ў працэсе гульні ўвесь складаны свет, дзеці рыхтуюцца да дарослага жыцця. У Святланы Федарыныч дзеці, гуляючы, паступова робяцца музыкантамі.

Як жа яна гэтага дамагаецца? Нам, бацькам, пашчасціла пачуць і ўбачыць гэтую таямніцу.

Незадоўга да новага года ў Вялікай зале каледжа праходзіла канферэнцыя для педагогаў музычных школ, дзе Святлана Уладзіміраўна дзялілася сакрэтамі свайго майстэрства, паказваючы ўрок з нашымі дзецьмі (а яе прафесіяналізм, безумоўна, высекі).

Сядзяць на сцэне маленькія вучні. Іх не бянтэжыць поўная зала гледачоў, яны не заўважаюць прысутнасці старонніх. Настаўніца запрасіла іх у чароўную краіну, дзе жывыя ноты саскокваюць з дзіцячых пальчыкаў і ператвараюцца ў чудаўныя песенькі. Выцягнуўшы наперад далоньку, на месцы сваіх пальчыкаў яны бачаць пяць нотных лінеек, а другой рукой весела і ўпэўнена паказваюць патрэбную нотку, прапаяваючы яе ўголос. Нашы дзеці ўжо ведаюць ноты.

А як яны спасцігаюць рытмічныя складанасці? Для гэтага ў Святланы Уладзіміраўны таксама ёсць гульні. Дзеці хутка падзяляюцца на тры групы, у кожнай — свая роля. Адны спяваюць паволі і важна — гэта вежавы гадзіннік, другія крыху хутчэй — ён насценны, а трэція — цікаюць хутка і дакладна, як нарочны... Потым ролі мяняюцца. Бо кожнаму хочацца пабыць рознымі гадзіннікамі. І неўпрыкмет закладваюцца асновы рытму.

Радасна і захоплена спяваюць дзеці. Якая разнастайнасць вобразаў і якая трэніроўка музычнай памяці!

Крок за крокам, урок за ўрокам любімая настаўніца дапамагае ім спасцігаць складанасці музычнага пісьменства, несупынна абуджаючы дзіцячае ўяўленне, звязваючы казку з музыкай.

Толькі адданая любоў да дзяцей можа падштурхнуць настаўніка, не шкадуючы сіл і часу, шчодро дзяліцца — не вучыць, не павучаць, а іменна дзяліцца сваімі ведамі з дзет-

камі, пры гэтым не атрымліваючы належнага матэрыяльнага ўзнагароджання. Такі настаўнік — рэдкая з’ява ў нашых школах.

Колькі трэба душэўных сіл педагогу, каб дапамагчы маленькаму чалавеку знайсці сябе, раскрыць у поўнай меры свой талент. Дзеці часта свавольча, шумяць, кепска слухаюць. Вядома, іх трэба прывучаць да дысцыпліны з малых гадоў. Зручна працаваць з дзіцем, якое паводзіць сябе ціха, моўчкі паўтараючы ўсё за настаўнікам, не раздражняючы таго сваёй залішняй рухавасцю. Але часцей за ўсё такія малы зацяты і фізічна, і псіхалагічна — гэтакі маленькі вучань-камп’ютэр, які дакладна выдае закладзеную ў яго інфармацыю. Магчыма, ён хутка тэхнічна асвоіць інструмент, на якім грае, будзе радаваць настаўніка сваімі поспехамі і заваяваць прызы на конкурсах, але...

Але як цяжка зрабіць музыку жыццём дзіцяці, навучыць яго спяваць на інструменце, а тым больш — радавацца кожнаму ўроку сольфеджыю, што развівае ўменне спяваць і чуць.

Бацькі будучых музыкаў бясконца ўдзячныя Святлане Федарыныч за яе бескарыслівую любоў і прыгажосць душы, якую яна дорыць дзецям. Такая праца не павінна застацца без адзнакі...

Дай ёй Бог сілы і здароўя!

Вольга СІЗКО-ГАБРЫЕЛЯН

На здымку: ўрок Святланы ФЕДАРЫНЫЧЫК.

Чытанні — ужо традыцыя...

У сучаснай беларускай музыкалогіі Навуковыя чытанні памяці Лідзіі Мухарынскай ужо занялі сваё месца. Сярод навуковых акцый Акадэміі музыкі, у сценах якой яны ладзяцца з 1992 года, чытанні — з’ява адметная. І не толькі таму, што з году ў год шырыцца панарама культурных і навуковых з’яў, не толькі таму, што з часам пашыраецца т. зв. геаграфічны дыяпазон удзельнікаў. Галоўнае, што робіць аблічча чытанняў непаўторным — гэта неаддзельнасць ад імя, якое ім нададзена.

Л. Мухарынская — выдатны беларускі навуковец, Музыкант — terra sacra спадчыны. Асоба, носьбіт сапраўдных духоўных і маральна-этычных каштоўнасцей. Трапятліваць стаўлення да музычнай навукі, да Космасу Музыкі не пакідае і яе вучняў — сённяшніх навукоўцаў, сталых і маладых. Гэта выявілася і ў падрыхтоўцы сёлетніх навуковых чытанняў. Яны прысвячаліся 95-годдзю з дня нараджэння Л. Мухарынскай і 10-годдзю кафедры беларускай музыкі, што адкрылася ў сценах акадэміі ў лютым 1991. Юбілейныя чытанні вылучыліся дынамізмам, навукова цікавай і актуальнай праблематыкай (этнамузыкалагічнай, гісторыка-музыказнаўчай, тэарэтычнай), добрай якасцю даследчых распрацовак, арыгінальнасцю падыходаў.

Жаданне ўвайсці ў сферы музычнага

акіяна, знайсці там сваю terra incognita згуртавала ўсіх удзельнікаў чытанняў. Далёкія і блізкія — сёлета ў імпрэзе ўдзельнічалі не толькі беларускія навукоўцы, але і калегі з Польшчы, Расіі, Летувы — прадстаўнікі шматпрофільнай музыказнаўчай навукі спрычыняліся да вечных пытанняў сэнсу, вытокаў, уласна жыцця музыкі, аўтарскай і фальклорнай. Абгаворваліся праблемы музычных традыцый, індывідуальных кампазітарскіх стыляў, музычнай адукацыі і інтэрпрэтацыі, праблемы музыкі вуснай традыцыі.

З нагоды чытанняў я пагутарыла з доктарам мастацтвазнаўства, прафесарам, загадчыкам кафедры беларускай музыкі І. Назінай.

— Іна Дзмітрыеўна, ці развіваюцца ідэі, пошукі Лідзіі Савулаўны Мухарынскай на кафедрах?

— Так, само нараджэнне кафедры было арганічным працягам яе творчых памкненняў і зацікаўленасцей. Ужо 10 гадоў асноўнымі кірункамі вучэбна-навуковай дзейнасці з’яўляюцца музычная фалькларыстыка і гісторыя музыкі — тое, што было ў цэнтры ўвагі Мухарынскай.

— Кафедра беларускай музыкі адносна маладая. Наколькі паглыбіцеся за 10 гадоў прафесійны ўзровень яе супрацоўнікаў?

— За гэты час значна ўзрос прафесіяналізм. На кафедры працуюць два дактары, некалькі кандыдатаў мастацтвазнаўства, рыхтуюцца дзве доктарскія дысертацыі. Выкладчыкі кафедры неаднаразова ўдзельнічалі ў міжнародных канферэнцыях у Мас-

кве, Санкт-Пецярбургу, Львове, Вільні, Парыжы, Лондане і інш. Многія навукоўцы маюць уласныя распрацоўкі вучэбных курсаў, якія вывучаюцца ў акадэміі.

— Ці бяруць удзел у развіцці кафедры студэнты?

— Пад чулым кіраўніцтвам прафесуры студэнты і аспіранты кафедры ўцягваюцца ў бурлівы творчы працэс, спрабуюць паглыбіцца ў таемны свет гісторыі народнай і прафесійнай музычнай культуры Беларусі розных эпох. У іх вучэбнай працы зараз бачна агульнае з выкладчыкамі кафедры імкненне — паўней высветліць змест музычна-культурнай спадчыны ва ўсёй яе гістарычнай шматпластавасці, разгалінаванасці, множнасці праў.

— Што з’яўляецца дамінантай дзейнасці кафедры?

— На мой погляд, гэта, безумоўна, правядзенне Навуковых чытанняў. Ужо цяпер яны зрабіліся традыцыяй, праз іх пашыраюцца гістарычныя, геаграфічныя музычныя далягяды, абуджаецца цікавасць у студэнцкай моладзі да інтэлектуальнай працы, да самасцвярджэння праз творчы досвед.

— На заканчэнне размовы — пра будучыню кафедры і яе “дзіцяці” — чытанні...

— Мне здаецца, што будучыня — у няспынным руху да новых здзяйсненняў на аснове пераемнасці і развіцця традыцый, засвечаных нам папярэднікамі.

Падрыхтавала Святлана ТКАЧОВА,
студэнтка Беларускай акадэміі музыкі

“Сьвята” — у Салігорску

Нядаўна ў Салігорску ў Палацы культуры вытворчага аб'яднання “Беларуськаліў” выступіў Беларускі дзяржаўны ансамбль народнай музыкі “Сьвята”.

Непаўторныя нацыянальныя касцюмы, чыстыя адметныя галасы вакалістаў, народныя музычныя інструменты (цымбалы, гармонікі, скрыпкі, бубен, дуда, пішчык, ліра, сурма) стварылі адчуванне багатага каларыту беларускага фальклору.

Праграма складалася з вядомых папулярных народных песень (“Зялёнае жыта”, “Мае вочы чорныя”, “Свеціць месяц, свеціць ясны”, “Із-пад каменя, із-пад белага...” і іншыя). Песні, прыпеўкі чаргаваліся з народнымі інструментальнымі найгрышамі Іванаўскага раёна Брэсцкай вобласці, Рудабелкі гадоў Вялікай Айчыннай вайны, а таксама танцамі.

Асабліва суперажывалі глядачы старадаўняй палескай баладзе “Ой, чыя-то ніва, чыя-то пакошы, чыя-то дзючына распуціла косы і запісаная на радзіме народнага пісьменніка Беларусі Івана Мележа (вёска Глінішчы Хойніцкага раёна) “Калі каліна не цвіла”.

Не пакінула абьякавай публіку харэаграфічная сцэнка “Віцебская”, у якой саліраваў заслужаны артыст Беларусі Анатоль Кашталапаў.

Музыка, песні, танцы, блізка і зразумелыя глядачу, закранулі ўдзячныя сэрцы людзей розных узростаў. Вучні, у асноўным сярэдніх класаў, жыва рэагавалі на кожны твор, не стрымлівалі сваіх пачуццяў. Як юныя салігорцы, так і старэйшыя, заўзята адбівалі далонамі кожны такт, выклікалі артыстаў на “біс”.

Мастацкі кіраўнік ансамбля з 1985 года, ён жа і рэжысёр канцэртнай праграмы заслужаны артыст Беларусі Васіль Купрыянэнка арыентаваў свой калектыў на вытанчаны акадэмічны паказ — і адбываецца сапраўднае тэатралізаванае свята.

Сяргей ЯКІМОВІЧ
г. Салігорск

На здымку: заслужаны артыст Беларусі
Васіль КУПРЫЯНЕНКА.

Фота В. СТРАЛКОўСКАГА

“Беларуская думка”, № 4

У раздзеле “Літаратура і жыццё” прапануюцца вершы Х. Жычкі і апаэма В. Гардзея “Паласатае нашэсце”. А. Маўчак (“Мінула роднага краю”) рэзюмэ новай кнігі А. Карлюкевіча, якія выйшлі апошнім часам. Вядомы пісьменнік з Масквы Г. Пацыечка апошнім часам жыве ў сваёй роднай вёсцы Зубакі, якая знаходзіцца ў Лёзненскім раёне. Г. Пацыечка выступае з публіцыстычнымі развагамі “Пастукаем па дрэву”, што прапануецца ў раздзеле “Духоўнасць”. “Калі культура не падчарка, што з гэтага атрымаецца — расказ А. Вішнеўскага пра культурнае жыццё працаўнікоў Капільшчыны. Споўнілася 80 гадоў з дня нараджэння першага дэкана факультэта журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, доктара гістарычных навук Р. Булацкага. Пра яго шорка ў артыкуле А. Марціновіча “Школа Булацкага”. “Кветкі і крышталі” — Г. Булыка знаёміць са справамі беларускіх архітэктараў.

“Мастацтва”, № 4

Нумар адкрываецца заканчэннем артыкула Ю. Барысевіча “Чацвёртая сцяна”, які прапануецца ў раздзеле “Эстэтыка”. Пра тое, як кампанія “Філіп Морыс” чацвёрты раз ганаравала маладых артыстаў балета, расказвае Т. Мушынская (“Флюіды радасці і натхнення”). Пра 13-ы Міжнародны фестываль сучаснай харэаграфіі згадвае Ю. Чурко (“Трынаццаты, але ішчаслівы”). Некаторыя рысы тэатральнага сезона — падзаглавак артыкула Л. Грамыкі “Сучасны стыль”. Змешчаны артыкулы Т. Арловай “Карабель Рыда Таліпава прычаліў да Чэхава”, С. Кавалёва “Канфрантацыі, якія аб'ядноўваюць”, Н. Усавай “Мастак Рычард Май і яго студыя”, М. Грамыкі “У кожнага свой Рушчыц”, С. Раманавой “Мастак, які піша сэрцам”, А. Судзянкова “Эскібыры роду Радзівілаў”, В. Нячай “Акрылены экран”, А. Бабковай “Калі Гамлет — жанчына”, А. Тарановіча “Адлюстравач рух душы” і іншыя матэрыялы. Прадстаўлены раздзелы “Дыскаграфія”, “Падзеі, факты, інфармацыя”.

КРЫТЫКА

Стыхія беларускага духу

Аповесць Вольгі Іпатавай “Вяшчун Гедзіміна” (“Маладосць”, 2000, № 10—11 — якасная новая ступень у беларускай гістарычнай літаратуры, па-сапраўднаму наватарская мастацкая спроба зазірнуць у глыбокае XIV ст., раскрыць надзвычай складаны перыяд у гісторыі беларускага народа, асвятліць час, калі мацавалася наша старажытная дзяржава — Вялікае Княства Літоўскае, займаючы годнае месца сярод краін міжземнаморскай цывілізацыі.

Аповесць “Вяшчун Гедзіміна” належыць да тыпу эпічных твораў, у якіх выразна дамінуе філасафічны пачатак, інтэлектуальны пошук, аналітычнае разважанне, шырокі погляд на жыццёвыя калізій. Прыгодніцкі элемент, захапальнасць свядома пастаўлены пісьменніцай на перыферыю, вынесены на другі план. Выбар В.Іпатавай творчых прыярытэтаў цалкам апраўданы, ён глыбока матываваны яе шырокімі гістарычнымі ведамі, багатым мастацкім досведам, тонкім адчуваннем эстэтычных густаў сучаснага чытача, урэшце, адэкватным аўтарскім разуменнем мастацкай патрэбы часу.

Дыягалогічная вартасць аповесці “Вяшчун Гедзіміна” — выключна гістарычная дакладнасць, выверанасць фактаў, падзей, працэсаў. У аповесці знайшла адлюстраванне складаная эпоха княжання Гедзіміна (каля 1275 — 1341). Пісьменніца ўсебакова раскрывае працэс мірнага аб'яднання беларускіх земляў, паказала характар цэнтралізацыі ўлады вакол Вялікага князя, абмялявала ўлады вакол фарміравання адзінага цэнтра старажытнай беларускай дзяржавы, якім спачатку быў Наваградка, а затым Вільня. В.Іпатава паказвае, як у часы княжання Гедзіміна мацавалася і разбудовывалася наша краіна, пашыралася яе тэрыторыя, узводзіліся новыя абарончыя замкі ў Вільні, Троках, Медніках, Крэве.

В.Іпатава выявіла надзвычай глыбокую абазнанасць у тонкіх хітраспліценнях тагачаснай міжнароднай палітыкі, прадэманстравала рэдкую зарыентаванасць у працэсах, якія адбываліся на еўрапейскай геапалітычнай прасторы. На старонках аповесці ярка паказана дзейнасць значных для таго часу сілавых цэнтраў — Вільні, Рыма, Рыгі, Кракава, Вялікага Ноўгарада, Масквы і інш. Найбольш яскрава ў творы асветлены матывы палітычнай дамовы ВКЛ з Польшчай ад 1325 г., якая была падмацавана шлюбам Казіміра — сына польскага караля Уладзіслава І Лакеткі і Ганны (Альдоны) — дачкі Гедзіміна.

У аповесці знайшлі адлюстраванне падзеі пераможнага паходу гарадзенцаў, пад харугвамі Давыда Гарадзенскага, на крыжакоў у 1318, які завяршыўся заваяваннем вобласці Вагенштоф. В.Іпатава не парушае гістарычных рэаліяў, калі распаўядае пра рэйд Давыда Гарадзенскага ў 1326 г. на чале аддзела з 1200 коннікаў пад Брандэнбург і Франкфурт-на-Одэры, які скончыўся паразай, а гарадзенскі староста быў па-здрадніцку забіты Андрэем Гостам, мазавецкім шляхціцам, падкупленым немцамі.

Пісьменніца энцыклапедычна строга выявае кожную дату, кожны гістарычны сюжэт, што толькі ўзбагачае мастацкія вартасці твора, надае яму асабліва пазнавальна-гістарычную каштоўнасць. Гістарычна дакладна ў аповесці апісаны старадаўні беларускі гарадоў — Наваградка, Трокаў, Гародні, Вільні, шматлікіх замкаў і бажніцаў. В.Іпатава застаецца вернай гістарычнай праўдзе падчас раскрывацы палітычных і афіцыйных рытуалаў. Урэшце карэктнае гістарычнае дэталю — розныя віды узбраенняў і вайсковага рыштунку, грашовых адзінак.

Да творчых здабыткаў В.Іпатавай належыць пераадоленне міфа пра нібыта балцкую сутнасць Вялікага Княства Літоўскага. Аб'явіўшыся на сучасныя гістарычныя веды, пісьменніца праз сістэму мастацкіх вобразаў аб'ектыўна паказвае першааднае месца беларусаў у тварэнні гэтай дзяржавы. Упершыню гістарычна дакладна вызначана трэцяступенная роля жамойтаў у ВКЛ. У адпаведнасці з найноўшымі археаграфічнымі даследаваннямі аўтарка аповесці зусім справядліва піша пра Вільню як пра старадаўні крывіцкі горад з вялікімі культурніцкімі традыцыямі. У мастацкіх формах В.Іпатава выразна і праўдзіва паказвае няпростое суіснаванне ў Вялікім Княстве розных этна-нацыянальных груп, тонкія сферы іх узаемадзеяння, працэс карэлявання балцкай і славянскай культур.

У новым творы В.Іпатавай панарамна прадстаўлены гістарычныя асобы — Вяшчун Ляздзейка, князь Гедзімін, сямёра яго сыноў — Мантвід і Нарымонт, Альгерд і Карыят, Яўнут і Кейстут, Любарт, дачка Бірута, а таксама паны, шляхта, гандляры, рамеснікі, святары, простыя сяляне. Галоўны герой аповесці — Ляздзейка, ад імя якога і вядзецца аповяданне. Вобраз Вяшчунна вымалёваны надзвычай поўна і каларытна. Ён паўстае як мудры, надзейны дарадца Вялікага князя. Галоўная вартасць Ляздзейкі ў тым, што ён заўжды “ведае праўду” і ніколі не баіцца сказаць яе, ягоныя пазнанні шырокія

і ўсебадымныя. Ляздзейка валодае надзвычайным дарам прыроды — прадказвае здарэнні, бачыць падзеі праз час, мае адпрыродную здольнасць прадухіліць бяду. Герой жыве ў непарыўным адзінстве з прыродай, космасам, разумее голас усяго жывога, таму ён заўжды надзвычай спакойны, ураўнаважаны, стрыманы. Гэта прыцягвае людзей, да яго ідуць за парадамі, за духоўнай падтрымкай вялікі князь і санюўныя магнаты. Вобраз Ляздзейкі — выяўленне адной з галоўных аўтарскіх ідэй — вострай неабходнасці для чалавека жыць у гармоніі з акаляючым светам.

З жаночым вобразаў найбольш яркі ў аповесці вобраз Ганны, якая сімвалізуе цнатлівасць, прыгажосць, абаяльнасць. Праз другі жаночы вобраз — Ганны — дачкі вялікага князя, паказаны драматычны лёс жанчыны, якая пакідае бацькоўскі дом дзеля высокіх палітычных разлікаў, але хутка памірае, пазбаўленая жыццядайнага водару роднага краю. У аповесці створаны яркі вобраз Біруты — жонкі Давыда Гарадзенскага, лёс якой вельмі трагічны. Яна гіне ад рук ворагаў, разам з дзецьмі яе жывой паліць крыжакі.

Бясспрэчна творчай ўдача пісьменніцы — вобраз князя Гедзіміна — сімвал найвышэйшай улады. Перад чытачом паўстае жорстка і прагматычны палітык, які ведае кошт уладзе, яе цяжар і асалоду. Другі валадар — Давыд, староста гарадзенскі, знакамітая гістарычная асоба, паўстае ў аповесці як нязломны змагар, абаронца Айчыны, мужны ваяр, таленавіты гетман. Паводле сваёй прыроды ён — валадар лясой, паляўнічы, “што гатовы гнаць аленя ці казулю да шалу, да самазбыцця” (С. 62).

Пісьменніца здолела паказаць несканутыя пласты ўнутранага свету сваіх герояў — іхнія думкі, памкненні, мары, перажыванні, светапогляд і светаразуменне, раскрыла міжсабовыя дачыненні, адвечныя праявы духу, як велічынны, гэтак і прыземлены — каханне і адданасць, нянавісць і здраду. Дзеля вырашэння гэтых няпростых задач скарыстаны шырокі арсенал мастацкіх прыёмаў — дыялогі і маналогі, сны, пейзажы.

Многі бок аповесці “Вяшчун Гедзіміна” — шматузроўневая сувязь, шчыльная знітанасць з фальклорнымі мастацкімі традыцыямі. У творы арганічна гучаць народныя песні — жніўныя, рамніныя, юраўскія, што надае іх выкананню натуральнасць і непадробнасць, пашырае мастацкі дыяпазон аповесці. Пісьменніца з рэдкім майстэрствам апрацоўвае легенды і паданні — пра Сіні Камень, пра волатаў-велятаў, пра асілкаў Дубыню, Варнідуба і Гарыню, які адолелі крыжакоў.

Упершыню ў сучаснай літаратуры ў творы В.Іпатавай напоўніцу зажылібагі і міфічныя істоты, з якімі на працягу стагоддзяў і тысячагоддзяў жылі продкі беларусаў — Пярцун, Ярыла, Вялес, Даждзбог, Мокаша, Марзна, Лойма, Дзьяво, Мара, Дзедка, Жыжаль, Зюзя, Сварожыч, Стрыбог, Судзеніца, Лясун, Лядашчык, Лада, Трасца. Пісьменніца бліскава раскрывае глыбінны, мацерыковы пласт светаадчування чалавека мінулых часоў, яго пантэістычны лад мыслення, пачуццяў і паводзінаў, паказала як нашы продкі суіснавалі з сваімі багамі, аб якой дапамоце прасілі іх, чаго баляліся.

У аповесці В.Іпатавай праўдзіва і маштабна адлюстраваныя народныя абрады, звычаі і традыцыйныя рытуалы беларусаў. Пісьменніца валодае ўнікальнымі этналагічнымі і этнаграфічнымі ведамі, таму зусім невыпадкова надзвычай яркімі атрымаліся ў аповесці сцэны купальскай ночы, выпрабаванне вогненным судом, абрад пасвячэння ў жрацы, кармленне рытуальнага вужа малаком, закладанне першага каменя пры пачатку ўз'ядзення замка, язычніцкі рытуал пахавання.

Выключна важны кампанент паэтыкі аповесці — апісанні побыту, выканання на вельмі высокім мастацкім узроўні. Пісьменніца ведае асаблівацца старадаўняй вопраткі і абутку, упрыгожванняў і посуду, стравай і напойў, рамёстваў і гаспадарчых заняткаў.

І ўсё ж найбольш адметная і самая каштоўная рыса аповесці “Вяшчун Гедзіміна” — інтэлектуальная насычанасць. У творы ўздымаюцца і на высокім мастацка-аналітычным узроўні вырашаюцца ключавыя праблемы, вечныя пытанні, да якіх на працягу стагоддзяў звяртаўся чалавечы розум. На першым месцы — праблема адказнасці духоўных лідэраў, пракокаў і вешчуну перад народам. З'яўляючыся энергетычным ядром нацыі, найбольш трывалай яго складовай, “вешчун”, на думку пісьменніцы, мусяць стаяць на сваім, не зважаючы на пакрычастыя павароты гісторыі, на ціск жорсткіх абставінаў. “Вешчун” павінен кіравацца вечнымі ісцінамі і не ісці на зоду

са свецкімі ўладамі, тым болей, калі тыя дыктуюць сваю волю, кіруючыся толькі палітычнымі мэтамі.

В.Іпатава на старонках аповесці раскрывае сутнасць улады. Пісьменніца паказвае розныя яе выяўленні, велізарнае ўздзеянне на асобу, на лёсы людзей. Адказваючы на пытанне, якой мусіць быць справядлівая ўлада, яна прыходзіць да вельмі важных высноў, сцвярджаючы, што галоўная задача валадароў — бараніць краіну, дамагацца справядлівасці, берагчы свой народ.

Важная праблема, якая вырашаецца ў аповесці, — адказнасць за чалавечы жыццё. Пісьменніца шукае тую мяжу, перайшоўшы якую чалавек заслугоўвае на смяротнае пакаранне. У кожным радку аповесці як лейтматыў гучыць думка — нельга дараваць здраду свайму народу, сваёй Бацькаўшчыне, сваёй зямлі. Твор В.Іпатавай наогул мае вельмі моцны патрыятычны зарад. Вуснамі галоўнага героя выкладзена гранічная вывераная грамадзянская пазіцыя пісьменніцы: “Мне патрэбны такія людзі, якія думаюць не пра сябе — пра родную зямлю, і гатовы за яе змагацца, і не хоць прымаць чужаземнае, таму што лічаць — сваё не горшае за чужое, сваё — гэта тое цяпло, якое набралі продкі і якім, як коўдрай, ахутаны край. Усе звады і спрэчкі працінаюць тую коўдру, і голымі перад светам застанёмся мы, які кожны народ, калі растрацім сваё” (с. 160).

Мастацкімі сродкамі пісьменніца вырашае праблему існавання чалавека як бялагічнага віду. Схіляючыся да біясфернага мыслення, В.Іпатава настойліва сцвярджае ідэю бялагічнай раўнавагі ў прыродзе, адкідае хрысціянскую антрапалагічную дактрыну, паводле якой чалавек нібыта мусіць быць “царом” над усім астатнім светам.

Асабліва хваляе В.Іпатаву пытанне міжэтнічнага і міжканфесійнага дачыненняў у Вялікім Княстве Літоўскім, чым падэкстыва праводзіцца паралель з цяперашнім часам. Пісьменніца схіляецца да мазамасці суіснавання ў нашай краіне розных культур і рэлігій, падзяляе думку, што нашаму народу патрэбны “не толькі Рым, але і Візантыя” (с. 97). Палікультурнасць больш складаная, але акурат яна можа задавальняць багатую гаму духоўных запатрабаванняў розных людзей. У аповесці, разам з тым, праўдзіва асветлены грандыёзны гістарычны канфлікт паміж Хрысціянствам і Паганствам, выяўлены яго асноўныя лініі — ідэйныя, інстытуцыйнальныя, культурныя. Да станюўчых рысаў аповесці належыць гістарычна дакладнае асвятленне палітычных прычын пашырэння ўплыў Католіцкага Касцёла на беларускіх землях падчас княжання Гедзіміна. Як слушна паказана ў творы, напады Крыжацкага Ордэна на землі княства могуць спыніць папа рымскі, які найзмен запатрабаваў істотных канфесійных саступак.

У аповесці “Вяшчун Гедзіміна” напоўніцу выявіўся талент В.Іпатавай як майстра мастацкага тэйзажу. Надзвычай метафарычна і сімвалічна абмяляваны ўзыход Сонца перад закладаннем Віленскага Горняга замка. Вельмі прыгожым у аповесці апісанні паганскіх капішчы, з іх неад'емным атрыбутам — Знічом. Каштоўныя з мастацкага боку ўрабаністычныя замалёўкі, асабліва Наваградка — “сталіцы Міндоўга”, пра які пісьменніца піша з асаблівай пяшчотай і замілаваннем. Пейзажны і ўрабаністычныя элементы аповесці сугучна перадаюць душэўны стан герояў, змену настрояў, павароты падзей.

Па-майстэрску ўзноўлены ў творы батальныя сцэны, перадусім, бітвы ліцвіноў з крыжакамі. В.Іпатава раскрывае бітву ў зусім нечаканым курсе: неапісаны жак і драматызм яна перадае праз убачаных вульпояў, якія смочуць зарачую кроў параненых ваяроў: “Лётаюць над людскімі кучамі, што малоцця адна адну, вульпояў з чырвонымі тоўстымі вуснамі і смочуць, смочуць, смочуць свежую кроў, што цячэ па шлемах, па скураных панцырах, наверхах, суліцах, шчытах, а людзі таго не бачаць” (с. 95).

Літаратурнае майстэрства В.Іпатавай яскрава выявілася і на ўзроўні мастацкіх мікраэлементаў. У аповесці шмат сімвалаў, метафар, эпітэтаў, арыгінальных параўнанняў. Умела абыздзіцца пісьменніца з прымаўкамі, прыказкамі і выслоўямі, якія ўзбагачаюць мастацкую тканку аповесці, надаюць ёй арыстакратычны блыск і вытанчанасць.

Новая аповесць В.Іпатавай “Вяшчун Гедзіміна” — адметнае літаратурна-мастацкае слова, выдатны здабытак сучаснай беларускай і, шырэй, еўрапейскай гістарычнай прозы. Аповесць — вельмі высакародная, эстэтычна дасканалая і надзвычай прывабная ў мастацкім сэнсе. Мусіць, таму яна прасвятляе думкі, сучашае душу, саграе сэрца.

Іван САВЕРЧАНКА,
доктар філалагічных навук

ТОЛАС І СЛОВА

3 КНІГІ АФАРЫЗМАЎ

Калі мужчына губляе цікавасць у барацьбе за жанчыну, ён пачынае змагацца за месца ў гісторыі.

Калі мы марым пра лепшае заўтра, лепшае сёння непрыкметна мінае.

Прыкметы нашага часу: гэта калі камуністы не могуць, а капіталісты не хочуць.

Усю сусветную гісторыю можна трактаваць і так: гэта пошукі раба розумам, грашыма, сілаю.

Адвечныя праблемы жанчыны: у адносінах да большасці я апранута добра, у адносінах да меншасці — дрэнна.

Адвечнае пытанне крытыка: сказаць праўду аўтару — пакрыўдзіць аўтара, сказаць няпраўду — пакрыўдзіць сябе.

Да чалавека, які забівае ў палёсе ластаўку, з асцярогаю падыходзяць і цар, і прасталюдзін.

У старасці тры клопаты: паесці, паспаць і адпачыць пасля першых двух.

Філасофія — гэта кровазварот думак чалавека.

Жыццё ў старасці: учора розум быў — не было памяці, сёння памяць — няма розуму і так штодня.

Спартовец праслаўляе сваю краіну на адзін год, пісьменнік — на сто.

Часовыя рэформы, часовая канстытуцыя, часовыя грошы — часовая краіна.

Красворд: знакамiты чэх XX стагоддзя. Пяць літар. Першая літара "Г". Заўсёды, пры любых умовах назаву Гапаш, а не Гавал.

Ідэальны чалавек той, які намагаецца палегчыць гора іншага, а не выкарыстоўвае гэта гора для павелічэння свайго шчасця.

Не рынак небяспечны, а гандаль на ім.

Выбары прыходзяць і сыходзяць, а есці хочацца ўвесь час.

Гандаль — адзіны небяспечны вірус, якім чалавек заражаецца па ўласным жаданні.

Чыноўнік, якога раптоўна адлучылі ад вельмі высокай пасады, падобны робіцца на свінню, якую забыліся зарэзаць.

Калі маўчыш, гэта не заўсёды значыць, што думаеш.

Ключы ад лета хаваюць птушкі, якія апошнімі ляцяць у вырай.

Кепска, калі ў чалавека няма ініцыятывы, але яшчэ горш, калі яе замнога.

Хто ўмее "делать" грошы, той іх "делает", хто не ўмее — той працуе.

На першы веснавы лісток нават пыл з сорамам садзіцца.

Стаў такім няшчасным, што проста не верылася, што ў яго некалі маглі быць дзеці.

У часы сацыялізму сабаку казалі: "Дай лапу", у часы капіталізму сабака навучыўся казаць: "Дай у лапу".

Людзі без праўды, як царква без звану.

Калі кампраміс робіцца штодзённым, ён грунтоўна перарастае ў канфармізм.

Пасада пісьменніка не павінна вызначаць мастацкі ўзровень яго твораў.

Крытыка — нахлебніца пры талентах.

Цэны мяняюцца, але выдаткі заўсёды высокія.

Начальнік выпіў і закусіў падначаленым. Астатнія змаўчалі, каб не патрапіць на дэсерт.

Жанчына, на пакадай без дагляду дзіця, газавую пліту і мужа.

Адзін раб, другі цар. Прыходзіць рэвалюцыя і мяняе іх месцамі.

Чалавек у фанабэрыі хавае недахоп здольнасцяў.

Толькі прыгажосць прыроды пастаянная. Нават сухое старое дрэва прываблівае да сябе.

Птушка высокага палёту нізка кубло не ладзіць.

Мужчына, не пакадай без дагляду кашалёк, пасаду і жонку.

Няма такой улады, якая падабалася б бедным.

ПАЭЗІЯ Палігон

О Беларусь!
Каханка нябёс,
Загадка-мадонна!
За якія грахі
Асудзіў цябе Бог
На лёс
Выпрабавальнага палігона?

Ніводная з войнаў —
Айчынных, сусветных —
Не абышла цябе:
Пляжыла і мяржыла.
Цела тваё
Цары,
Каралі,
Генсекі
Чацвертавалі,
Палавінілі —
Верамі,
Мовамі,
Дзяржаўнымі межамі.

Дзівіцца свет:
Што табе памагае?
Пацеры ці замовы?
Што за краіна,
Што за такая?..
Зніклі
Дзяржавы,
Народы,
Мовы —
Яна не знікае!

Вячаслаў РАГОЙША

О Беларусь!
Колькі вякоў
Палігоннасьць трывае!
Лязгае кратамі,
Хітрасцю кратае...

Вось ізноў
На табе
Выпрабоўваюць трываласць:
Адны — дэмакратыі,
Другія — нацыі,
Чарнобыльскі чорт —
Чалавечай папуляцыі...
1997—1.03.1998 г.

Брахікалан чакання

Мы рабы арбы.
Я, што вол рабы, свой ару загон, сею жыта, лён ледзь зіма

на згон.
Толькі ж дзе мой плён?

Мы гарбы гарбiм.
Ты станок зрабіў, я — пракатны стан і — героем стаў.
Але што далей?
Зноў адзiн ялей...
Мы сяўцы надзей, новых дум і дзей: вучым мы дзяцей, лечым мы людзей.
Смех і плач, і віск...

Толькі ж дзе наш зыск?

Мы рабы арбы...
Мы гарбы гарбiм...
Мы сяўцы надзей...
Толькі ж дзе наш плён?
Толькі ж дзе наш зыск?
Зноў адзiн ялей...

На Святой Зямлі

Ні бярозы, ні таполі, ні сасонкі —
Толькі дзюны, толькі скалы і дрыгва,
Ды былнэг, чартапалох калюча-гонкі,
Ды хамсіны-сухавей, трын-трава.

Ні сасонкі, ні бярозы, ні таполі —
Толькі мора, толькі спэка, толькі плёс,
Ды каменнямі засеянае поле,
Ды сахарскі ядавіты жаўтапёс.

Ні таполі, ні сасонкі, ні бярозы —
Толькі слёзы, толькі бедаў калаўрот,
Ды суседзю несканчоных пагрозы,
Ды адвечны недарэчны закалот.

Ні бярозы, ні таполі, ні сасонкі —
Толькі пот, што палівае траў кілім,
Толькі праца ды майстэрства подых тонкі:
Віфліем і Залаты Ерусалім.

Ні сасонкі, ні бярозы, ні таполі —
Толькі Госпадам прадвызначаны лёс
Стаць калыскай чалавечай долі-волі:
Іегова, Мухамед, Ісус Хрыстос.

Ні таполі, ні сасонкі, ні бярозы —
Толькі вера, толькі тора з году ў год,
Ды адроджаны іўрыт, што выцер слёзы,
Ды рэальнасці жывой метамарфозы:
Не патоўп і не насельніцтва —
Народ!

Уладзімір ПЕЦЮКЕВІЧ

Белая журба

Дай мне, Божа, волю!

Хто маўчыць — ні слова,
Хто крычыць так нема,
Хто нахмурыў бровы, —
На каго ён гнеўны?

Я маўчу — ні слова,
Я крычу, знямелы,
Я нахмурыў бровы,
На сябе я гнеўны.

Людзі ўсе, як людзі, —
Фін, француз, японец —
Вольны сцяг галубца,
Дом свой шчасцем поўняць.

На сябе крыўду,
На сваю нядолю,
У Хрыста прашу я:
— Дай мне, Божа, волю!

Дай мне, Божа, волю,
Дай навек, святую, —
Для шчаслівай долі
Дом свой аббудую!

Зямля мая

Зямля мая, табой народжаны
З цяпла карэнняў векавечных,
Хоць невялікі і няходжаны,
Я твой, я твой жывы карэньчык.

Зачараваны і аблашчаны
Тваіх легендаў-казак словам,
Цябе я чую ў мове матчынай,
Як гул вякоў і шум дубровы.

Уздаваны, неабдзелены
Тваёй трывогай і надзеяй,
Цябе не бачу я прыземленай,
З табой мы небам летуценім.

О Беларусь, святлом ахрышчаны
Тваіх бяроз і зорнай высі,
Хай сто разоў я буду знішчаны,
Нішто мяне не перахрысціць!

Белы снег

На дарогу, дзе ўжо не сустрэцца
Мне ніколі-ніколі з табой,

Белы снег белым сумам кладзецца,
Расцілаецца белай журбой.

Белы снег, белы снег, заіскрыся,
Нагадай мне вясёлыя дні!
Гэй, юнацтва маё, адгукніся,
Шаргункамі здалёк празвіні!

Адасніўся мой сон васільковы,
Адыскрыўся ў каханых вачах,
Адзвінелі вясельныя бомы,
Снег расстання — як белы адчай.

Б'еца птушкай самотнае сэрца:
Не сустрэца мне болей з табой.
Белы снег белым сумам кладзецца,
Расцілаецца белай журбой...

Белы снег, белы снег, заіскрыся,
Нагадай мне вясёлыя дні!
Гэй, юнацтва маё, адгукніся,
Шаргункамі здалёк празвіні!

Цябе я вымаліў

Цябе я вымаліў — і ты
Галубкай з Неба прыляцела
У дом халодны мой, пусты.
Цябе я вымаліў — і ты
Сагрэла мне душу і цела,
Як сагравае Дух Святы...

Цябе я вымаліў — і ты
Галубкай з Неба прыляцела.

Мара

Там недзе ўзнісла вольны дух
Штурмуе мора бурнае,
А я іду, іду, іду
Дарогай непрытульнаю.

За паваротам — паварот,
За марай — мара смелая:
Мяне ў бяспрашны свой палёт
Вазьміце, чайкі белыя!

Там недзе далё шуміць-звініць,
Кіпіць прыбоем, пеніцца,
Пад яркім вобліскам зарніц
Душа свабодай цешыцца.

Там недзе журыцца на мяне
Мая князёўна мілая,
На зорным ветразі імкне
У сны мае няспыннымя...

За паваротам — паварот,
За марай — мара смелая:
Мяне ў бяспрашны свой палёт
Вазьміце, чайкі белыя!

ЧАСАПІС

"Вечны спакой" у Нацыянальнай оперы

ДЗВЕ АФІШЫ З КАМЕНТАРЫЕМ

Вы напэўна ведаеце, шанойны чытач, чым адрозніваецца акадэмічны музычны тэатр ад філармоніі. Так, ён прызначаны для паказу опер і балетаў. А калі мае назву нацыянальнага, дык, верагодна, у першую чаргу (ці хаця б "у тым ліку") — опер і балетаў нацыянальных. Гледзячы на зводныя афішы балетнай трупы (дарчы, не апошняй у свеце), разумееш, што з гэтым усё добра (у рэпертуары — балеты В. Кузняцова, А. Мдзівані, А. Залётнева і інш.). Гледзячы на афішы оперныя, пачынаеш задумвацца, у якой краіне знаходзіцца, бо тут галоўны аўтар... Джузэпе Вердзі. Кампазітар, безумоўна, геніяльны але... не адзіны ў свеце.

У сававіку тэатр правёў "месячнік" Вердзі да чарговай "даты", а ў красавіку-маі ў афішах зноў Вердзі, Вердзі... Сям-там Расіні, Моцарт, калінікалі Мусаргскі, Барадзін і толькі аднойчы за год — беларускі твор ("Дзікае паляванне караля Стаха" У. Солтана). Маўляў, няма грошай і магчымасцяў ставіць сваё.

"Рэквіем", як вядома, — жанр не тэатральны. Гэта памінальная імша. І хаця менавіта вердзіўскі твор у гэтым жанры часам выконваецца ў тэатрах таксама — як канцэртны, наблага было б кіраўніцтву Нацыянальнай оперы з гэтай нагоды цікавіцца рэпертуарнымі планами ўласна канцэртных устаноў.

Убачыўшы на мінскіх вуліцах афішы "Рэквіема" ўсё таго ж Вердзі — выкананне ў адзін і той жа вечар у тэатры оперы і ў філармоніі — рады не дасі! Хіба ж толькі "Рэквіем" Вердзі існуе ў якасці сусветнага музычнага ўзору? І ці магчыма была б такая "накладка" ў іншай, нават самай развітай у эканамічным і культурным сэнсе, краіне — за дзяржаўныя грошы?

Ці не змарнавала кіраўніцтва тэатра оперы тры сродкі, якіх так не хапае на пастаноўкі беларускіх твораў? Пра што дбалі супрацоўнікі, адказныя за інфармацыю, якія маглі б глянуць у філарманічную афішу на перыяд "Мінскай вясны" (красавік) ці загадзя паведаміць у філармонію пра запланаваны тэатрам на 26 красавіка "Рэквіем"?

У дзень чарнобыльскай гадзіны гучанне рэквіемаў — натуральнае. Але чаму гэта павінен быць адзін і той жа твор Вердзі? Можна, ён заадно сімвалізуе і "чарнобыльскую катастрофу" галоўнага беларускага музычнага тэатра, да якой спаваля вядзе рэпертуарная палітыка кіраўніцтва "нацыянальнай" оперы?

Дзмітрый ЛЫБІН
кампазітар, музыказнаўца

Трымае асветніцкі кірунак

Прыстойна было адзначана ў Гродне 70-годдзе з дня нараджэння літаратуразнаўцы, прафесара Аляксея Пяткевіча. Яго віншавалі калегі па кафедры беларускай культуры ГрДУ імя Янкі Купалы. Письменнік быў запрошаны на сустрэчу з удзельнікамі гісторыка-культурнага грамадскага аб'яднання "Паходня". Вечарына з удзелам юбіляра была таксама наладжана ў ДOME-музеі Максіма Багдановіча. Актыўнага грамадскага дзеяча А. Пяткевіча шчыра прывіталі сябры каардынацыйнага камітэта "Гродзенская ініцыятыва".

На адрас пісьменніка было выказана шмат удзячных слоў за яго апошнюю кнігу — бібліяграфічны даведнік "Людзі культуры з Гродзеншчыны", цвёрдую грамадзянскую пазіцыю і нястомную асветніцкую працу.

Лодцы распачы няма месца

Каманда гродзенскіх школьнікаў брала ўдзел у 17-й рэспубліканскай алімпіядзе па роднай мове, якая праходзіла ў Маладзечне. Атрымана больш дзесяці дыпламаў, тры ганаровыя граматы. Да ўсяго пераможцы атрымалі пэўную перавагу пры паступленні ў ВНУ, у якіх асноўным прадметам з'яўляецца беларуская мова. Вельмі верагодна, што гэты шанец ужо сёлета выкарыстаюць Вольга Шырына, Сяргей Ніканенка, Аляксандр Бохан, крыху пазней — Ганна Янкута і Ульяна Шубко.

Антон ЛАБОВІЧ

ПРАЧНУЎСЯ Андрэй ад холаду. Падкінуў клапан спальнага мяшка, прыпадняў галаву і убачыў, што полаг палаткі — расшпілены, а спальны мяшок на суседнім лежку — пусты. "Куды гэта Іван падаўся? Дамаўляліся ж спаць да абеду", — здзіўлена падумаў Андрэй. Вылез з сцяпала спальніка, адкінуў полаг палаткі і — зажмурыўся ад асляпляльна-яркага святла, што сцэбанула па ваках: усё навокал было пакрыта бялютка-іскрыстай снегавай коўдрай.

"Ну, дзякаваць Богу, цяпер ужо з першым уючным транспартам будзем выбірацца на бераг Калымы, а там да пасёлка рукою падаць!" — з радасцю падумаў Андрэй.

Гэта быў яго першы палявы сезон. На выпускным вечары ў тэхнікуме, пасля ўручэння дыпламаў, ён ужо ведаў, што пасёлак, куды па размеркаванні праз дзень паляшчыць, — гэта край непарушанай гвалтам цывілізацыі прыроды. Яго чакаюць

станцыю, але батарэі канчаткова селі. "Напэўна, Іван пайшоў да "Ішакадзе", — нечакана падумаў пра Духава. — Можна, ўсё ж выб'е які-небудзь транспарт?"

Духаў прыйшоў недзе а дванаццатай. Быў ён дзелавіта-заклапочаны. Знячэўку спытаў:

— У цябе калі кандыдацкі тэрмін заканчваецца?

— У снежні. А што?

— Рыхтавацца трэба да ўступлення ў партыю. Творы таварыша Сталіна ўважліва з алоўкам чытаць, каб мне не сорамна было за цябе на партыйным сходзе, а асабліва на бюро райкама. У каго будзеш прасіць рэкамендацыі? — І, апераджаючы Андрэя, дадаў: — Я, як сакратар партыйнай арганізацыі ўпраўлення, не маю права, але буду падтрымліваць цябе на партыйным сходзе. Так што рыхтуйся.

— Буду рыхтавацца, гэта не жартачка! — Больш таго — гэта справа ўсяго жыцця!

Фелікс ШКІРМАНКОЎ

Персанальная справа

НЯВЫДУМАНАЕ АПАВЯДАННЕ

нялёгка, але надзіва цікавага геалагічнага маршрута. А потым прыйдзе і ўдача, і ён, Андрэй, абавязкова знойдзе ў глухім таемным распадкаў казанна багаты россып золата, і пра яго загавораць з павагай.

І засумаваў, калі ўжо на месцы дэдаўся, што будзе працаваць у разведраёне, які вядзе дэтальную разведку адкрытага ў самым канцы вайны радовішча жалезнай руды — гематыту з вельмі высокім утрыманнем жалеза, за што і далі яму назву "Пераможнае". Зніклі мары аб прыгодах у шматдзённых маршрутах і засталася карпатліва, часам нудотная, паўсядзённая праца з цяжкім, нязграбным дванаццацікілаграмовым радыёметрам, прымацаваным рамянямі на жываце. Было б зручней, каб ён быў вышэй, на грудзях, але тады цяжка было б сачыць за паказаннямі прыбораў на панелі радыёметра.

Быў і новы радыёметр — "Байкал". У параўнанні з Андрэевым ён, як пёрка — нейкія два з паловай кілаграмы. Але з ім хадзіў сам начальнік — Іван Духаў. А паколькі ў атрадзе, акрамя начальніка, быў толькі Андрэй і адзін рабочы, то вядома, што ніякага калектыўнага незадавальнення падначаленыя выказаць не маглі. Тым больш, што рабочы той быў звычайным "зэкам", якога па заяўцы Духава адкамандавалі ў атрад на палявыя работы.

Яшчэ заставалася два гады да смерці Сталіна, і асноўнай рабочай сілай у геалагаразведчыкаў заставаліся "зэкі". Гэта былі звычайна ўчарашнія калгаснікі, асуджаныя на 8-10 гадоў за некалькі кілаграмаў жыта ці буракоў, якія яны вымушаны былі ўкрасці, каб дзеці не зайшліся з галадухі.

Працавалі "зэкі" добрасумленна. Трапіць ім на палявы сезон да геалагаў лічылася падарункам лёсу, бо кожны дзень працы там залічвалася за тры. За шэсць месяцаў палявога сезона ў залік ішло паўтара года зняволення.

Андрэй хуценька апануўся, накідаў сухіх дроў у жалезную печку, зробленую з бочкі, і падпаліў. Спусціўся да ручая, прабіў пельку ў маладым лёдзе і зачэрпнуў вядром празрыстай вады разам з ільдзінкамі. Прынес ваду ў палатку, наліў чайнік і паставіў яго на распалены ўжо да малінавага колеру верх печкі.

Рабіць не было чаго. Дзве ўючныя скрыні, тры скрынкі з радыёметрамі і дзве з каменным матэрыялам — уся атрадная маёмасць — была падрыхтавана да ад'езду. Начальнік разведраёна, маёр унутранай службы Ісакадзе, якога "зэкі" між сабой звалі "Ішакадзе", абяцаў, што дасць так званы ўючны транспарт — коней. Нават прызначыў дзень. Але ўсіх коней паслаў з грузам керна буравых свідравін. Гэта азначала, што наступны транспарт будзе толькі праз дзесяць дзён, бо да берага Калымы, куды два разы на тыдзень прыходзіў катэр, было сто пяцьдзесят кіламетраў.

Каб жа гэта быў жнівень, ці хаця б пачатак верасня — можна было б і пачакаць. А то ж праз два дні — кастрычнік. Значыць, могуць па-сапраўднаму ціскануць маразы, па Калыме папльве шуга і наўрад ці прыйдзе тады катэр, бо за два тры дні рака стане.

Ад гэтых думак Андрэю зрабілася някавата. Ён лёг на спальнік, паспрабаваў у радыёпрыёмніку адшукаць якую-небудзь

Духаў падняўся, падышоў да печкі, працягнуў далоні бліжэй да цяпла, вярнуўся да стала і, стоячы быццам за сталом прэзідыума партыйнага схода, сказаў:

— Слухай уважліва, Андрэй... Мяне тэрмінова выклікае першы сакратар райкама. Мяркую, што гэта звязана з падрыхтоўкай да раённай партыйнай канферэнцыі. Заўтра раніцай я і адпраўлюся. Ісакадзе дае каня, якога я павінен пакінуць на беразе. Прасіў яшчэ аднаго, каб забраць хача б радыёметры, але адмовіў катэгарычна. Даў слова, што наступным транспартам цябе адправіць Ты ведаеш, што новы радыёметр "Байкал" сакрэтны, таму ні на адну хвіліну не пакідай без увагі...

Андрэй шчыра прапанаваў: — Забрай яго з сабой, бо калі яшчэ я дабярэся!

Духаў на нейкі момант разгубіўся, але тут жа аргументаваў немагчымасць гэтага:

— А ты не падумаў, што я буду адзін? Усялякае можа здарыцца, нельга рызыкаваць! Ты ж пойдзеш з людзьмі. Я веру табе і ўпэўнены, што ты ў цэласці даставіш апаратуру ў пасёлак і здасі яе начальніку спецадзела малодшаму лейтэнанту Тапаркову. — Духаў зрабіў паўзу і ўрачыста дадаў: — Лічы гэта не столькі маім загадам, а найперш — адказным партыйным даручэннем!

На пяты дзень пасля ад'езду Духава Андрэй дапамагаў каюру ўючыцы атрадную маёмасць на коней. Але радасць была палавінчатай — транспарт ішоў толькі да конебазы разведраёна: зняможных коней накіроўвалі на адстой, а гэта значыць, што застанецца яшчэ амаль сто кіламетраў да берага. Але аб тым, як дабірацца ад конебазы да берага Калымы, Андрэй не думаў. Галоўнае — ён на шляху да мэты, а там нешта будзе.

Конебазай загадваў спецажыццель па мянушцы "Манах", якому судом не было прызначана ніякага тэрміну, бо — не было суда. Пагрукалі аднойчы пад ранак, тыкнулі пад нос паперу, у якой паспеў прачытаць, што "Соборым Совещанием" ён прызначаецца да этапіравання на спецажыццельне. За што і пра што — аб гэтым ані слова. Так і адправіўся ветэрынарны фельчар калгаса "Зававы Кастрычніка", патомны селянін Петрашкевіч праз увесь Саюз спачатку па чыгуныцы ў цялятыку, потым у смярдзючым труме па Ахоцкім моры ад Находкі да Нагаева, а далей пешшу на прызначанае яму месца спецажыццельне.

Якраз у той час геалагі пачалі дэтальную разведку знойдзенага радовішча жалезнай руды. Прыгналі "зэкаў", і праз тыдзень у тайзе стаялі першыя баракі. Дарог не было. Транспарт толькі ўючны, на якім перавозілі ўсё: буровыя трубы, скрыні з буравым шротам, запасныя часткі. За паўсотню кіламетраў ад радовішча сярод трох вялікіх азёр знайшлі месца, дзе можна было нарыхтоўваць сена. Пабудавалі стайні, у якіх адкормлівалі два тыдні знясіленых коней. Вось сюды і трапіў па сваёй спецыяльнасці на пасяленне "Манах".

Ужо ў першы дзень знаходжання на конебазе Андрэй зразумеў, што з "Манахам" яму не дамовіцца — коней ён не дасць, бо ўсім кіраваў не ён, а трое вухраўцаў, якія выконвалі службу аховы, а начальнікам для іх быў маёр Ісакадзе. Спраба Андрэя растлумачыць ім, што ў яго

важны дзяржаўны груз, які трэба тэрмінова даставіць у пасёлак, мэты не дасягнула. У адказ ён пачуў ад мардятага амбала з яфрэйтарскімі лычкамі спачатку пакручаны рускі мат, а потым: "Каб усё было так, як ты кажаш, дык маёр даў бы табе коней з разведраёна да самага берага, ці загадаў бы нам адправіць цябе", — і ўсё.

Яшчэ праз дзень Андрэй зразумеў, што ён нікому не патрэбны: ні ў разведраёне, ні тут, ні там — у геалагічным упраўленні, і таму трэба спадзявацца толькі на сябе.

Увечары зайшоў яшчэ раз да "Манаха". Нездарма ж кажуць, што калі чалавек тоне, то і за саломінку хапаецца.

— Вось што я табе скажу, — выслухаўшы споведзь Андрэя, пачаў няспешна "Манах". — Гэтыя "вертухай" тут — як на курорце, і твая біклажка спірту для іх — не знаходка, ім хапае самагону, які яны спраўна гоняць. Таму ні на якую рызыку не пойдзеш, апасаючыся "Дзятла", які

калі што — абавязкова "стукне" "Ішакадзе", а тады канец іхняму курорту. Спадзяюся, ты зразумеў, чаму я, разумеючы цябе, не магу даць коней... Але парадку дам, а там — глядзі сам. Самае большае праз тыдзень Калыма стане, і тады табе чакаць тут альбо ў Ахмела на беразе, пакуль з пасёлка да перавалкі не пачне хадзіць трактар. А гэта — не адзін тыдзень. Не губляй час, калі хочаш паспець, а заўтра ж зранку зрабі санкі, упрагайся і шыйбу да берага. Ногі ў цябе маладыя, трэніраваныя — за тры дні дойдзеш. Бяры з сабой толькі тое, што, як ты кажаш, нельга тут пакінуць. А ўсё, што пакінеш, я зберагу, не сумнявайся. Прамарудзіш — будзе тое, што я табе скажу.

Клаўся спаць Андрэй у добрым настроі, бо ўжо прыняў рашэнне: возьме з сабой толькі радыёметр "Байкал", дакументацыю і асабістыя рэчы, а ўсё астатняе пакіне ў каморы "Манаха".

Першыя пянаццаць кіламетраў Андрэй прайшоў даволі лёгка. Палазы санак ён зрабіў шырокія, каб меней ўражаліся ў снег. А першай гадзіне спыніўся, расклаў вогнішча, успароў паляўнічым нажом бляшанку ялавічыны і з'еў, разагрэўшы, з сухарамі — хлеба не было. Заварыў моцнага чаю, добра насаладзіў і са смакам выпіў. Паглядзеў на гадзіннік і здзіўся, як хутка бяжыць час — было ўжо пяць хвілін на трэцюю. Падняўся, накінуў шляю і пайшоў. За паўтары гадзіны, што заставаліся да цямна, разлічваў прайсці яшчэ кіламетраў дзесяць.

Ужо ў прыцемках знайшоў на самым беразе рэчку, уздоўж якой пралягала ўючная сцяжынка, роўнае месца сярод пагелых кустоў кедравага сланіка і, не марудзячы, расклаў вогнішча. Утаптаў снег, дзе вырашыў спаць, накідаў зверху галя, прыкрыў яго аленевай шкурай поўсцю наверх. Паячэраў абрыдлымі кансервамі. Знайшоў амаль побач даволі тоўстую лясіну, адсек сакерай два даўгаватыя, больш чым па метры, палены і паклаў іх на вогнішча. Яны будуць доўга гарэць, а гэта і патрэбна. Скінуў кірзачы, каб даць нагам адпачыць. Потныя анучы абкруціў вакол халываў і паставіў бліжэй да вогнішча, каб падсохлі. На ногі нацягнуў мехавыя шкарпэтка, апусціў і завязаў вушы шапкі-вушанкі, лёг спінай да цяпла і накрывыў байкавай коўдрай.

Заснуў Андрэй амаль адразу. І прысніўся яму сон, што ён ляжыць на беразе мора і знемагае ад спёкі. Асабліва чамусьці горача нагам. Ён спрабуе сваваць ногі ў пясок, але там яшчэ гарачэй. А сонца асляпляльна свеціць і ўжо нельга трываць страшэнную спёку І раптам усё знікла. Андрэй прахапіўся і убачыў, што ягоны ложка гарыць. Ён ускочыў на ногі, адкінуў прагарэную ў некалькіх месцах шкуру, выхапіў амаль з агню боты з падсмаленымі анучамі.

Хуценька абуўся, агледзеўся і зразумеў, што адбылося. Ён зрабіў сабе ложка на схаваным пад снегам сухім галлі. Пакрысе сухія галінкі загарэліся, і агонь дайшоў да месца, дзе спаў Андрэй.

Паглядзеў на гадзіннік — было дваццаць хвілін на шостую. Папіў чаю, прывязаў да санак шкуру з коўдрай і, не марудзячы, выправіўся ў дарогу.

На чацвёрты дзень, калі па ягоных падліках да берага заставалася прыкладна 10-15 кіламетраў, сцяжынка раптам скончылася. Напэўна, ён недзе сышоў з уюч-

КРАМОЛЬНЫ ВЕРШНІК

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 9)

... Часта, успамінаючы гэты і наступныя за ім дні, усё, што сталася затым, Аляксей Мітрафанавіч неаднойчы — і якшла яшчэ вайна, і асабліва ў апошнія год-два пасля яе — мучыўся бяссоннем, усё думаў: ці правільна ён зрабіў, што не паслухаўся цешчы, не зачыніў, не заклаціў дошкамі вокны школы, калі вёску пакінулі партызаны, і не падаўся ўслед за імі? Ён жа найперш сам партызан, хоць яму даручылі іншую, мірную справу. Аднак жа ведаў бы ён тады, як нечакана ўсё абярнецца...

Пра немцаў, тых, якія калонай праехалі загуменнем, нейкі час не было ні слыху ні дыху. Куды іх панесла — адзін чорт ведаў. Хтосьці з жанок ля студні выказаў меркаванне: мо яны выпадкова трапілі на гэтую дарогу, а то і ўвогуле заблудзіліся і драпалі, ажно пяткі блішчэлі?

Неўзабаве, праўда, дайшла чутка, што партызаны высачылі іх, заманілі ў пастку і добра-ткі пакалешмацілі. Двое сутак нібыта — дзень і ноч запар — на ўскрайку пушчы грымеў бой.

У людзей зацэплілася надзея, што партызаны вернуцца зноўку, абароняць іх ад злыдняў. Ужо калі разбілі, знішчылі такую зграю, з такой іхняй тэхнікай і зброяй, то дзе-дзе, а ў Панізоўі ім няма-шака чаго баяцца.

Партызаны і праўда праз колькі дзён завіталі ў вёску. Ехалі верхам на конях, ішлі пеша, ззаду цягнуўся ланцуг палводаў... Усе, старыя і малыя, высыпалі на вуліцу, разглядалі лясных людзей!... нікога не пазнавалі. Так, гэта былі ўжо не тыя партызаны, якіх ведалі, з якімі звыкліся за некалькі месяцаў пастаю.

Аляксей Мітрафанавіч, дазнаўшыся, што партызаны вярнуліся, шчыра ўзрадаваўся. Нарэшце-ткі цешча перастане калаціцца, ды і школьныя справы пойдуча лагвей.

Ён якраз быў у школе, у сваім невялікім дырэктарскім пакойчыку, карэцкіраваў расклад заняткаў, бо "русічка" Ірына Сцяпанавіч загрыпавала, і трэба было спланаваць, хто б мог яе падмяніць на час хваробы.

Ля ўваходных дзвярэй, ужо з сярэдзіны, пачуліся гучныя галасы, грукат бо-таў. Аляксей Мітрафанавіч адразу здагадаўся, што гэта нехта з партызанскага начальства, а мо і з былых сяброў. "Аднак маглі б і падалікатней, гэта ж школа, ідуць заняткі", — падумаў незласліва.

Не дачкаўшыся, пакуль знойдучы ягоны пакойчык, ён адклаў паперы і першым рашчым выйшлі насустрэч гасцям. Выглянуў у калідор!... адразу сумеўся. Нікога ён не пазнаў. Іх было двое, адзін з аўтаматам, другі з наганам на баку. Аляксей Мітрафанавіч здзівіўся, што тыя быццам і не спрабавалі яго знайсці, а, як укопаныя, спыніліся ля самаробнага, змайстраванага рукамі Мамонькі з негавяняных дошак, але акуратна аздобленага шпалернай паперай стэндзе, упіліся вачыма ў тое, што там было напісана і наклеена.

Аляксей Мітрафанавіч, яшчэ пакуль не заўважаны незнаёмцамі (ці мо тыя зноў прывіталіся, што не заўважаюць), не спяшаючы паказацца ім на вочы. "Хай пачытаюць, чаго ж. У нас усё чынчынам. Няма да чаго прыдрацца", — падумаў сам сабе.

Ён назубок ведаў, што на тым стэндзе-дошцы. Справа, у самым нізе, каб і малечы няцяжка было пачытаць, калі хто часам забыўся ці паблытаў, значыўся пісаный рукою Ліны Іванавы, яе роўным і акуратным почаркам расклад урокаў на ўсе дні тыдня. Зверху дошкі красаваліся намаляваныя цёмна-карычневай фарбай загаловак: "Тое-сёе з нашых гісторыі". Тут быў і даўні, трохі ўжо вышвілы і пацёрты малюнак Крамля з яго сівымі зубаверхімі сценамі і вежамі, і рэпрадукцыя карціны Рэпіна "Бурлакі на Волзе", і помнік Пятру

Вялікаму... Асобна, злева ніжэй — до-сыць выразная фатаграфія опернага тэ-атра ў Мінску, накід безыменнага маста-ка, на якім можна пазнаць Нясвіжскі замак Радзівілаў, побач — таксама малю-нак святога крыжа Еўфрасінні Полац-кай. Усе, і фота, і малюнак, былі без подпісаў. Аляксей Мітрафанавіч зноў не хацеў гэтага рабіць. Лічыў: хто з вучняў чаго не ведае, хай спытае, так мацней і надзейней запомніць.

Пра гэтую дошку, яшчэ ў задуме, ён закінуўся Ракутнаму, і той адобрыў, нават памог у тым-сім: недзе дастаў малюнак і Крыжа, і некалькіх замкаў, якія былі яшчэ не зусім разбураныя. Паказаў і партрэт Сталіна, хацеў так-сама даць наклеіць на дошцы, але неча-кана перадумаў і, нічога не сказаўшы, паклаў назад у сваю папку.

Аляксей Мітрафанавіч палічыў, што трэба ўсё ж падысці да гасцей, папы-таць, мо што ім трэба. Наблізіўшыся, не стаў першы падаваць руку, адно паві-таўся і назваў сябе:

— Я дырэктар гэтае школы. Мятліцкі Аляксей Мітрафанавіч. А вас які клопат прывёў сюды?

Незнаёмцы пераглынуліся, і той, што з наганам на баку, немалалды, скуласты, у скураной, спадыспаду на футры, ту-журцы, замест прывітання працадзіў скрозь зубы:

— Што, не тых чакаў? Думаў, нем-чыкі твае, перад кім высільваешся, каму кадры рыхтуеш, заробак за старанне прывезлі? Так?

Аляксей Мітрафанавіч ад нечаканасці ажно хаўкнуў і адчуў, што не можа вымавіць ніводнага слова. Але хутка ўзяў сябе ў рукі і, ледзь стрымліваючы абурэнне, адно сказаў:

— Мы высільваемся перад дзецьмі. Нашымі дзецьмі. І палюхаць мяне не трэба. Я такі ж партызан, як і вы. І выконваю заданне камандавання, якое да вас тут было. Заданне Ракутнага, начштаба нашай брыгады.

— З Ракутным таксам разбярэцца... — невядома на што намякаючы, пагрэз-ліва перапыніў скуласты. — І гэта вам Ракутны параіў наклеіць? — Ён тышнуў пальцам у ніз дошкі, пасля з перакошаным тварам павярнуўся да Аляксея Мітрафанавіча: — Развясці тут варожую агітацыю, немцам патакаеце!

— Як?! — вырвалася ў Аляксея Мітра-фанавіча. Хацелася мацюкнуцца, павяр-нуцца і пайсці, але няўзнак вока ўпала на тое месца, дзе ўсё яшчэ трымаў палец скуласты. Аляксей Мітрафанавіч ажно спалатнеў: на дошцы, сярод іншых ма-люнкаў, быў наклеены невядома кім і калі маларыскетны зводдаль малюна-чак герба "Пагоня", выразаны не то з якой старой кніжкі, не то з забароненай і завезенай адкуль-небудзь газеты.

— Што, няма чаго сказаць? Скажаш, як міленькі скажаш... — чалавек у ту-журцы памкнуўся садраць малюнак, але той не аддзіраўся. Тады скуласты рвануў на сябе ўсю дошку, і яна, пачэпленая толькі на два не вельмі моцныя швікі, рухнула на падлогу, на ногі абодвум. Узвыўшы ад болю, скуласты піхнуў дош-ку ад сябе, пачаў таптаць.

Аляксей Мітрафанавіч не мог гляд-зець на гэтае глумленне, пайшоў па калідоры да кабінета. Там грузна апус-ціўся на стул, сядзеў не варухнуўшыся. У вачах не было больш чамусьці ні думкі, ні абурэння, нічога. Слаба даходзілі да ягоных вушэй і свядомасці словы таго, з наганам, кінуты наўздагон яму, калі ішоў да сябе:

— Сёння каб і духу нічыйго ў памяш-канні не было. Гэта загад. А цябе яшчэ знойдзем...

Аляксей Мітрафанавіч слаба чуў, як адгрукцелі ў калідоры боты, як злавес-на бабухнулі ўваходныя дзверы.

най сцяжынкі на старую аленевую і не заўважыў гэтага. Вяртаўся і шукаў, дзе ён збочыў, калі засталася хады на тры-чатыры гадзіны, не захачеў. Выраснуў, што трэба звярнуць улева і ісці, пакуль не выйдзе да рэчкі, каб пасля трымацца толькі яе, бо менавіта ў вусці яе была перавалач-ная плячоўка, і там жыў вартаўніком спецпасаўленец з крымскіх татар Ахмед.

Але прайшла добрая гадзіна, пакуль Андрэй, выбіваючыся з сіл, выйшаў да берага рэчкі. Сапраўды, сцяжынка была тут. Конскія капыты выбілі даволі глыбокі след, які раўчоком пятляў між дрэў. Ця-гнуць санкі, трымаючыся гэтага следу, было цяжка: раз за разам яны чапляліся, і трэба было спыняцца і адчапляць іх.

Знямогшыся, Андрэй спыніўся. Тут рэчка прагледвалася метраў на сто, і ўсюды быў чысцюткі роўны лёд, зацяршаны снегам. "Во, дурань, навошта ж надры-вацца на гэтай сцяжыне? Па рэчцы трэба ісці!" — узрадавана падумаў Андрэй. Ён спушціўся на лёд, асцярожна зрабіў не-калькі крокаў, ударыў нагой раз-другі — лёд быў моцны, а снегу ўсяго сантыметраў дзесяць-пятнаццаць. Вярнуўся да санак, сцягнуў іх на лёд, упрогся і пайшоў.

Ісці тут было намнога лягчэй. Але дарога была амаль удвая даўжэйшай, бо рэчка віхляла. Сям-там даводзілася пера-сякаць тоўстыя сукаватыя лясныя, што калісьці ўпалі і перагараліся рэчку.

Ён не чуў ужо ні ног, ні рук. Але ўпэўненасць, што засталася зусім ня-многа, не давала яму зваліцца і адпачыць хаця б з паўгадзіны. Ногі падкошваліся, яго вадзіла ў бакі. Ён лічыў да дваццаці і спыняўся, каб адпачыць.

Уперадзе быў чарговы паварот. Дай-шоўшы да яго, Андрэй убачыў, што праз рэчку перакінуты два бярвяны, а паміж імі шчыльна ўбіты жэрдыны. "Дык гэта ж Ахмедаў заезд! Прыйшоў! Засталося метраў сто пяцьдзесят!" Радасць пера-поўніла яго. Ён адчуў такі прылыў сілы, што здолеў нават метраў дзесяць прабег-чы. І раптам, калі да заездка заставаліся лічаныя крокі, лёд пад нагамі затрашчэў, і Андрэй праваліўся. Ледзь паспеў скінуць з грудзей шляю ад санак. Паспрабаваў ускараскацца на лёд, але ён не вытрымаў, і Андрэй ізноў апынуўся ў вадзе. Тут вада была яму толькі па грудзі. Адчуваў, што холад жалезнымі абручамі сціскае яго цела. Дно даволі крута ўздымалася ў бок берага, і Андрэй, разбіваючы лёд, што вісеў над вадой, прасоўваўся да берага.

Урэшце яму ўдалося ўспаўзці на лёд і стаць на ногі. Адцягнуў санкі ад пелькі і адчуў, што ватоўка на ім на вачах пера-варачаецца ў бронекамізэльку, а боты ро-бяцца драўлянымі. Андрэй пабег, сутар-гава глытаючы паветра, адчуваючы, як ледзяны холад сціскае грудзі.

Між дрэў убачыў свінцова-шэрую ваду Кальмы і на беразе — дах барака, з коміна якога роўным струменьчыкам узнімаўся дым.

Клацаючы зубамі, уваліўся ў барак і пачаў зрываць з сябе ватоўку і боты.

Ахмед усё зразумев. Дапамог Андрэю распрануцца. Зняў з швіка ручнік і расцёр ягоныя грудзі, спіну, ногі, прыгаворваючы:

— Шайтан! Шайтан!
Потым наліў у драўляныя ночвы гара-чай вады, насыпаў туды гарчычнага пара-шку і загадаў:
— Стаў ногі ў ночвы і як перастане пчы — скажаш!

Андрэй апусціў ногі ў ночвы і ледзьве не закрычаў — было нясцерпна гарача. Ахмед сачыў за ім. Убачыўшы, што ён хоча падняць ногі, закрычаў:

— Дурной башка! Цярпець нада, калі хочаш, каб усё абыхлося!

Потым узяўся націраць Андрэю спіну, прыгаворваючы:

— Глушч мядзведзя, нутраны. Мядз-ведзь — яна ніколі не хварэе

Закончыўшы расціранне, спытаў:

— Пяць ногі, не?

— Амаль што не

— Значыць, хопіць. А цяпер кладзіся ў ложак. Вось, апрані сподняе — падаў Андрэю бялізну.

Андрэй паслухмяна выконваў усё, што яму загадваў Ахмед.

Накрыў ён Андрэя коўдрай з аленевых шкур, а зверху накідаў усялякага рыззя. Потым наліў паўшклянкі спірту і, пада-ючы Андрэю, параіў:

— Пі неразведзены, а зап'еш тамат-ным сокам.

Андрэй так і зрабіў. Пякучая гарачыня апаліла горла, апускаючыся павольна ніжэй.

— Ну, вось і добра! А цяпер спі, заўтра будзе катэр. Спі, а я схаджу за тваімі санкамі

Андрэй прагнуўся на золку і першае, што адчуў — гэта звон у вушах. Круціла рукі, ногі, было цяжка дыхаць. Ён зразу-меў, што усё ж захварэў — не дапамагло Ахмедава націранне і спірт. Андрэй пак-лікаў Ахмеда і папрасіў піць.

— Прагнуўся, тапелец? — палаючы Ан-дрэю шклянку з вадой, добразычліва

спытаў Ахмед. Паглядзеў уважліва, пры-клаў далонь да ягонага лба. — Ой, шайтан, ды ты захварэў, гарыш увесь!.. Добра, што катэр сёння. Цябе трэба хутчэй у бальніцу — у мяне ніякіх лекаў няма

Андрэй адчуваў, што з ім адбываецца нешта незразумелае. Раптам перад вачамі ўсё палпыло, Ахмед пачаў завальвацца, і ўсё знікла

Калі прыйшоў катэр, Ахмед сказаў ка-пітану, што ў яго ляжыць цяжка хворы геалаг, якога трэба як мага хутчэй адвезці ў бальніцу. Капітан паслухаўся, Андрэя за-неслі ў кубрык, і катэр узяў курс на пасёлак.

Крызіс наступіў на пятыя суткі. Анд-рэй быў яшчэ слабы, калі да яго ў палату прыйшоў малодшы лейтэнант Тапаркоў. Андрэй не разумеў, аб якіх злучынных элементах вядзе гаворку малодшы лейтэ-нант, механічна адказваў на пытанні, гэтак жа механічна распісваўся на лістах, якія падаў яму Тапаркоў.

У канцы кастрычніка на дошцы аб'яў геалагічнага ўпраўлення можна было пра-чытаць паведамленне аб маючым адбыц-ца партыйным сходзе з парадкам дня: "Персанальная справа кандыдата ў члены ВКП(б) А. Лосіка".

З кабінета ў кабінет папаўзлі невера-годныя чуткі. Гэта ж трэба: тэхнік-геолог Лосік пакінуў сакрэтны, апошні малэлі радыёметр нейкаму спецпасаўленцу, а сам прыйшоў у пасёлак! А той спецпасаўленец аказаўся агентам амерыканскай разведкі! Калегі, сустракаючыся ў калідоры з Анд-рэем, нават яго ўчарашнія сябры ўсім сваім выглядам паказвалі, што спяшаюц-ца па неадкладнай справе.

Андрэй не ведаў, што ўсё пачалося з рапарта Тапаркова палкоўніку Дзятлаву аб тым, што тэхнік-геолог Лосік перадаў у рукі варажачага элемента — спецпасаў-ленца Ахмеда новы сакрэтны радыёметр. Малодшы лейтэнант прапаноўваў арыш-таваць Лосіка і ўзбудзіць крымінальную справу па артыкуле 58 Крымінальнага кодэкса СССР. Але, на Лосікава шчасце, палкоўнік Дзятлаў, адпусціўшы Тапар-кова, запрасіў да сябе галоўнага геолога ўпраўлення Бабаева, якога геологі да ду-шэўнасць між сабой звалі Бабай. Той змог пераканаць палкоўніка, што на-чальнік спецаддзела вельмі перабольша-вае віну Лосіка. Фармальна радыёметр "Байкал" уваходзіць у лік сакрэтнай спе-цапаратуры, але на самай справе ніякай каштоўнасці для варажых разведкаў не ўяўляе, бо прынцыповая схема "Байка-ла" ёсць у адкрытым падручніку "Рады-ёметры" 1948 года. Ён нават паклаў на стол палкоўніку дзве схемы — з інструк-цыі да радыёметра і з падручніка.

Упэўніўшыся, што галоўны геолог мае рацыю, палкоўнік, аднак, заўважыў, што нічога добрага не будзе, калі кожны тэхнік-геолог пачне на свой капыт тлумачыць дзеючыя інструкцыі. Хітры Бабаев пагад-зіўся з палкоўнікам, што нельга гэты ўчынак пакінуць беспакараным, і прапа-наваў перадаць гэтую справу на разгляд партыйнай арганізацыі, а крымінальную справу не ўзбуджаць. Палкоўнік не прэ-чыў.

На сходзе сакратар партыйнай арган-ізацыі ўпраўлення Духаў пранікнёна, з партыйным прынцыповасцю гаварыў аб трайной адказнасці кожнага камуніста ў час, калі англа-амерыкана-сіянціска імпе-рыялісты імкнуцца залушыць нас, разва-залі халодную вайну, каб перавесці яе ў трэцюю сусветную. З гэтай мэтай яны вярбуюць сярод няўстойлівых грамадзян сваіх агентаў, сярод прыхаваных ворагаў савецкай улады і спецперасяленцаў — у першую чаргу.

Андрэй слухаў прамоўцу і не разумеў яго. І раптам пачуў:

— Таварышы камуністы! Учынак кан-дыдата партыі Андрэя Лосіка — гэта і мая віна. Ён быў маім падначаленым. Я не агаварыўся, сказаўшы, што быў. Я ўжо звярнуўся да кіраўніцтва ўпраўлення, каб Лосіку прадаставілі іншую працу, не звя-заную з сакрэтнымі матэрыяламі. Я паві-нен быў больш прынцыпова паставіцца да яго, але не зрабіў гэтага. Каюся перад вамі, перад партыяй — я не здолеў раз-гледзець у ім тое, што прывяло да ганеб-нага для кожнага камуніста, увогуле для кожнага сапраўднага савецкага чалавека ўчынку. Хто-ніхто разважае, што гэта звычайная недысцыплінаванасць — вынік маладосці, адсутнасць вопыту. Я лічу, што гэта не што іншае, як здрада Радзіме. Пытанне трэба ставіць менавіта так, бо партыя заклікае нас у гэты небяспечны час да ўзмацнення палітычнай пільнасці, да маналітнасці партыйных радоў. Вык-рышце ў апошні час гніюсай зграі забой-цаў-урачоў, агентаў амерыкана-сіянціс-кай разведкі — яскравае таму пацвярд-жэнне. Таму я прапаную выключыць Лосіка з кандыдатаў у члены ВКП(б) як чалавека, што страціў палітычны давер

О, як хутка бяжыць час! І як доўга — часам дзесяцігоддзі — патрэбны людзям, каб убачыць сутнасць, схамянуцца і па-каяцца.

Рэдакцыя штотыднёвіка "Літаратура і мастацтва" выказвае глыбокае спачу-ванне намесніку старшыні Дзяржаўнага камітэта па друку НІЧЫПАРОВІЧУ Станіславу Антонавічу з прычыны цяжкай страты — смерці жонкі.

Саюз беларускіх пісьменнікаў выказвае глыбокае спачуванне намесніку старшыні Дзяржаўнага камітэта па друку НІЧЫПАРОВІЧУ Станіславу Антона-вічу ў сувязі з напатаквыным яго вялікім горам — смерцю жонкі.

Калектыў Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь смуткуе з прычыны заўчаснай смерці скульптара Уладзіміра Міхайлавіча ЛЕТУНА і выказ-вае глыбокае спачуванне родным і блізкім.

Супрацоўнікі Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы смуткуюць з прычыны смерці беларускага скульптара Уладзіміра Міхайлавіча ЛЕТУНА, даў-няга сябра і прыхільніка музея, і выказваюць шчырае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

Казка для сяброў

Жыў-быў у адной Белай краіне просты Малец Петручук Акун. Волас у яго быў Кудравец, Белы, нават Бяляцкі, але не Сіўко і не Сіўчыкаў. Еў ён па два Баршчэўскія, ладную Карпенку ды рыбу Сом, глытаў за абедом Бульку і запіваў яе Кісялёвым з Сахарчуком. Не быў Петручук Бугаёвым, але і Карлюкевічам яго ніхто не лічыў. Але ж меў ён вялікі Галавач з разумным Мазго, а таксама вельмі любіў Праўдзіна, паважаў Законнікава і Правасуда, чуў пра законы Давыдава і Майсеева. Як і ўсе, ён троху Грахоўскі, і хоць не даваў Папова і Папковічу, але штотыдзень спавадаўся перад Бажко. За гэта яго і паважалі.

Ды панадзіўся ў тую краіну Белую лятаць ці то змей, ці то Віж. Каб жа толькі лятаў, а то Ламан Дамашэвіч, Кусяноў Казлоў, Казько, Казловіч і Авечкін, наладваў Дэбіш, прымушаючы Гарановіч добрых людзей: Алексіевіч, Багданкевіч, Васілевіч, Далідовіч, Левановіч, Марціновіч, Пашкевіч і іншых евіч і овіч.

— А Нафрановіч нам гэты змей? — думалі ўсе, але трывалі.

Аднойчы Пазнікоў у канцы Маеўскай перад Сёмухай, калі на небе стаяў Ветах, да Петручка зайшоў невядомы Бадак з Бельскім Кудлачовым Барадуніным.

— Ты хочаш, каб твой край быў Вольскі? — Казанаў ён.

— Натуральна, — Букчын Петручук.

— Тады бяры Танк і паболей Жалязоўскі. Будзеш Зарэмба. Падзеш у Айзенштадт. Там пад Кудласевіч Дубоўскім, дзе расце Агняцвет, схавана Каробкіна, у якой сядзіць Зайцаў, у ім — Голуб, а ў Голубе — Зуб. Вось там і смерць змея. Для смеласці даю табе два Рублёўскія і Капу Шэлегаў, а каб не зблудзіў — Глобус.

І толькі Аксакал выйшаў за дзверы, Петручук шась у Крамко, а адтуль у Кабаковіч. А там — поўны Шабовіч! Дружбакі

Савоська Кавалёў, Санько Афанасьеў, Тарас Паўлаў, Андраюк Емялянаў ды Валодзька Кірылаў разліваюць Гарэлікаву ў Чарказяны ды Чаркасава, закусваюць Скарынкінымі ды запіваюць Сідаруком.

Толькі раніцай Някляеў як Савік, Стома і Сіпакоў вярнуўся Петручук дадому і заваліўся спаць. Праз тры дні Будзінас яго Дзятлаў, які Бубнаў Дзюбай у акно.

— Трэба бараніць край, — успомніў Петручук.

Апрануў ён Куртаніч Тулупаву, абакрыўся Дранько Башлаковым, падперазаўся Дзержынскім, нацягнуў на галаву Каско і, падышоўшы да стала, на Аркушы паперы Пісарык невялікі Пісьмянкоў: "Калі загіну, то прашу лічыць мяне нацыяналістам".

Пасля гэтага ўзяў Дубінку, сеў на Конева і паехаў шукаць Прыгодзіч. Спачатку ехаві было Лягчылаў, бо шлях ішоў праз Бароўскага, дзе весела спяваў Пташнікаў, пераляталі з адной Галіноўскай на другую Гіль і Гілевіч, высока ў Галубовіч небе плылі Арлоў і Сакалоўскі. За невялікім Ялоўчыкам пачаўся Дуброўскі, у якім раслі Каліна, Ліпскі, Вярба, Явар і даволі многа Каштанаў. Падбярэзкі сядзелі як радня Баравік з Баравікавай... У пяску пры дарозе кошкаўся вялікі Верабей і купка меншых Вераб'ёў; воддаль, на Ракітным кусце сядзелі Воран з Варановічам, а пад імі, аблізваючыся, Ліс з Лісчыным.

— Кепскія знакі, — падумаў Петручук. І сапраўды, калі Воюш спуціўся з Вяршыніна ў Загорскую нізіну, то шлях адразу стаў Коўзкі, Жыжэнка, трапляліся ладныя Лужкоўскія і вялікія Лужаніны. Аколава дарогі ўзвышаліся агромністыя Камейшы. Петручук стаў Хвалеі і нават троху Арабейка. Нізка над ім праляцелі Каршукоў з вялікім Когутам. Воюш саўсім Арабей,

калі ўбачыў пры дарозе Зніч, а каля яго трох ці то Зэкаў, ці то Бічэль. Адзін быў Бяспалы, другі — Крываль, а трэці такі Кармазаў, што і не разабраць. Яны сядзелі ля вогнішча, Курылёва Канпельку, патроху Кірэйчык ці то Шніп, ці то шнапс на Чамярышкім настоі, елі Ракаў ды закусвалі Цыбульскім з Гніла-мэдавым.

— На, Сваяк, пацягни, — прапанавалі яны Петручку, — будзеш дужы як Быкаў і рэактыўны як Турбіна.

Пітво аказалася Кіслік і густым як Пацюпа. Петручук адчуў, што стаў хутка Пухаеў. Радасны ад таго, што яму не зрабілі Жарнасек, а наадварот, Наталіч смагу і далі Сільнову, паехаў наш герой далей. Каля Пруднікаў цягнулася Забалоцкая твань, ля якой роём мітусіліся Жукі, Жуковіч, Камароўскі, Мушыньскі. Стаяў поўны Глушкакоў, толькі недзе далёка ў нетрах вухаў Савіцкі ды ля Чарота сака-тала Сарока.

Раптам з-пад Лапушына, як з-пад зямлі, выраслі перад Петручком Рагойша Ляшук і Рагуля Ляшонак. Першы быў дужа Махнач і Мазур, а другі Марчук Прануза і Вярцінскі.

— Згуляй з намі ў Казыра: калі ты выйграеш, то атрымаеш Мехаў залатога Наварыча, а калі мы, то аддасі нам Конева, а сам пойдзеш Пяшко.

— Ну чаго захацелі Рагаўцовы Ляшкі! Я вам не Маскаленка і не Русецкі, а патомны Мінскевіч. І гэтым Гардзіцкі! Як Скабляну зараз Дубаўцом, дык абодва Капыловічы адкінеце!

— І ляшкоў як Мятліцкі змеў, толькі Пяткевіч бліснуў.

Здраўшы нос, сам сабой Гардзей, паехаў Петручук далей. Лес перайшоў у Бур'ян, стаў прыціскаць Марозаў.

"Напэўна, хутка Айзенштадт", — падумаў Воюш, бо Мароз крапчэў, а ўпералдзе ўсё стала Бельскім.

Неўзабаве пад'ехаў Петручук

да вялікага возера, пасярод якога віднеўся Астраўцоў, на якім на высокім Гурскім стаяла ці то Хатэнка, ці то Палац. Ля берага Рыбак лавіў на Шыціка рыбу.

— Эй, Ваданосаў, як мне дабрацца да Астраўцова? — прывітаўся Воюш.

— Сядай на Крыгу і пльві, — быў адказ.

Петручук так і зрабіў. На востраве сапраўды быў ледзяны горад-палац з Бялячыш Варатын-скай. Каля яго рос магутны Дубоўскі, на якім сядзелі, натапы-рыўшы вушы, Шашкоў і Саба-леўскі. Пад дубам цвіла кветка Агняцвет.

Каля палана ў абдымку з Чар-няўскі Лялько ляжаў змей. Закаха-ная парачка Курыла, абменьвала-ся Буско і слухала Маляўку Му-равейку, які Дудзюк у Дударова.

Петручук стаў Сердзюкоў.

— Ну што, змей, не Ждан мяне? Я прыйшоў, каб скінуць з тваёй паганай галавы Коўтун. Спачатку я цябе Разанаў, а потым — Жыгуноў. І застанеша ад цябе толькі Парахневіч.

— А хто ты такі? — пацікавіўся змей.

— Я — беларускі Конан на літару "П"! Зраблю табе зараз Шах і патаву сітуацыю.

— Ты — Панчанка?

— Неа.

— Пашкевіч?

— Неа.

— Пётрашкевіч?

— Неа.

— Пешкокевіч?

— Не, змей, ты не адгадаў, і таму мусіш, як гэта гавораць у вас у Айзенштадце, сказаць гэ-таму свету "Auf wiedersehen!"

Змей спужаўся ягоных ня-мецкіх словаў з моцным Мінчан-ка-акцэнтам і палічыў за лепшае схаваша ў паланы.

— Пятрук, смерць змеява — пад-маім карэннем, — Каж дуб і ад гэтых слоў Агняцвет замяр-зае. Петручук раз Пракаповіч, два Пракаповіч, і ўжо Пракоп-чык ладную яму, як тут раптам...

(Працяг будзе)

Уладзімір ДУКТАЎ

Мімаходзь

Лепш за напісанае захоўваецца толькі надрукаванае.

□ Мае талент ставіць людзей у залежнасць ад сябе.

□ —Начальнік ваш нейкі ненармальны: крычыць—бы як пацярпелы,— кажна навед-вальніца сакратарцы.

□ —Стаю надзейна, як Пі-занская вежа,— казаў п'яны мужычок.

□ Рыбакі ходзяць у адпачы-нак у ліпені (ночы цёплыя), грыбнікі—у жніўні, а бедакі—калі давядзеца.

□ —Як жывяце-маецца? —Скажу, што добра,— не

паверыце. Скажу, што кепска,— не дапаможаце. Таму лічыце, што не жыву.

□ —Як жыццё, настрой? —Жыццё такое, што на-строй розны.

□ —Як справы? —Падшываюцца.

□ Добра, калі некаму зрабіў прыемнае. Але нашмат пры-емней, калі нехта робіць пры-емнае табе.

□ —Як, Максімаўна, ваш сыноч адведвае вас калі-нікалаі?

□ —Не, зусім вачэй не паказ-вае. Відаць, другая сігнальная сістэма не спрацоўвае ў яго, таму і забыўся пра бацькоў.

ЛАРОДЫ

Ахвота вам у рыфму гаварыць!
Я асабіста пра яе забыла.
Магчыма, перагрэўшыся,
Астыла,
Нібыта прас, што у куце стаіць...
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

Калісь і я пісала ў рыфму.
Варочаўшы, як глыбы, словы,
Ішла паўз іх, нібы праз рыфы,

Ці ўспомніш гадоў праз дзесяць,
Што быў у цябе пэнт?
Мікола ШАБОВІЧ

Вянок пачуццяў так суадна плёў,
Ды ён праз тыдзень, любая, прывяў.
Кяханне — гэта згуба каралёў,
А я праз месяц сэрцам акрыўў.

І жонцы даў параду:
Альбо ўцягні жывот,
Альбо раздайся ззаду.
Калі здаецца...

Унёсся, біў хвастом Тунец,
Аж буда напіналася.
Здавалася яму:
Ка-нец!

Няма таго...
Маліўся зранку дзед,
Ледзь не разбіў чало.
— Дай, Божа, на абед
"...таго, што раніш было".

Сцiшная парада
— Дзе талія? —
Скрыўіўся Бегемот

Анатоль ЗЭКАЎ

Забытая рыфма

Каб зван радка быў адмыслова.
Было, што не піла й не ела,
Абы за хвост хваціць удачу.
Так галава тады гудзела
І, нібы прас, была гарчай.
Згадаю час той: Божа мілы,
То ж чым займалася, дурніца!
...Да рыфмы я, як прас, астыла.
Затое як жа добра спіцца!

Нічыпар ШЭРАНЬКІ

Дачасны ўспамін

І ўжо другой падобны звіў вянок.
І з трэцяю прайшоўся за сля.
Ды абвясціла першая: — Сыноч!
Аж на хвіліну дых пераняло!

Убок штурхнуўшы стос пазм і од,
Угнуўся так, аж уваччу мігціць:
Успомніла! — мне васемнаццаць год
Ёй аліменты прыйдзеца плаціць.

Уладзімір ЕРМАЛАЕЎ

Ды аказалася,
што не здавалася.

Цьрывід
законнасці

Прасіла Мыш,
як Кот зубамі кратаў:
— Дазволь спярша
звязацца з адвакатам.

Фота Ул. КАГУЦЕНКІ

ЛІТАРАТУРА
МАСТАЦТВА

ЗАСНАВАЛЬНІКІ

Саюз беларускіх
пісьменнікаў;
рэдакцыя газеты
"Літаратура і мастацтва"

ВЫХОДЗІЦЬ
З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар

Алесь
ПІСЬМЯНКОЎ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,

Павел ВЕРАБ'ЁЎ,

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ —

намеснік галоўнага

рэдактара,

Алесь ГАЎРОН —

адказны сакратар,

Мікола ГІЛЬ,

Алесь МАРЦІНОВІЧ,

Яўген РАГІН,

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,

Віктар ШНІП —

першы намеснік

галоўнага рэдактара

АДРАС

РЭДАКЦЫІ:

220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прымная рэдакцыя —

284-8461

намеснікі галоўнага

рэдактара — 284-8525,

284-7985

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 284-8204

пісьмаў і грамадскай

думкі — 284-7985

літаратурнага

жыцця — 284-8462

крытыкі

і бібліяграфіі — 284-7985

паэзіі і прозы — 284-8204

музыкі — 284-8153

тэатра, кіно

і тэлебачання — 284-8153

выяўленчага мастацтва,

аховы помнікаў — 284-8462

навін — 284-8462

мастацкага

афармлення — 284-8204

фота-

карэспандэнт — 284-8462

бухгалтэрыя — 284-8462

Пры перадруку просьба

спасылацца на "ЛІМ".

Рукпісы рэдакцыя

не вяртае і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі

можа не супадаць

з меркаваннямі

і думкамі аўтараў

публікацый.

Набор і вёрстка

кам'ютэрнага цэнтра

тыднёвіка "ЛІМ"

Выходзіць раз на тыдзень

па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага

унітарнага прадпрыемства

"Выдавецтва

"Беларускі Дом друку"

(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 79)

Індэкс 63856 Наклад 2806

Нумар падпісаны ў друк

24.5.2001 г. у 17.30

Рэгістрацыйнае

пасведчанне № 715

Заказ 2912

Д 1294 56789 10 11 12

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12